

College financieel toezicht Curaçao en Sint Maarten en
College Aruba financieel toezicht

Aan

De Staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Drs. R.W. Knops

Adres kantoor Curaçao

De Rouvilleweg 39
Willemstad, Curaçao

Telefoon (+5999)4619081

Adres kantoor Sint Maarten

Frontstreet 26
Convent Building
Philipsburg, Sint Maarten

Telefoon (+1721) 5430331

Adres kantoor Aruba

L.G. Smith Boulevard 68
La Piccola Marina
Oranjestad, Aruba

Telefoon (+297) 5832800

Contactpersoon

Secretariaat

Datum

24 juni 2020

Ons kenmerk

Cft 202000076

Pagina

1/2

Onderwerp

Doorgeleiding adviezen C(A)ft ten behoeve van de Rijkswinsterraad van 3 juli a.s.

Telefoonnummer

+5999 4619081

E-mail

info@cft.cw

Uw kenmerk

Bijlage

3

E-mail info@cft.cw

Internet www.cft.cw

Geachte heer Knops,

Op 22 mei jl.¹ verzocht u het College financieel toezicht Curaçao en Sint Maarten (Cft) en het College Aruba financieel toezicht (CAft) naar aanleiding van de besluitvorming in de Rijkswinsterraad (RMR) van 15 mei jl. om:

- nadere informatie te verstrekken en waar nodig te adviseren inzake het door de landen voldoen aan de in de tweede tranche opgenomen voorwaarden;
- te adviseren over de liquiditeitssteun aan de landen voor de periode juli tot en met september 2020 (derde tranche), aan de hand van een raming van de liquiditeitsbehoefte voor genoemde periode, mede op basis van de aan te leveren maandrapportages;
- te adviseren over de mate waarin de landen mogen afwijken van de van toepassing zijnde centrale begrotingsnormen (artikel 15, lid 1 van de Rft en artikel 14, lid 2 van de LAft) en mogelijk andere normen;
- de voorstellen van de landen voor structurele hervormingen te beoordelen, alsmede deze voorstellen en de beoordeling daarvan naar u door te sturen.

Bijgaand ontvangt u de verzochte adviezen, met het verzoek deze door te geleiden aan de voorzitter van de RMR ten behoeve van de behandeling ervan op 3 juli a.s.

---

¹ Brief van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties d.d. 22 mei 2020, 2020-0000298333

Kenmerk
Cft 202000076
Blad
2/2

Voor Curaçao gelden er specifieke voorwaarden gericht op de financiële sector waaraan voor 1 juli a.s. moet zijn voldaan. Nu expliciet is aangegeven dat De Nederlandsche Bank de RMR zal informeren over de wijze waarop Curaçao en de Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten daar invulling aan geven, gaat het Cft in bijgevoegde adviezen niet in op deze voorwaarden.

In de verwachting u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,

De Voorzitter van het College financieel toezicht Curaçao en Sint Maarten en van het College Aruba financieel toezicht

Prof. dr. R.H.J.M. Gradus

Aan
De voorzitter van de Rijksministerraad

Adres kantoor Curaçao
De Rouvilleweg 39
Willemstad, Curaçao
Telefoon (+5999)4619081

Adres kantoor Sint Maarten
Frontstreet 26
Convent Building
Philipsburg, Sint Maarten
Telefoon (+1721) 5430331

Adres kantoor Aruba
L.G. Smith Boulevard 68
La Piccola Marina
Oranjestad, Aruba
Telefoon (+297) 5832800

Contactpersoon	Telefoonnummer
Cluster Aruba	+5999 4619081
Datum	E-mail
24 juni 2020	info@cft.cw
Ons kenmerk	Uw kenmerk
Cft 202000079	
Pagina	Bijlagen
1/18	5
Onderwerp	
Advies voorwaarden, liquiditeitssteun, normen en hervormingen Aruba	

E-mail info@cft.cw
Internet www.cft.cw

Geachte heer Rutte,

Aansluitend op de besluitvorming in de Rijksministerraad (RMR) van 15 mei jl. is het College Aruba financieel toezicht (CAft) verzocht om ten behoeve van de RMR van 3 juli 2020¹:

- nadere informatie te verstrekken en waar nodig te adviseren inzake het voldoen aan de in de tweede tranche opgenomen voorwaarden door Aruba;
- te adviseren over liquiditeitssteun aan Aruba voor de periode juli tot en met september 2020 (derde tranche) aan de hand van een raming van de liquiditeitsbehoefte voor genoemde periode, mede op basis van de aan te leveren maandrapportages van Aruba;
- te adviseren over de mate waarin Aruba mag afwijken van de centrale begrotingsnorm, zoals vervat in artikel 14, tweede lid, (en mogelijk andere normen) uit de Landsverordening Aruba tijdelijk financieel toezicht (LAft) en het protocol Aruba Nederland 2019-2021 van 22 november 2018 (hierna: het protocol);
- de voorstellen van Aruba voor structurele hervormingen te beoordelen, alsmede deze voorstellen en de beoordeling daarvan naar u door te sturen.

Met dit schrijven wordt invulling gegeven aan deze verzoeken. Daarbij is de door Aruba tot en met 21 juni jl. verstrekte informatie meegenomen.

---

¹ Kenmerk 2020-0000287380, d.d. 22 mei 2020

Voorwaarden bij tweede tranche liquiditeitssteun

Bij de tweede tranche liquiditeitssteun heeft Aruba onvoorwaardelijk ingestemd met de door de RMR gestelde voorwaarden. Op basis van de door het land verstrekte informatie constateert het CAft dat Aruba adequate stappen heeft gezet bij het invullen van de voorwaarden, maar dat er op een aantal punten – bijvoorbeeld ten aanzien van de normering van de topinkomens – een versnelling noodzakelijk is. Juist in deze crisistijd is het noodzakelijk dat ook bij de normering van de topinkomens stappen gezet worden om deze in overeenstemming te brengen met de nieuwe norm. In bijlage 1 vindt u een overzicht van de voorwaarden en de wijze waarop Aruba hieraan invulling geeft.

- *Het CAft adviseert dat Aruba in een overgangperiode totdat een Wet normering topinkomens en alle bepalingen van kracht zijn, concrete afspraken maakt met de instellingen in de semipublieke sector over de bezoldiging van de topfunctionarissen in overeenstemming met de op dit punt gestelde en geaccepteerde voorwaarde. Het CAft adviseert dat het daarover door Aruba voor 1 september a.s. wordt geïnformeerd, waarna een rapportage daarover zal worden meegenomen in zijn advies voor de vierde tranche.*

Derde tranche liquiditeitssteun

Nederland voorzag Aruba met de eerste en tweede tranche liquiditeitssteun van een bedrag van AWG 205 miljoen. Voor de derde tranche voor de maanden juli, augustus en september adviseert het CAft AWG 204 miljoen aan liquiditeitssteun. Het betreft liquiditeitssteun ten behoeve van de inkomstenderving van het land, tekorten bij de sociale fondsen AZV en SVB en uitgaven voor de uitvoering van de loonsubsidieregeling. De berekening van de liquiditeitsbehoefte en de eventueel te verstrekken derde tranche liquiditeitssteun is nader uitgewerkt in bijlage 2.

In de liquiditeitssteun voor het derde kwartaal is een bedrag van AWG 138 miljoen opgenomen voor loonsubsidie. Bij het advies bij de op 29 mei jl. door Aruba ingediende begrotingswijziging (BW) heeft het CAft reeds aangegeven dat onverkorte voortzetting van de regeling voor loonkostensubsidie voor langere duur niet in de rede ligt². Het is dan ook van belang om vergelijkbaar met de NOW-regeling voor Caribisch Nederland een inspanningsverplichting op te nemen voor scholing, met als doel de inzetbaarheid van werknemers te vergroten, mede met het oog op de ontwikkeling van nieuwe sectoren en de diversificatie van de economie van Aruba³. Het CAft vraagt Aruba om samen met de sociale partners de regeling meer te richten op scholing en inzetbaarheid van werknemers en wenst daarover nader geïnformeerd te worden.

- *Het CAft adviseert de RMR over te gaan tot het toekennen van AWG 204 miljoen liquiditeitssteun voor het derde kwartaal.*
- *Het CAft adviseert Aruba om de loonsubsidie meer te richten op de inzetbaarheid van werknemers en wenst over de uitwerking daarvan geïnformeerd te worden voor 15 juli a.s.*

---

² Kenmerk: Cft 202000074

³ Kenmerk: 2020-0000364952, d.d. 19 juni 2020

Afwijking van de normen

Op basis van besluitvorming in de RMR van 27 maart jl. is het Aruba op grond van artikel 23, lid 1 van de Landsverordening Aruba financieel toezicht (LAft) toegestaan af te wijken van artikel 14, lid 2 van de LAft en van het protocol. Het CAft adviseert vooralsnog als richtlijn voor Aruba aan te houden dat het toegestane financieringssaldo van het land, inclusief de collectieve sector, in 2020 zo groot mag zijn als de in dat jaar toegekende liquiditeitssteun, aangevuld met de rentelasten van de in het buitenland gefinancierde leningen. Daarnaast adviseert het CAft voor het jaar 2020 afwijkingen toe te staan voor artikel 14, lid 3, sub a (meerjarige begroting), artikel 15 (leningen) en artikel 17, lid 3 en lid 6 (tekortcompensatie) van de LAft. Voor begrotingsjaar 2021 moet opnieuw worden bezien of afwijking van de LAft en het protocol - en de mate waarin - kan worden toegestaan. Een uitwerking vindt u in bijlage 3.

De kapitaaldienst van Aruba voorziet in 2020 voor een bedrag van AWG 40 miljoen aan investeringen. Het CAft heeft in zijn advies bij de BW gevraagd deze investeringen nader te specificeren.⁴ Het CAft is van oordeel dat gerichte investeringen de realisatie van de hervormingsagenda kunnen versterken. Daarnaast zouden noodzakelijke vervangingsinvesteringen met een hoge urgentie in aanmerking kunnen komen voor liquiditeitssteun. Het CAft stelt voor dat Aruba dergelijke investeringen opneemt in zijn liquiditeitsprognose voor de vierde tranche liquiditeitssteun, zodat het CAft deze verder kan beoordelen.

- *Het CAft adviseert:*
  - *de afwijking van de criteria en procedures van artikel 15 van de LAft in 2020 toe te staan voor het aangaan van leningen uit hoofde van door Nederland verstrekte liquiditeitssteun benodigd voor de tekorten op de gewone dienst. Het CAft zal over ieder verzoek om liquiditeitssteun om advies worden gevraagd;*
  - *alleen kapitaalinvesteringen toe te staan die gebaseerd zijn op de hervormingsagenda of zeer noodzakelijke vervangingsinvesteringen met hoge urgentie betreffen;*
  - *het afwijken van de artikelen 14, lid 3 sub a en artikel 17, lid 3 en lid 6 van de LAft voor het begrotingsjaar 2020 toe te staan.*

Hervormingen

Op 15 juni jl. heeft Aruba de Nota hervormingen Aruba, bijgevoegd als bijlage 5, aan het CAft aangeboden. Het hervormingspakket dat daarin wordt beschreven, is gericht op versterking van de economie (inclusief innovatie) en op institutionele hervormingen. Aruba stelt daarbij concrete maatregelen voor die in belangrijke mate aansluiten op eerdere adviezen van het CAft, het IMF, de Raad van Advies, de Centrale Bank van Aruba en de SER. Het CAft heeft met instemming kennisgenomen van het voorstel dat Aruba heeft gedaan voor hervormingen. De gekozen aanpak van Aruba om diversificatie van de economie te realiseren door het ondernemersklimaat te verbeteren en het concurrentievermogen te versterken is naar het oordeel van het CAft de juiste.

---

⁴ Kenmerk Cft 202000074

Het CAft benadrukt echter het belang om terughoudend te zijn met de inzet van publiek gefinancierde investeringen teneinde sectoren te ontwikkelen en de economie te diversifiëren. Tot slot geeft het CAft de suggestie om ook extra aandacht te besteden aan de verbetering van belastingcompliance en het versterken van het financieel beheer.

De uitvoering van het hervormingsprogramma is gebaat bij een adequaat incentive- of pay-for-performance programma. Voor de korte termijn kan dit geschieden via de door Nederland te verstrekken liquiditeitssteun en de daaraan verbonden voorwaarden. Het is evenwel evident dat de uitvoering van een hervormingsprogramma de nodige tijd in beslag zal nemen. Inmiddels is de afspraak gemaakt dat de liquiditeitssteunleningen kortlopende bulletleningen zijn, met een gelijke einddatum in 2022. Dit biedt de mogelijkheid om in 2022 het totaal aan liquiditeitssteunleningen te herfinancieren, waarbij op dat moment de passende aflossingstermijnen en overige voorwaarden kunnen worden bepaald. Het CAft geeft de RMR in overweging om over een dergelijk incentive-programma met Aruba afspraken te maken en deze integraal onderdeel te laten zijn van het hervormingsprogramma. Daarbij kan ook de dan ontstane schuldpositie betrokken worden. Volgens het IMF zal deze als gevolg van de verstrekte liquiditeitssteun in de vorm van leningen oplopen naar een onhoudbaar niveau.⁵ Onderdeel van een incentive-programma kunnen voorwaarden zijn bij herfinanciering van de schuld, die erop gericht zijn de overheidsschuld versneld naar een houdbaar niveau te brengen. Het CAft benadrukt evenwel dat de overheidsfinanciën alleen structureel houdbaar kunnen zijn als de economie is hervormd en een hoger groeipad volgt. De beoordeling van het CAft van de door Aruba voorgestelde hervormingen is nader uitgewerkt in bijlage 4.

In de verwachting u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,
De voorzitter van het College Aruba financieel toezicht

Prof. dr. R.H.J.M. Gradus

Deze brief is in afschrift verstuurd aan:
De minister-president van Aruba
De minister van Financiën, Economische Zaken en Cultuur van Aruba

---

⁵ IMF (2020). Aruba: Impact of COVID-19.

Bijlage 1: Invulling voorwaarden tweede tranche liquiditeitssteun

Bij de tweede tranche liquiditeitssteun heeft Aruba onvoorwaardelijk ingestemd met de door de RMR gestelde voorwaarden. In dit overzicht wordt op verzoek van de RMR de voortgang van de invulling van deze voorwaarden toegelicht op basis van de door het land verstrekte informatie.

1. Aruba voert voor 1 juni 2020 een bedrag van AWG 5 miljoen door aan maandelijkse besparingen bij de Algemene Ziektekosten Verzekering (AZV). Deze besparing dient uiterlijk 1 juni met het CAft gecommuniceerd te worden.
De ministerraad van Aruba heeft besloten een door het UOAZV⁶ opgesteld bezuinigingsplan uit te gaan voeren. De besparingen zullen daarbij naar verwachting niet direct in de omvang van AWG 5 miljoen per maand opleveren vanwege de aanlooptijd van het invoeren van de besparingsmaatregelen. Wel wordt met dit plan – bestaande uit incidentele en structurele maatregelen – een bedrag van AWG 35 miljoen aan besparing in de periode juni 2020 tot en met december 2020 gerealiseerd. Hieromtrent is met het CAft overleg gevoerd en Aruba voldoet hiermee aan de gestelde voorwaarde.
2. Het totale pakket arbeidsvoorwaarden van statenleden en ministers dient met 25 procent te worden verlaagd. Dit op jaarbasis en met ingang van 1 juli 2020 en tot nader orde. Tevens geen indexering tot nader order. Besparingen dienen te worden geboekt ten gunste van de algemene middelen.
3. Het totale pakket arbeidsvoorwaarden van alle medewerkers in de (semi)publieke sector (incl. overheidsbedrijven en publiek gefinancierde stichtingen en overige instellingen die voor minimaal 50 procent gefinancierd worden vanuit de begroting) dient met 12,5 procent te worden verlaagd. Deze verlaging is op jaarbasis en heeft voor wat betreft het bruto maandsalaris als ondergrens het wettelijk minimumloon en geldt vanaf 1 juli 2020 tot nader order. Hierop wordt tevens geen indexering toegepast, eveneens tot nader order.

Aruba heeft in mei op vrijwillige basis besloten de arbeidsvoorwaarden van statenleden, ministers en overheidspersoneel per 1 mei jl. te versoberen.

De vergoeding aan de statenleden wordt met de initiatief-Landsverordening tijdelijke verlaging van leden der Staten met terugwerkende kracht vanaf 1 mei 2020 verlaagd. De landsverordening is van kracht tot en met 31 december 2020. Alsdan zal Aruba bezien of voortzetting van de versoberingsmaatregel is geboden. Ingevolge de Initiatief-landsverordening wordt de bezoldiging van de statenleden met 16,7 procent verlaagd en wordt er in 2020 geen bijzondere uitkering van 8,3 procent uitbetaald. Totaal levert dit een korting op van 25 procent op de vergoeding aan de statenleden.

---

⁶ UOAZV: Uitvoeringsorgaan Algemene Ziektekosten Verzekering

De versoeringsmaatregelen ten aanzien van de ministers, de gevolmachtigd minister en het overheidspersoneel zijn opgenomen in de ontwerp-Landsverordening tijdelijke versoering bezoldigingen en voorzieningen overheid. Deze ontwerp-landsverordening is nog niet door de Staten behandeld. De ontwerp-landsverordening beoogt terugwerkende kracht tot 1 mei 2020, geldt in ieder geval tot en met het einde van 2020 en vervalt op een bij landsbesluit te bepalen tijdstip. Alsdan zal Aruba bezien of voortzetting van de versoeringsmaatregel is geboden.

Voor de ministers en gevolmachtigd minister geldt dat de bezoldiging met 16,7 procent wordt verminderd en dat de bijzondere jaarlijkse uitkering van 8,3 procent wordt stopgezet. Totaal levert dit een korting op van 25 procent op de salarissen van de minister en de gevolmachtigd minister.

Voor het overheidspersoneel (inclusief de arbeidscontractanten) en het onderwijspersoneel gelden per 1 mei jl. de volgende kortingen die optellen tot een versoering van 12,5 procent:

Korting bezoldiging	5 procent
Halveren vakantietoeslag	4,17 procent
Halveren reparatietoeslag en najaarstoeslag	3,33 procent
Totaal verlaging	12,5 procent

Tabel 1 Invulling korting arbeidsvoorwaarden

Ten aanzien van de leden van Hoge colleges van Staat en toezichthoudende organen (Raad van Advies, de Algemene Rekenkamer, de Sociaal Economische Raad en het Arubaans lid van de Raad van State van het Koninkrijk) voorziet de ontwerp-landsverordening in de mogelijkheid bij landsbesluit de vergoeding van de leden te verlagen. De ontwerp-landsverordening biedt hiermee een juridische basis om de vergoedingen van deze groep te verlagen.

Voor de publiek gefinancierde stichtingen (gesubsidieerd op grond van de Subsidieverordening instellingen van openbaar nut) en de onderwijsstichtingen, geldt dat Aruba de subsidie voor 2020 voor alle instellingen met 12,6 procent heeft verlaagd. Het staat iedere stichting vrij om zelf te bepalen waar zij bij hun (individuele) organisatie gaan korten omdat er met een outputsubsidie wordt gewerkt en de stichtingen zelf terzake bevoegd zijn.

De overheidsbedrijven en overige instellingen die voor minimaal 50 procent vanuit de begroting worden gefinancierd, zijn door het land aangeschreven om soortgelijke kortingen voor hun medewerkers door te voeren. Het CAft vraagt om hierover voor 1 september a.s. nader geïnformeerd te worden door Aruba.

4. De arbeidsvoorwaarden van topfunctionarissen binnen de (semi)publieke sector (incl. overheidsbedrijven en publiek gefinancierde stichtingen en overige instellingen die voor minimaal voor 50 procent gefinancierd worden vanuit de begroting) moeten worden gemaximeerd. Het betreft een maximering van het salaris tot maximaal 130 procent van het nieuwe genormeerde salaris van de minister-president (inclusief een gelijke maximering van de secundaire arbeidsvoorwaarden) en met een gelijke doorwerking naar de tarieven voor consultants. De maatregel geldt ook voor bestaande arbeidscontracten. De maatregel dient per 1 juli 2020 te zijn geïmplementeerd.

Voor de invulling van deze voorwaarde heeft Aruba zich laten adviseren door de Commissie Corporate Governance. Deze commissie geeft aan dat voor het normeren van topinkomens een juridisch traject nodig is. Een eenzijdig ingrijpen door de wetgever in een civiele arbeidsverhouding levert volgens de Commissie strijd op met internationaal recht. De commissie geeft aan dat de topinkomens moeten worden genormeerd door middel van een landsverordening. Conform de Nederlandse wet normering topinkomens (WNT) zou er een gedoogperiode moeten worden ingevoerd. Dit zou betekenen dat bestaande afspraken voor die periode worden gerespecteerd. Na de gedoogperiode volgt een afbouwperiode waarin de bezoldiging stapsgewijs wordt teruggebracht tot de norm.

De commissie verwacht dat de totale wetgevingsoperatie een jaar in beslag zal nemen. De implementatie inclusief gedoogregeling en afbouw zal naar oordeel van de commissie ongeveer zeven jaar in beslag nemen. De ministerraad van Aruba heeft op 26 mei jl. ingestemd met het advies van de commissie, met dien verstande dat een kortere gedoogperiode van 3 jaar en een afbouwperiode van 2 jaar (in totaal 5 jaar in plaats van 7 jaar) zal worden gehanteerd. Aruba gaat bij de werving van nieuwe vacatures wel al uit van een salaris van maximaal 130 procent van het nieuw genormeerd salaris van de minister-president. Ook heeft Aruba de overheidsentiteiten verzocht om op vrijwillige basis over te gaan tot normering en maximering van de (top)inkomens.

Het CAft merkt op dat het in de rede ligt om overgangperiode van 5 jaar verder te versnellen. Verder adviseert het CAft om Aruba te vragen nu al concrete afspraken te maken met de instellingen over de bezoldiging van de topfunctionarissen opdat reeds op de korte termijn de topinkomens in lijn wordt gebracht met de nieuwe norm van 130 procent van het salaris van de minister-president. Het CAft stelt voor dat het voor 1 september a.s. geïnformeerd zal worden over de acties die Aruba daarin onderneemt en zal een rapportage daarover meenemen in zijn advies voor de vierde tranche.

Bijlage 2: Derde tranche liquiditeitssteun Aruba

Het CAft baseert zijn advies over de derde tranche liquiditeitssteun op de maandrapportage van de maand april van Aruba. De in deze maandrapportage opgenomen liquiditeitsprognose houdt rekening met de ontwerp begrotingswijziging (BW). Het is van belang dat de betreffende BW zo snel als mogelijk door de Staten wordt vastgesteld. Aruba heeft in deze BW zijn economische groeiverwachting bijgesteld van een nominale krimp van 44 procent naar 33,5 procent van het bruto binnenlands product (bbp). Deze bijstelling is het gevolg van een sneller herstel van de economie als gevolg van de verwachte opening van het luchtruim in juli a.s. Daarnaast is in de prognose rekening gehouden met de effecten van de loonsubsidieregeling, de sociale steunmaatregelen MKB en FASE en bezuinigingen op onder meer de personeelslasten. Over deze effecten heeft het CAft Aruba geïnformeerd met zijn advies over de tweede tranche liquiditeitssteun.⁷

In Aruba waren in de maanden tot en met april twee sociale steunmaatregelen van kracht: een ondersteuningsregeling voor het Midden- en Kleinbedrijf (MKB) en een uitkering bij baanverlies (FASE⁸). Van deze regelingen hebben respectievelijk 2246 bedrijven en 3134 personen gebruik gemaakt in de maand april. De kosten hiervan worden gedekt door de bezuinigingen die Aruba heeft aangekondigd, die met de BW in de begroting worden verwerkt.

Liquiditeiten en liquiditeitsbehoefte

De ontvangsten voor de maand april bedroegen AWG 61 miljoen (zie tabel 1). Dit is 36 procent lager dan in dezelfde maand in 2019. Het grootste verschil wordt veroorzaakt door de indirecte belastingen die (met AWG 28 miljoen) 43 procent lager liggen dan in april 2019.

De uitgaven bedroegen in april AWG 130 miljoen, dit is 23 procent hoger dan in april 2019. De uitgaven nemen in de prognose in de maanden na april toe als gevolg van de loonsubsidieregeling, de sociale steunmaatregelen MKB en FASE en de aanzuivering van de tekorten bij de Algemene Ziektekosten Verzekering (AZV) en de Sociale Verzekeringsbank (SVB). De stijging van de uitgaven in de maand juni is het gevolg van de halfjaarlijkse uitkering voor ambtenaren en gesubsidieerde instellingen die in deze maand wordt uitbetaald.

Bij de ontvangsten in de maanden april en mei is reeds rekening gehouden met de aan Aruba verstrekte liquiditeitssteun van in totaal AWG 163 miljoen. Voor de loonsubsidieregeling is door de RMR een bedrag van AWG 49 miljoen onder voorwaarden toegekend⁹. Aruba had dit bedrag ten tijde van het opstellen van de maandrapportage van april nog niet ontvangen, echter aangezien aan de voorwaarden is voldaan, heeft het CAft dit bedrag toegevoegd aan de liquiditeitsprognose voor de maand juni. Op basis van de realisatie in april en de liquiditeitsprognose voor mei en juni is de verwachting dat het eerste kwartaal wordt afgesloten met een liquiditeitstekort van AWG 10 miljoen.

---

⁷ Advies van 6 mei 2020, Kenmerk: Cft 202000058

⁸ Fondo Asistencia Social di Emergencia

⁹ Besluit van 18 mei 2020, Kenmerk: 2020-0000287381

Miljoenen AWG	apr	mei	jun	jul	aug	sep	Totaal
Beginstand	59	32	87	-10	-161	-291	-284
Ontvangsten	61	90	70	60	63	62	407
Uitgaven	131	148	217	211	194	176	1077
<i>Regulier</i>	111	90	138	132	118	104	693
<i>Loonsubsidie</i>	0	48	49	49	46	43	235
<i>Tekort sociale zekerheid</i>	20	10	30	30	30	29	148
Saldo Gewone dienst	-70	-58	-147	-150	-130	-114	-669
<i>Liquiditeitssteun Leningen NL</i>	42	113	49	0	0	0	205
Eindstand	32	87	-10	-161	-291	-405	
Buitenlands gefinancierd	-10	12	37	248	-8	-117	162
<i>Saldo Leningen en Aflossingen</i>	0	23	71	264	6	-80	
<i>Rente</i>	9	10	35	17	14	37	
<i>Nog te betalen in 4e kwartaal</i>							-53
Restant buitenlandse financiering							110

Tabel 1 Liquiditeitsprognose voor de maanden mei t/m september 2020

In de liquiditeitsprognose in tabel 1 zijn de onderdelen die buitenlands worden gefinancierd apart vermeld. Het gaat hierbij om de aflossing van aflopende leningen en rentebetalingen. Omdat deze uitgaven niet synchroon lopen met het moment waarop de buitenlandse financiering wordt ontvangen, kan er een restant ontstaan. Het CAft heeft op basis van de liquiditeitsprognose van Aruba berekend dat er na aftrek van de benodigde middelen voor het vierde kwartaal nog AWG 110 miljoen van de buitenlandse financiering resteert. Dit bedrag wordt afgetrokken van de benodigde liquiditeitssteun in het derde kwartaal (zie tabel 2).

Miljoenen AWG	jul	aug	sep	Totaal
Beginstand liquiditeitstekort	10			10
Inkomstenderving	72	56	42	170
Loonsubsidie	49	46	43	138
Tekort sociale zekerheid	30	29	29	87
Totaal	160	130	114	405
Correctie sociale zekerheid	-21	-21	-21	-63
Correctie investeringen	-10	-10	-8	-28
Restant buitenlandse financiering				-110
Liquiditeitssteun derde kwartaal				204

Tabel 2 liquiditeitssteun derde kwartaal 2020

Inkomstenderving

De inkomstenderving bedraagt voor de maanden juli tot en met september AWG 170 miljoen (zie tabel 2). Dit is het geaccumuleerd liquiditeitstekort waarbij de uitgaven voor de sociale steunmaatregelen, de loonsubsidieregeling en de tekorten sociale zekerheid zijn uitgezonderd, omdat die apart worden behandeld. De rente is hierbij uitgesloten, aangezien deze via een buitenlandse lening wordt gefinancierd, samen met de aflossingen van aflopende leningen.

Maatregel behoud van werkgelegenheid – werknemers

Het budget voor de loonsubsidieregeling is conform het besluit van de RMR van 15 mei jl.¹⁰ voor de maand juni bepaald op AWG 49 miljoen. Voor uitbetaling van de tweede tranche liquiditeitssteun is door het CAft vastgesteld dat is voldaan aan de voorwaarde voor het invullen van een werknemersbijdrage van 20 procent¹¹. Het CAft heeft opdracht gegeven voor een accountantscontrole op de uitvoering van de regeling conform gestelde uitgangspunten. Deze controle zal naar verwachting in juli en augustus van 2020 worden uitgevoerd. Na de maand juli houdt Aruba, in lijn met de ontwerp BW, rekening met een geleidelijke afname van de maandelijkse uitgaven voor de loonsubsidieregeling. Voor de maanden juli tot en met september is in het totaal AWG 138 miljoen nodig voor de loonsubsidieregeling.

Liquiditeitsontwikkeling sociale fondsen

In tabel 2 is ook de liquiditeitsbehoefte voor de sociale zekerheid (AZV en SVb) opgenomen. Bij dit bedrag is rekening gehouden met de loonsubsidieregeling, die een gunstig effect heeft op de premieontvangsten waardoor een lagere aanvulling van het land in de tekorten benodigd is. Op de liquiditeitsbehoefte voor de sociale zekerheid heeft het CAft daarnaast de volgende correcties doorgevoerd:

- de derving van de bestemmingsheffing AZV (BAZV) is bijgesteld naar 50 procent overeenkomstig de derving van de omzetbelasting (BBO);
- de meerkosten van het Ziektefonds van de SVb zijn niet meegenomen, omdat dit zorgt voor een dubbel telling met de loonsubsidieregeling;
- Aruba voorziet bij de loonsubsidieregeling in een tegemoetkoming van 9,5 procent van de sociale verzekeringspremies van de werkgever. Dit betreft een bijdrage van maximaal AWG 7 miljoen per maand. Deze uitgaven zijn conform het voorstel van Aruba meegenomen in de totale uitgaven van de loonsubsidieregeling en niet bij de tekorten in de sociale zekerheid;
- de maandelijkse besparing van AWG 5 miljoen bij de AZV, conform besluit van de RMR van 15 mei jl.

De liquiditeitssteun voor de sociale zekerheid is benodigd om de tekorten aan te zuiveren van premiederving en de hogere kosten voor de sociale verzekeringen. De hogere kosten bestaan onder meer uit een aanvulling van het Cessantia-fonds waaruit een werknemer in Aruba, wiens dienstbetrekking eindigt anders dan door zijn schuld, een eenmalige uitkering ontvangt. In verband met Covid-19 is er vanuit Nederland medische bijstand verleend.

---

¹⁰ Kenmerk: 2020-0000287381

¹¹ Kenmerk: Cft 202000068

Het CAft tekent aan dat de liquiditeitssteun voor AZV niet bedoeld is voor de Covid-gerelateerde zorgkosten die reeds gefinancierd worden vanuit Nederland. Bij het vierde kwartaal zal de liquiditeitssteun hier eventueel op worden aangepast.

Investeringsen

De kapitaaldienst van Aruba voorziet in 2020 voor een bedrag van AWG 40 miljoen aan investeringen. Het CAft heeft in zijn advies bij de BW gevraagd deze investeringen nader te specificeren.¹² Het CAft is van oordeel dat gerichte investeringen de realisatie van de hervormingsagenda kunnen versterken. Daarnaast zouden noodzakelijke vervangingsinvesteringen met een hoge urgentie in aanmerking kunnen komen voor liquiditeitssteun. Het CAft stelt voor dat Aruba dergelijke investeringen opneemt in zijn liquiditeitsprognose voor de vierde tranche liquiditeitssteun, zodat het CAft deze verder kan beoordelen. Voor de maanden juli tot en met september staan voor AWG 28 miljoen aan investeringen gepland, waarvoor geadviseerd wordt vooralsnog geen liquiditeitssteun toe te kennen. Deze correctie is doorgevoerd in tabel 2 en de hoogte van de geadviseerde liquiditeitssteun is navenant verlaagd.

Omvang eigen financiering

Aruba heeft met de BW voor een bedrag van AWG 84,4 miljoen aan bezuinigingen in de begroting verwerkt. Deze besparingen zijn ook verwerkt in de liquiditeitsprognose en dekken daarmee de uitgaven voor de sociale steunmaatregelen MKB en FASE.

Bezuinigingen	Mln. AWG
Personeelskosten	36
Sociaal crisisplan	10
Goederen & diensten	11
Subsidies & overdrachten	28
Totaal	84

Tabel 3 bezuinigingen zoals opgenomen in de BW 2020

Liquiditeitssteun

Het CAft adviseert voor de derde tranche liquiditeitssteun dezelfde uitgangspunten te hanteren als bij de eerste en tweede tranche. De liquiditeitssteun wordt verstrekt voor:

- de inkomstenderving van het land;
- de loonsubsidieregeling, waarbij de bestaande uitgangspunten gelden, waaronder een eigen bijdrage van werknemers van minimaal 20 procent;
- het negatieve effect van de crisis op de sociale fondsen.

Het CAft adviseert om conform tabel 2 voor de periode van juli tot en met september 2020 een bedrag van AWG 204 miljoen ter beschikking te stellen.

---

¹² Kenmerk Cft 202000074

Kenmerk
Cft 202000079
Blad
12/18

De liquiditeitssteun wordt verstrekt in de vorm van leningen waarbij het Cft de RMR wederom in overweging geeft om de vorm te kiezen van een kortlopende bullet lening met dezelfde einddatum als de leningen betreffende de eerste en tweede tranche liquiditeitssteun (10 april 2022).

Het CAft adviseert ook de derde tranche liquiditeitssteun uit te keren in US Dollars.

Bijlage 3: Advies afwijking van de normen

Het uitgangspunt is dat Aruba onverminderd dient te voldoen aan het bepaalde in de Landsverordening Aruba tijdelijk financieel toezicht (LAft) en het protocol Aruba Nederland 2019-2021 van 22 november 2018 (het protocol). Ten aanzien van de centrale begrotingsnorm van artikel 14, lid 2 van de LAft en het protocol – het voldoen aan een financieringssaldo – heeft de RMR op 27 maart 2020 jl. op basis van artikel 23 lid 1 van de LAft ingestemd met het afwijken ervan. De Covid-19 crisis heeft een grote financieel-economische impact, waardoor er sprake is van lagere inkomsten en extra uitgaven. Een financieringstekort in 2020 is daarom onvermijdelijk.

Ten aanzien van de mate van afwijking adviseert het CAft het volgende.

Mate van afwijking centrale norm artikel 14, lid 2 LAft en het protocol
De volledige impact en duur van deze crisis is op dit moment onzeker en is deels afhankelijk van factoren die buiten de invloedssfeer van het land liggen. Vanwege de hoge mate van onzekerheid adviseert het CAft op dit moment om de toegestane afwijking van het geldende financieringssaldo niet in een absoluut getal uit te drukken, of, zoals de LAft dat voorschrijft, in een percentage van de collectieve sector in bbp. Bij de besluiten tot de eerste en tweede tranche liquiditeitssteun heeft de RMR op advies van het CAft het uitgangspunt gehanteerd dat Aruba besparingen binnen de begroting van het land dient te realiseren voor het deel van de extra nooduitgaven waarvoor geen liquiditeitssteun wordt verstrekt. Op basis daarvan adviseert het CAft vooralsnog als richtlijn voor Aruba aan te houden, dat het toegestane financieringssaldo van het land, inclusief de collectieve sector, in 2020 zo groot mag zijn als de in dat jaar toegekende liquiditeitssteun aangevuld met de extern gefinancierde rentelasten.

Dit betekent dat ultimo juni 2020 een negatief financieringssaldo is toegestaan van AWG 432 (AWG 205 miljoen liquiditeitssteun tweede kwartaal + AWG 227 miljoen rentelasten). Het maximaal toegestane begrotingstekort voor 2020 kan verder toenemen door hiernavolgende toegekende en uitbetaalde tranches.

Afwijking mogelijke andere bepalingen uit de LAft

In aanvulling op de afwijking van art 14, lid 2 ligt ten aanzien van de volgende bepalingen uit de LAft tot nader order eveneens een afwijking in de rede:

Artikel 14, lid 3 sub a - meerjarige begroting

In deze bepaling is voorgeschreven dat in de begroting en de meerjarige begroting alle verwachte uitgaven en ontvangsten zijn opgenomen. Dit houdt in dat het land naast het aanleveren van een realistische begroting voor dit jaar, geacht wordt een realistische meerjarenbegroting te presenteren. De gevolgen van de Covid-19 crisis leiden tot een dermate onzekerheid dat het onmogelijk is om op dit moment tot een realistisch meerjarige begroting te komen.

Artikel 15 lenen

De liquiditeitssteun over de maanden april tot en met juni is verstrekt in de vorm van tweejarige bulletleningen die op 10 april 2022 zullen aflopen. Op dat moment zullen de passende aflossingstermijnen en overige voorwaarden worden bepaald. Eventuele vervolgotranches voor het derde en vierde kwartaal zullen naar verwachting ook in de vorm van leningen via Nederland worden verstrekt. Hiermee is afwijken van de criteria en procedures die gelden ten aanzien van het aangaan van dergelijke leningen een gegeven. In de huidige omstandigheden kan het land in 2020 niet aan deze criteria voldoen.

Artikel 17, lid 3 en lid 6 tekortcompensatie

Artikel 17, lid 3 en artikel 17, lid 6 van de LAft schrijven voor dat het land bij een tekort bij de uitvoeringsrapportage respectievelijk de vastgestelde jaarrekening maatregelen moet treffen om dit tekort te compenseren. Het is op dit moment niet realistisch te verwachten dat Aruba op korte termijn aan de wettelijke verplichting van tekortcompensatie kan voldoen.

Investerings

De kapitaaldienst van Aruba voorziet in AWG 40 miljoen aan investeringen. Het CAft heeft in zijn advies bij de BW gevraagd deze investeringen nader te specificeren. Het CAft is van oordeel dat voor investeringen terughoudendheid het uitgangspunt moet zijn. Alleen indien het noodzakelijke vervangingsinvesteringen met hoge urgentie betreft, kan overwogen worden hiervoor een lening aan te trekken. Aruba kan dergelijke investeringen opnemen in zijn liquiditeitsprognose, zodat het CAft deze kan beoordelen in zijn advies voor een vierde tranche liquiditeitssteun. Alle overige investeringen dienen integraal onderdeel te vormen van de hervormingsagenda.

Nota bene

Nadrukkelijk geldt dat bovengenoemde afwijkingen alleen van toepassing zijn voor begrotingsjaar 2020. Voor begrotingsjaar 2021 moet opnieuw worden bezien of toepassing van artikel 23, lid 1 van de LAft geboden is en zo ja in welke mate afwijkingen van de LAft en het protocol kunnen worden toegestaan.

Overigens geldt ook ten aanzien van de bepalingen uit de LAft en het protocol die verwijzen naar de centrale norm van artikel 14, lid 1 dat deze onverkort gelden. Immers, toepassing van artikel 23, lid 1 van de LAft leidt er nadrukkelijk niet toe dat de norm van artikel 14 van de LAft en het protocol niet meer geldt. Het land dient nog altijd aan de norm te voldoen, maar kan voor dit begrotingsjaar uitgaan van de door de RMR toegestane afwijking daarop.

Bijlage 4: Hervormingen

Inleiding

In de brieven van de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties (BZK) van 16 april jl.¹³ en 18 mei jl.¹⁴ naar aanleiding van de besluitvorming van de RMR van 9 april jl. en 15 mei jl., is Aruba verzocht voorstellen te doen voor structurele hervormingen op het gebied van onder meer de economie, de arbeidsmarkt, de kapitaalmarkt (in het bijzonder de financiële sector en het daarbij horend toezicht), het pensioenstelsel, het sociale zekerheidsstelsel, het zorgstelsel, de overheidsorganisatie en het bestuur. Om deze voorstellen te kunnen beoordelen en mee te nemen in de advisering over de derde tranche liquiditeitssteun aan Rijkswinsteraad van 3 juli jl., heeft de RMR besloten dat Aruba de voorstellen voor 15 juni jl. ter beoordeling aan het CAft heeft voorgelegd. Op 15 juni jl. heeft Aruba het CAft de **nota 'Hervormingen Aruba'** ontvangen.

Hervormingen

Kort na de mondiale uitbraak van het Covid-19 virus is door het kabinet de Commissie Innovatie en Economisch Herstel ingesteld, met als doel in beeld te brengen welke hervormingen en maatregelen nodig zijn in het kader van economisch herstel. De commissie zal eind juni zijn Masterplan presenteren. De hervormingen in de nota die Aruba op 15 juni jl. aan het CAft heeft gezonden, lopen hierop vooruit.

Aruba maakt onderscheid tussen hervormingen die gericht zijn op versterking van de economie (inclusief innovatie) en institutionele hervormingen gericht op dienstverlening, bestuur en overheidsfinanciën. De hervormingsvoorstellen worden hieronder kort samengevat op basis van de negen **hoofdthema's die Aruba** onderscheidt:

1. Nieuw economisch model

Het doel is om de economie minder afhankelijk te laten zijn van enkel het toerisme. Aruba richt zich bij dit thema onder meer op de ontwikkeling van duurzaam toerisme, klimaatbestendigheid, energie zekerheid en voedselzekerheid. Bij de laatste twee onderwerpen is het streven de afhankelijkheid van externe partijen en marktprijzen te verminderen. Aruba noemt daarbij onder meer de volgende concrete acties:

- ondersteuning van innovatieve initiatieven in de sector landbouw;
- met nutsbedrijven versneld het gebruik van fossiele brandstoffen verlagen;
- implementatie van een nieuw afvalbeheermodel.

2. Digitale agenda/innovatie

Aruba richt zich hierbij op het stimuleren van het gebruik van informatietechnologie en het delen en gebruiken van data. Aruba noemt daarbij onder meer de volgende concrete acties:

- versnelde invoering van bescherming van consumenten en privacywetgeving;
- ontwikkeling van een lokaal digitaal betaalmiddel samen met de private sector;
- ontwikkeling van een digitale agenda en nationale cyber security strategie.

---

¹³ Kenmerk: 2020-0000188627

¹⁴ Kenmerk: 2020-0000287381

3. Ondernemersklimaat en concurrentievermogen

Het doel is om het ondernemersklimaat te verbeteren zodat diversificatie van de economie en innovatie worden gefaciliteerd. Aruba noemt daarbij onder meer de volgende concrete acties:

- vereenvoudiging en versnelling van het vergunningenproces;
- implementatie van een e-Governance strategie;
- implementatie van een mededingingswet en autoriteit.

4. Hervorming arbeidsmarkt

Het doel is de arbeidswetgeving zodanig aan te passen dat dit meer flexibiliteit geeft aan werkgevers en tegelijkertijd voldoende baanzekerheid biedt. Aruba noemt daarbij onder meer de volgende concrete acties:

- aanpassing van wetgeving inzake o.a. deeltijdwerk en flexibele werktijden;
- introductie van een stimuleringsplan voor bij- en omscholing;
- invoering van een werkloosheidsverzekering.

5. Bestedingsbeheersing en beheersing staatsschuld

Aruba legt hierbij de nadruk op het verbeteren van de overheidsfinanciën en het streven naar een efficiënt overheidsapparaat. Aruba noemt daarbij onder meer de volgende concrete acties:

- verlaging personeelskosten onder meer door aanpak overwerk en ziekteverzuim;
- herziening van de rechtspositie van overheidspersoneel;
- herziening inkoopbeleid, huisvestingsbeleid voor overheidsinstanties en beleid voor inhuur van externen.

6. Effectiviteit overheidsapparaat (bedrijfsvoering)

De doelstellingen van dit thema liggen in het verlengde van die onder punt 5 met een focus op het kleiner en slagvaardiger overheidsapparaat en het verbeteren van de dienstverlening. Aruba noemt daarbij onder meer de volgende concrete acties:

- organisatiedoorlichting (kerntakenanalyse);
- versnelling van digitalisering en automatisering van overheidsdiensten;
- invoeren van een raamwerk voor prestatiebeoordeling.

7. Versterking van institutionele capaciteit

Doelstellingen bij dit thema zijn het waarborgen van integriteit en transparantie en het **bevorderen van "data-driven" beleidsvorming**. Aruba noemt daarbij onder meer de volgende concrete acties:

- introductie van een Corporate Governance Code;
- wetgeving voor het beheer van overheidsdeelnemingen;
- versterken van het Centraal Bureau voor Statistiek (CBS).

8. Zorg, sociale zekerheid en collectieve lastendruk

Aruba richt zich bij dit thema op het beheersen van de kosten van de zorg & sociale zekerheid, verbeteren van het gezondheidszorgbeleid en investeren in een gezonde bevolking. Aruba noemt daarbij onder meer de volgende concrete acties:

- herziening zorgpakket en implementatie kostenbesparingen in de zorg (gestart);
- implementatie van een integraal gezondheidsinformatiesysteem;
- campagne gericht op het bevorderen van gezond gedrag.

9. Fiscale hervormingen

Doel van de fiscale hervormingen is het moderniseren van het belastingsysteem door onder meer het verbreden van de grondslagen en een verdere verschuiving van directe naar indirecte belastingen. Aruba noemt daarbij onder meer de volgende concrete acties:

- tariefvermindering;
- harmonisering van grondslagen en tarieven;
- invoering van een BTW-stelsel.

Beoordeling CAft

Aruba heeft een breed hervormingspakket gepresenteerd, waarvan een deel volgens Aruba inmiddels is gestart of in voorbereiding is. De verwachting is dat op basis van het Masterplan van de Commissie Innovatie en Economisch Herstel en van de afstemming met de private sector en bestuurlijke besluitvorming, een verdere focus en specificering op de hervormingen zal worden aangebracht.

Het CAft neemt met instemming kennis van de voorstellen die Aruba heeft gedaan voor hervormingen. In algemene zin hebben de voorstellen betrekking op de terreinen waar hervormingen al langer noodzakelijk zijn: de arbeidsmarkt, het ondernemersklimaat, de publieke sector, de zorg en de sociale zekerheid. Ook ziet het CAft dat de voorstellen concrete maatregelen bevatten waarvan de uitvoering reeds in gang is gezet of in voorbereiding is. Het CAft acht dit van essentieel belang, omdat hervormingen die op korte termijn worden doorgevoerd, een bijdrage kunnen leveren aan het economisch herstel.

Het CAft constateert dat de voorstellen van Aruba in belangrijke mate aansluiten bij eerdere adviezen van het CAft, het IMF, de Raad van Advies, de Centrale Bank van Aruba en de SER, en dat nadere uitwerking en concretisering nodig is.

Het CAft geeft in overweging om het hervormingsprogramma uit te werken in een uitvoeringsprogramma met realistische tijdslijnen, heldere en afrekenbare doelen. Daarbij moet rekening worden gehouden met een verstandige timing van, en samenhang tussen, de voorgestelde maatregelen. Zo is van belang dat hervorming van de arbeidsmarkt in samenhang plaatsvindt met maatregelen die erop zijn gericht om mensen vanuit werkloosheid naar werk te helpen. Uitvoering van een integraal hervormingsprogramma is complex, vergt tijd en specialistische kennis en expertise.

In de uitvoering zal daarom intensieve samenwerking met Nederlandse ministeries en instituten nodig zijn, waarbij rekening dient te worden gehouden met de uitvoerings- en absorptiecapaciteit van Aruba – ondersteund door externe expertise.

Het CAft adviseert om terughoudend te zijn met de inzet van publiek gefinancierde investeringen teneinde sectoren te ontwikkelen en de economie te diversifiëren. De gekozen aanpak van Aruba om diversificatie van de economie te realiseren door het ondernemersklimaat te verbeteren en het concurrentievermogen te versterken, is naar het oordeel van het CAft de juiste. Investeringen dienen complementair te zijn aan, en ter ondersteuning te zijn van, structurele hervormingen en moeten een duidelijk gedefinieerd publiek belang dienen.

Specifiek ten aanzien van het financieel toezicht adviseert het CAft om ook aandacht te besteden aan:

- de verbetering van de belastingcompliance en de versterking van de belastingdienst;
- het versterken van het financieel beheer, waaronder de financiële functie bij de verschillende directies en het maken van een concrete afspraak wanneer Aruba een goedkeurende accountantsverklaring over de jaarrekening heeft;
- het professionaliseren van de auditfunctie van het Land;
- de verwerking van de hervormingen in de begroting 2020 en de ontwerpbegroting 2021.

De Covid-19 crisis heeft geleid tot een verslechtering van de financiële positie van het land en een hogere overheidsschuld. Deze schuld wordt deels in het buitenland en deels door Nederland gefinancierd en zal naar verwachting nog verder toenemen. De toename van de overheidsschuldquote zal daarmee ver uitkomen boven het niveau dat als houdbaar wordt beschouwd. Het overheidsbeleid voor de komende jaren zal daarom in het teken moeten staan van het terugbrengen van de overheidsschuld en deze in verhouding brengen met de verdien capaciteit van het land. Daarvoor zal het beleid ten aanzien van de overheidsfinanciën zich primair moeten richten op beheersing van overheidsuitgaven en op het terugbrengen van de tekorten in de sociale zekerheid. Daarnaast moet Aruba ruimte creëren voor private investeringen door daadkrachtig hervormingen door te voeren die zijn gericht op het wegnemen van belemmeringen voor economische groei.

Tot slot benadrukt het CAft dat het essentieel is dat nu gestart wordt met hervormen. Voor een aantal maatregelen geldt dat deze reeds op korte termijn effect kunnen sorteren en zo kunnen bijdragen aan het economisch herstel.

Aan

De voorzitter van de Rijksministerraad

Adres kantoor Curaçao

De Rouvilleweg 39

Willemstad, Curaçao

Telefoon (+5999)4619081

Adres kantoor Sint Maarten

Frontstreet 26

Convent Building

Philipsburg, Sint Maarten

Telefoon (+1721) 5430331

Contactpersoon

Cluster Curaçao

Datum

24 juni 2020

Ons kenmerk

Cft 202000077

Pagina

1/26

Onderwerp

Advies voorwaarden, liquiditeitssteun, normen, hervormingen en overheidsentiteiten Curaçao

Telefoonnummer

+5999 4619081

E-mail

info@cft.cw

Uw kenmerk

Bijlagen

6

Adres kantoor Aruba

L.G. Smith Boulevard 68

La Piccola Marina

Oranjestad, Aruba

Telefoon (+297) 5832800

E-mail info@cft.cw

Internet www.cft.cw

Geachte heer Rutte,

Aansluitend op de besluitvorming in de Rijksministerraad (RMR) van 15 mei jl. is het College financieel toezicht Curaçao en Sint Maarten (Cft) verzocht om ten behoeve van de RMR van 3 juli 2020¹:

- nadere informatie te verstrekken en waar nodig te adviseren inzake het door Curaçao voldoen aan de in de tweede tranche opgenomen voorwaarden;
- te adviseren over de liquiditeitssteun aan Curaçao voor de periode juli tot en met september 2020 (derde tranche) aan de hand van een raming van de liquiditeitsbehoefte voor genoemde periode, mede op basis van de aan te leveren maandrapportages van Curaçao;
- te adviseren over de mate waarin Curaçao mag afwijken van de centrale begrotingsnorm, zoals vervat in artikel 15, eerste lid, (en mogelijk andere normen) uit de Rft;
- de voorstellen van Curaçao voor structurele hervormingen te beoordelen, alsmede deze voorstellen en de beoordeling daarvan naar u door te sturen.

Met dit schrijven wordt invulling gegeven aan deze verzoeken. Daarbij is de door Curaçao tot en met 21 juni verstrekte informatie meegenomen. Ook vindt u in dit schrijven het advies van het Cft bij het verzoek van Curaçao tot liquiditeitssteun voor Curoil.²

---

¹ Kenmerk: 2020-0000298333, d.d. 22 mei 2020

² Zaaknummer: 2020/013053, d.d. 20 april 2020

Voorwaarden bij tweede tranche liquiditeitssteun

Bij de tweede tranche liquiditeitssteun heeft Curaçao onvoorwaardelijk ingestemd met alle door de RMR gestelde voorwaarden. Op basis van de door het land verstrekte informatie kan het Cft niet vaststellen dat aan alle voorwaarden is voldaan. Het Cft stelt op basis van een afschrift van de besluiten vast dat de Raad van Ministers van Curaçao tot invulling van de generieke voorwaarden heeft besloten. Deze besluiten zullen de komende weken verder worden uitgewerkt door Curaçao. Het Cft stelt daarom voor om de liquiditeitssteun voor het derde kwartaal te verdelen over de periode van 1 juli a.s. tot en met 31 augustus a.s. en van 1 september a.s. tot en met 30 september a.s. Het Cft zal op basis van de geactualiseerde informatie en de effectuering daarvan voor 31 augustus a.s. opnieuw een advies uitbrengen aan de RMR. Op basis hiervan kan dan worden bepaald of het tweede deel van de derde tranche voor de maand september kan worden uitbetaald. Het Cft zal bij dit advies ook de aanlevering van de second opinion van de businesscase en de gevoeligheidsanalyse van het nieuwe ziekenhuis CMC betrekken. Curaçao dient voor 15 juli a.s. aan te tonen dat per 1 juli 2020 is voldaan aan de voorwaarden met betrekking tot de verlaging van het arbeidsvoorwaardenpakket van statenleden, ministers en overheidspersoneel. Ten aanzien van de maximering van het salaris tot maximaal 130 procent van het nieuwe genormeerde salaris van de Minister President van het land door topfunctionarissen van overheidsbedrijven -en stichtingen en instellingen die voor minimaal 50 procent door de overheid worden gefinancierd geeft Curaçao aan concrete afspraken te willen maken en dat deze entiteiten onlangs zijn aangeschreven. Het Cft vraagt Curaçao ook om relevante wetgeving op te stellen en stelt voor dat Curaçao voor 15 augustus a.s. aantoont hoe aan deze voorwaarde wordt voldaan. Het Cft zal vervolgens daarover de RMR rapporteren. In bijlage 1 vindt u een overzicht van de voorwaarden en de wijze waarop en de mate waarin Curaçao hieraan tot dusver invulling geeft.

- *Het Cft adviseert:*
  - *de liquiditeitssteun voor het derde kwartaal te verdelen over de periode van 1 juli a.s. tot en met 31 augustus a.s. en van 1 september a.s. tot en met 30 september a.s. en de liquiditeitssteun voor 1 tot en met 30 september pas uit te betalen nadat adequaat invulling is gegeven aan de voorwaarden voor de tweede tranche.*

Derde tranche liquiditeitssteun

Nederland voorzag Curaçao met de eerste en tweede tranche liquiditeitssteun van een bedrag van ANG 381 miljoen, op basis van de inschatte liquiditeitsbehoefte. Het uitgangspunt was dat de geraamde krimp van 15 procent van het bbp op jaarbasis zich voornamelijk zou manifesteren in de maanden april, mei en juni. In zijn april-raming verwachtte het IMF dat het toerisme zich in het derde kwartaal aanzienlijk zal herstellen. De meest recente raming van het IMF³ gaat uit van een daling van het reële bbp met 23 procent. Het IMF berekent op basis daarvan een terugval van de inkomsten van 33 procent op jaarbasis. Op basis van deze informatie heeft Curaçao zijn liquiditeitsprognose onlangs herzien en gaat ervan uit dat de geraamde terugval van 33 procent van de belastinginkomsten zich gespreid over het tweede, derde en vierde kwartaal van 2020 manifesteert.

---

³ Curaçao and Sint Maarten: Findings of an IMF Staff Visit d.d. 19 juni 2020

Het Cft acht op dit moment de raming van Curaçao plausibel. Op basis van de maandrapportages en andere relevante economische indicatoren, zoals aankomsten op de luchthaven (toeristen) en aantallen ontslagen werknemers, dienen de ontwikkelingen de komende maanden gemonitord te worden opdat er afdoende zicht blijft op de economische en budgettaire ontwikkeling in de loop van dit jaar.

In de liquiditeitssteun voor het derde kwartaal is een bedrag van ANG 110 miljoen opgenomen voor loonsubsidie. Curaçao beschouwt de loonsubsidie als een overbruggingsactie voor maximaal zes maanden. Het is dan ook van belang om vergelijkbaar met de NOW-regeling voor Caribisch Nederland een inspanningsverplichting op te nemen voor scholing, met als doel de inzetbaarheid van werknemers te vergroten, mede met het oog op de ontwikkeling van nieuwe sectoren en de diversificatie van de economie van Curaçao⁴. Het Cft vraagt Curaçao om samen met de sociale partners de regeling meer te richten op scholing en inzetbaarheid van werknemers en wenst daarover nader geïnformeerd te worden.

Op basis van de huidige liquiditeitsprognose verwacht Curaçao in het tweede kwartaal te kunnen volstaan met ANG 152 miljoen aan liquiditeitssteun. Het niet gebruikte deel van de verstrekte liquiditeitssteun (ANG 229 miljoen) dekt een aanzienlijk deel van de liquiditeitsbehoefte in het derde kwartaal (ANG 334 miljoen). De door het Cft berekende liquiditeitsbehoefte bedraagt voor het derde kwartaal ANG 105 miljoen en is nader uitgewerkt in bijlage 2.

De RMR heeft op 9 april jl. besloten om naast liquiditeitssteun voor inkomstenderving alleen liquiditeitssteun te verstrekken voor de maatregel loonsubsidie en de maatregel voor zelfstandigen en ZZP-ers. De overige steunmaatregelen bedragen volgens opgave van het land in het tweede kwartaal ANG 32 miljoen en in derde kwartaal ANG 24 miljoen. Met de in de eerste BW opgenomen besparingen voor ANG 35 miljoen dient Curaçao conform eerdere besluitvorming van de RMR nog voor ANG 21 miljoen besparingen aan te dragen. Deze dienen met een tweede BW in de begroting te worden verwerkt. Het Cft wenst uiterlijk 15 juli a.s. over deze besparingen geïnformeerd te worden.

- *Het Cft adviseert:*
  - *over te gaan tot het toekennen van ANG 105 miljoen liquiditeitssteun voor het derde kwartaal in een eerste deel van ANG 70 miljoen en een tweede deel van ANG 35 miljoen en het tweede deel pas uit te betalen nadat adequaat invulling is gegeven aan de voorwaarden voor de tweede tranche;*
  - *Curaçao te vragen voor 15 juli a.s. voor ANG 21 miljoen aan aanvullende besparingen aan te leveren voor het resterende deel van het noodpakket dat in het derde kwartaal niet met Nederlandse steun bekostigd kan worden en/of het noodpakket nog verder te versoberen. Deze besparingen dienen met een tweede BW in de begroting te worden verwerkt;*

---

⁴ Kenmerk: 2020-0000364952 d.d. 19 juni 2020

- o *Curaçao om de loonsubsidieregeling meer te richten op de inzetbaarheid van werknemers en wenst over de uitwerking daarvan geïnformeerd te worden voor 15 juli a.s.*

Afwijking van de norm

Op basis van besluitvorming in de RMR op 27 maart jl. is het Curaçao op grond van artikel 25, lid 1 van de Rft toegestaan af te wijken van artikel 15, lid 1 van de Rft. Het Cft adviseert om Curaçao een begrotingstekort in 2020 toe te staan gelijk aan de in dat jaar toegekende liquiditeitssteun en het saldo aan liquiditeiten van het land dat voor gebruik van de liquiditeitssteun is aangewend. Omdat over de liquiditeitssteun in het vierde kwartaal nog dient te worden besloten kan hier geen concreet bedrag aan gekoppeld worden. Daarnaast adviseert het Cft voor het jaar 2020 afwijkingen toe te staan voor artikel 15, lid 2 sub a, artikel 16 en artikel 18, lid 3 en 6 van de Rft. Het staat vast dat Curaçao in 2020 geen invulling kan geven aan de aanwijzing. Voor begrotingsjaar 2021 moet opnieuw worden bezien of en in welke mate afwijking van de Rft kan worden toegestaan. Een verdere uitwerking van dit advies vindt u in bijlage 3.

De kapitaaldienst van Curaçao omvat (op basis van de nog vast te stellen begrotingswijziging) ANG 230 miljoen aan kapitaalinvesteringen inclusief ANG 30 miljoen voortkomend uit het Groeiakkoord. Normaliter worden leningen aangetrokken op basis van artikel 16 van de Rft. Het Cft is van oordeel dat voor reguliere kapitaaluitgaven terughoudendheid het uitgangspunt moet zijn. Noodzakelijke vervangingsinvesteringen met een hoge urgentie zouden wel in aanmerking moeten komen voor een lening. Het Cft stelt voor dat Curaçao dergelijke investeringen opneemt in zijn liquiditeitsprognose voor de vierde tranche liquiditeitssteun zodat het Cft deze verder kan beoordelen. Alle overige investeringen dienen integraal onderdeel te vormen van de hervormingsagenda.

- *Het Cft adviseert:*
  - o *de afwijking van de criteria en procedures van artikel 16 van de Rft in 2020 toe te staan voor het aangaan van leningen uit hoofde van door Nederland verstrekte liquiditeitssteun benodigd voor de tekorten op de gewone dienst. Het Cft zal over ieder verzoek om liquiditeitssteun om advies worden gevraagd;*
  - o *alleen kapitaalinvesteringen toe te staan die gebaseerd zijn op de hervormingsagenda of zeer noodzakelijke vervangingsinvesteringen met hoge urgentie betreffen;*
  - o *het afwijken van de artikelen 15, lid 2 en artikel 18, lid 3 en lid 6 van de Rft voor het begrotingsjaar 2020 toe te staan.*

Hervormingen

Op 14 juni jl. heeft Curaçao het Overbruggings- en hervormingsprogramma Curaçao, gevoegd als bijlage 6, aangeboden aan het Cft. Dit hervormingsprogramma omvat gefaseerde plannen om enerzijds de korte termijn te overbruggen (0 tot 6 maanden) en plannen voor hervormingen op langere termijn.

Het Cft constateert dat het Overbruggings- en hervormingsprogramma Curaçao een aantal belangrijke terreinen benoemt waarop hervormingen nodig zijn, zoals de arbeidsmarkt, de overheidsfinanciën, de zorg en de sociale zekerheid. De maatregelen die op deze terreinen moeten worden genomen zijn echter door Curaçao niet of onvoldoende uitgewerkt, terwijl adviezen van het IMF en van de commissie begrotingsdoorlichting, en de Groeistrategie en het Groeiakkoord hiervoor goede handvatten bevatten. Ook constateert het Cft dat belangrijke terreinen die hervorming behoeven en waarop Curaçao in de Groeistrategie heeft ingezet, onderbelicht blijven zoals het ondernemersklimaat en de kapitaalmarkt.

Het voorstel van Curaçao kan verder uitgewerkt worden in een integraal hervormingsprogramma dat concrete maatregelen bevat op het gebied van de arbeidsmarkt (inclusief de aansluiting met onderwijs), de kapitaalmarkt, het ondernemersklimaat, de kosten van de publieke sector, de zorg en de sociale zekerheid, en hierbij aan te sluiten bij de eerdere adviezen van het Cft, het IMF en de commissie Begrotingsdoorlichting. Het integrale hervormingsprogramma kan vervolgens uitgewerkt worden in een uitvoeringsprogramma met realistische tijdslijnen, heldere en afrekenbare doelen, rekening houdend met een verstandige timing van, en samenhang tussen, maatregelen. In de uitvoering zal dan intensieve samenwerking met Nederlandse ministeries en instituten nodig zijn - waarbij rekening dient te worden gehouden met de uitvoerings- en absorptiecapaciteit van de landen- ondersteund door externe expertise.

Het Cft benadrukt het belang terughoudend te zijn bij de inzet van publiek gefinancierde investeringen teneinde sectoren te ontwikkelen en de economie te diversifiëren. Daarnaast is het van belang Curaçao snel te laten starten met hervormen. Voor veel maatregelen geldt dat deze reeds op korte termijn effect kunnen sorteren en zo kunnen bijdragen aan het economisch herstel.

De uitvoering van het hervormingsprogramma is gebaat bij een adequaat incentive-of pay-for-performance programma. Voor de korte termijn kan dit geschieden via de door Nederland te verstrekken liquiditeitssteun en de daaraan verbonden voorwaarden. De uitvoering van dit programma kan echter langere tijd vergen. Inmiddels is de afspraak gemaakt dat de liquiditeitssteunleningen kortlopende bulletleningen zijn, met een gelijke einddatum op 10 april 2022. Dit biedt de mogelijkheid om in 2022 het totaal aan liquiditeitssteunleningen te herfinancieren, waarbij op dat moment de passende aflossingstermijnen en overige voorwaarden kunnen worden bepaald. Het Cft geeft de RMR in overweging om met Curaçao afspraken te maken over een dergelijk incentive-programma en deze integraal onderdeel te laten zijn van het hervormingsprogramma. Daarbij kan ook de dan ontstane schuldpositie betrokken worden. Volgens het IMF zal als gevolg van de verstrekte liquiditeitssteun in de vorm van leningen deze oplopen naar een onhoudbaar niveau.⁵ Onderdeel van een incentive-programma kunnen voorwaarden zijn bij herfinanciering van de schuld, die erop gericht zijn de overheidsschuld versneld naar een houdbaar niveau te brengen. Het Cft benadrukt evenwel dat de overheidsfinanciën alleen structureel houdbaar kunnen zijn als de

---

⁵ Curaçao and Sint Maarten: Findings of an IMF Staff Visit d.d. 19 juni 2020.

economie is hervormd en een hoger groeipad volgt. De beoordeling van het Cft van de door Curaçao aangeleverde hervormingsvoorstellen is opgenomen in bijlage 4.

Liquiditeitssteun voor Curoil e.a.

Curaçao heeft Nederland verzocht ANG 184 miljoen aan liquiditeitssteun te verstrekken voor Curoil⁶. Op basis van analyses en gespreken met het management van Curoil en Refineria di Korsou (RdK) schat het Cft in dat Curoil zijn financieringsbehoefte voor het jaar 2020 terug kan brengen naar ANG 60 miljoen. Dit kan als Curaçao de volgende condities invult:

- Dat Curaçao de opslagen op de gereguleerde brandstofprijzen voor **"waarborging brandstofvoorziening"** zodanig vaststelt dat in **totaliteit** maandelijks circa ANG 4 miljoen wordt ontvangen, en deze tot nader order volledig ten gunste laat komen aan Curoil voor de kosten van de transitieperiode.
- Dat Curaçao met deelneming RdK overeenkomt dat ook in de 2^e helft van 2020 circa ANG 30 miljoen aan transitiekosten door RDK worden voorgefinancierd en dat er voortvarend wordt gewerkt aan een lange termijn oplossing om de brandstofvoorziening minder afhankelijk te maken van de raffinaderij.
- De nog openstaande dividendvordering van het land op Curoil kwijt te schelden aangezien Curoil niet in staat wordt geacht dit dividend binnen afzienbare termijn uit te betalen. Curaçao zal de kwijtschelding dienen te verantwoorden op de gewone dienst aangezien het dividend in 2016/2017 ook op de gewone dienst is verantwoord.
- Dat Curaçao met deelneming Aqualectra overeenkomt dat facturen van Curoil tijdig worden betaald, zo nodig door het nemen van maatregelen.

Curoil heeft afgelopen periode getracht een ruimere financiering te verkrijgen bij een bancaire instelling op Curaçao en heeft een niet bindend aanbod gekregen van circa ANG 57 miljoen. Als deze financiering definitief doorgang vindt en de hiervoor genoemde condities worden opgevolgd, dan zal naar verwachting geen aanvullende financiering door Nederland nodig zijn. Een toelichting op dit advies vindt u in bijlage 5.

- *Het Cft adviseert:*
  - *om op basis van het voorgaande nu geen liquiditeitssteun te verstrekken voor Curoil.*

In de verwachting u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,
De voorzitter van het College financieel toezicht Curaçao en Sint Maarten

Prof. dr. R.H.J.M. Gradus

---

⁶ Zaaknummer: 2020/013053 d.d. 20 april 2020

Kenmerk
Cft 202000077
Blad
7/26

Deze brief is in afschrift verstuurd aan:
De minister-president van Curaçao
De minister van Financiën van Curaçao

Bijlage 1: Invulling voorwaarden tweede tranche liquiditeitssteun

Bij de tweede tranche liquiditeitssteun heeft Curaçao onvoorwaardelijk ingestemd met de door de RMR gestelde voorwaarden. In dit overzicht wordt op verzoek van de RMR de invulling van deze voorwaarden toegelicht op basis van de door het land verstrekte informatie.

1. Curaçao dient uiterlijk 22 mei 2020, besparingen bij het Cft aan te leveren voor het resterende deel van het noodpakket dat niet door Nederlandse steun bekostigd wordt en/of het noodpakket verder te versoberen.
Op 20 mei 2020 heeft Curaçao aangegeven dat het steunpakket is versoerd en er liquiditeiten zijn gegenereerd voor het resterende deel van het steunpakket. Uit de laatste liquiditeitsprognose blijkt een verdere versoering van de betreffende uitgaven. Voor het tweede kwartaal gaat het op basis van de huidige prognose om ANG 32 miljoen. Curaçao heeft aangegeven met de eerste begrotingswijziging van 2020 voor ANG 35 miljoen aan besparingen in de begroting te verwerken, voornamelijk opgebouwd uit advieskosten, goederen en diensten, opleidingen en trainingen, reis- en verblijfkosten, representatie en voorlichting. Deze begrotingswijziging is nog niet vastgesteld. Deze besparingen zullen naar verwachting over het tweede, derde en vierde kwartaal worden gerealiseerd. Daarmee wordt voor het tweede kwartaal in principe invulling gegeven aan deze voorwaarde. Het Cft vraagt aandacht voor een spoedige vaststelling van de begrotingswijziging en een effectuering van de daarin opgenomen maatregelen.
2. Curaçao zal eerdere (op 9 en 15 mei) verstrekte liquiditeitssteun niet aanwenden voor het inlopen van achterstallige betalingen aan SVB en het APC.
Uit de maandrapportages over april en mei blijkt dat Curaçao in april ANG 10 miljoen heeft betaald aan de SVB ten behoeve van het verkleinen van de betalingsachterstand. Curaçao geeft hiertoe aan dat dit uit eigen middelen is gebeurd (bestaande liquiditeiten) en hier geen liquiditeitssteun voor is gebruikt. Door deze betaling uit eigen middelen was in april echter ANG 10 miljoen meer aan liquiditeitssteun nodig en dat is conform de afspraak gecorrigeerd in de derde tranche liquiditeitssteun.
3. Curaçao zal maximale transparantie bieden en gehoor geven aan alle verzoeken van het Cft omtrent informatieverstrekking met betrekking tot de overheidsentiteiten.
De informatieplicht voor de besturen is neergelegd in artikel 8 van de Rft. De besturen dienen alle informatie te verstrekken die het Cft noodzakelijk acht voor een behoorlijke uitoefening van zijn taken. Op dit moment constateert het Cft dat bij belangrijke dossiers de oplevering van informatie soms stukt. Zo is in de afspraken tussen het Cft en het land Curaçao van 17 oktober 2018 is afgesproken dat de businesscase (inclusief de second opinion) voor 1 februari 2019 opgeleverd zou worden aan het Cft. In het Groeiakkoord is voorts afgesproken dat de geoptimaliseerde businesscase op basis van de second opinion voor 1 oktober 2019 aan het Cft zou worden voorgelegd.

Deze afspraken zijn tot op heden niet opgevolgd. Curaçao dient derhalve voor 15 augustus a.s. de geoptimaliseerde business case met de second opinion aan te leveren. Relevante informatie van overheidsbedrijven betrokken bij het verzoek tot liquiditeitssteun voor Curoil heeft het Cft wel verkregen. Het Cft zal in overleg treden met de minister van Financiën om ervoor te zorgen dat bij de jaarrekeningen van de overheidsentiteiten een versnelling in de oplevering wordt aangebracht.

4. Het totale pakket arbeidsvoorwaarden van de Statenleden en Ministers dient met 25 procent te worden verlaagd, op jaarbasis met ingang van 1 juli 2020 tot nader order. Tevens geen indexering tot nader order. Besparingen dienen geboekt te worden ten gunste van de algemene middelen.
5. Het totale pakket arbeidsvoorwaarden van alle medewerkers in de (semi)publieke sector (incl. overheidsbedrijven/ publiek gefinancierde stichtingen/ instellingen die minimaal voor 50 procent gefinancierd worden vanuit de begroting) dient met 12,5 procent te worden verlaagd. Op jaarbasis, wettelijk minimum ondergrens, vanaf 1 juli 2020 en tevens geen indexering tot nader order.

Voor voorwaarden 4 en 5 geldt dat de Raad van Ministers van Curaçao op 12 juni jl. heeft ingestemd met de door de RMR gestelde voorwaarden. Hierbij zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Curaçao gaat ervan uit dat de verlaging op jaarbasis van 25 procent op het totale pakket arbeidsvoorwaarden van de ministers moet worden bewerkstelligd door het inleveren van zowel het vakantiegeld (6 procent) als het representatiegeld (6 procent) en 50 procent van de toeslag op het salaris.
- Met betrekking tot de verlaging van de arbeidsvoorwaarden van de Statenleden heeft de huishoudelijke commissie ingestemd met een korting van 25 procent. Het uitgangspunt is dat het basissalaris zoveel mogelijk intact blijft en dat de korting betrekking zal hebben op het vakantiegeld, het aantal vakantiedagen en andere vergoedingen.

Op dit moment kan het Cft niet beoordelen of per 1 juli a.s. invulling wordt gegeven aan de door de RMR gestelde voorwaarden. Hierbij is ook van belang dat de voorwaarden bepalen dat de kortingen tot nader order moeten gelden. Het Cft vraagt Curaçao daarom om voor 15 juli a.s. aan te tonen dat aan alle voorwaarden per 1 juli a.s. is voldaan en het Cft daarover te informeren.

Ten aanzien van de voorwaarde die ziet op de verlaging van 12,5 procent op het totale pakket arbeidsvoorwaarden van medewerkers van overheidsbedrijven/ publiek gefinancierde stichtingen/instellingen die minimaal voor 50 procent gefinancierd worden vanuit de begroting wordt verwezen naar het gestelde bij de voorwaarde bij punt 6.

6. De arbeidsvoorwaarden van topfunctionarissen binnen de (semi)publieke sector (incl. overheidsbedrijven en publiek gefinancierde stichtingen en overige instellingen die voor minimaal voor 50 procent gefinancierd worden vanuit de begroting) moeten worden gemaximeerd. Het betreft een maximering van het salaris tot maximaal 130 procent van het nieuwe genormeerde salaris van de minister-president van het land (inclusief een gelijke maximering van de secundaire arbeidsvoorwaarden) en met een gelijke doorwerking naar de tarieven voor consultants. De maatregel geldt ook voor bestaande arbeidscontracten.
Curaçao heeft de overheidsentiteiten op 18 juni jl. aangeschreven met het verzoek om op uiterlijk 24 juni a.s. aan te geven hoe zij invulling zullen geven aan deze voorwaarde alsmede de verlaging van 12,5 procent van de arbeidsvoorwaarden van de medewerkers van deze entiteiten.

In dit verband benadrukt het Cft het belang van het spoedig tot stand brengen van concrete wetgeving. Zolang er nog geen concrete wetgeving is of tijdens een overgangstermijn, dient Curaçao met de betrokken entiteiten afspraken te maken over de bezoldiging van de topfunctionarissen zodat deze op de korte termijn in lijn worden gebracht met de nieuwe norm van 130 procent van het salaris van de minister-president. Ook over de verlaging van 12,5 procent - die per 1 juli 2020 moet zijn geëffectueerd - van de arbeidsvoorwaarden van de medewerkers van deze entiteiten dienen afspraken te worden gemaakt. Het Cft stelt voor dat het voor 15 augustus a.s. geïnformeerd wordt over de acties die Curaçao daarin onderneemt voor de afzonderlijke overheidsentiteiten en zal een rapportage daarover meenemen in zijn advies aan de RMR voor 31 augustus a.s. Curaçao zal tevens gevraagd worden hoe zal worden voorzien in concrete wetgeving.

Bijlage 2: Derde tranche liquiditeitssteun

Op 20 mei jl. accepteerde Curaçao onvoorwaardelijk het voorstel van Nederland voor een tweede tranche liquiditeitssteun inclusief alle door Nederland gestelde voorwaarden. Met de eerste en tweede tranche liquiditeitssteun heeft Nederland voorzien in de ingeschatte liquiditeitsbehoefte voor de maanden april, mei en juni 2020. Het betreft hier een totaalbedrag van ANG 381 miljoen. De RMR verzocht het Cft te adviseren over een derde tranche liquiditeitssteun voor de maanden juli, augustus en september. De maandrapportage van Curaçao over de maand mei is hierbij als basis gehanteerd. In deze rapportage zijn realisatiecijfers over april en mei gegeven en de ramingen voor de maanden juni, juli, augustus en september.

<i>Liquiditeitsprognose in ANG miljoen</i>						
	Apr	Mei	Jun	Jul	Aug	Sep
Ontvangsten						
Liquiditeitssteun Inkomstenderving	114	142	-	-	-	-
Liquiditeitssteun Steunpakket	63	-	63	-	-	-
Belastingen	101	77	80	80	71	69
Maatregel fiscale faciliteiten (Alivio I)	-5	-7	-11	-	-	-
Premies	48	46	50	66	66	66
Overige ontvangsten	4	2	4	11	11	11
Extra vrijgemaakte middelen	16	8	-	-	-	-
Totaal ontvangsten	341	268	186	157	148	146
Uitgaven						
Algemene lasten	125	93	148	174	174	164
Personeelslasten	39	39	64	40	40	40
Extra bijdragen SVB gemiste premies	-	-	16	16	16	-
Maatregel loonsubsidie	23	8	49	49	31	30
Maatregel zelfstandigen/ZZP	1	2	5	5	5	5
Maatregel flexwerkers en werknemers	-	1	4	5	5	5
Maatregel weerbaarheid onderstand	1	0	3	3	3	3
Financieringskosten	26	2	7	2	1	2
Totaal uitgaven	215	145	296	294	275	249
Stand begin maand	65	191	314	204	67	-60
Mutaties	126	123	-110	-137	-127	-103
Stand eind ANG	191	314	204	67	-60	-163

Tabel 1 Liquiditeitsprognose van Curaçao

In tabel 1 is een samenvatting opgenomen van de liquiditeitsprognose van het land. Curaçao gaat in de prognose uit van een nominale krimp van de economie van 23 procent. Dit is gebaseerd op de laatste ramingen van het IMF. Het IMF adviseert bij deze ramingen rekening te houden met een terugval van belastinginkomsten van 33 procent. Dit heeft Curaçao in de liquiditeitsprognose verwerkt.

De belangrijkste opmerkingen bij de prognose zijn:

- De inkomsten in april, mei en juni zijn hoger dan in de maanden juli, augustus en september omdat de ontvangen liquiditeitssteun hierin is meegenomen.
- De inkomstenderving in de maanden april, mei en juni is aanzienlijk lager dan in de vorige liquiditeitsprognoses van het land (zie onder bij inkomstenderving), met als gevolg dat met de verstrekte liquiditeitssteun het land aan het eind van juni een resterend saldo van ANG 204 miljoen verwacht.
- In april is ANG 10 miljoen afgelost aan reeds bestaande achterstanden bij SVB. De RMR heeft expliciet gesteld dat de verstrekte liquiditeitssteun hiervoor niet mag worden gebruikt⁷.
- In april en mei is ANG 60 miljoen minder betaald aan crediteuren. Door de lockdown is het betaalproces bij het land gestagneerd. Het land verwacht dat dit deels in de maanden juli en augustus wordt ingehaald.
- Het land prognosticeert in juli, augustus en september ANG 16 miljoen per maand aan extra bijdrage aan de SVB vanwege inkomstenderving (zie onder bij liquiditeitsontwikkeling SVB).
- De betalingen voor de maatregelen uit het steunpakket vinden soms vertraagd plaats. Zo is de loonsubsidie over april in april en mei uitbetaald en wordt de loonsubsidie van mei in juni pas uitbetaald.
- Voor het derde kwartaal heeft Curaçao het voornemen het steunpakket vrijwel ongewijzigd voort te zetten. Alleen de maatregelen uit het Alivio 1 pakket (fiscale steunmaatregelen) komen in het tweede kwartaal te vervallen.
- De besparing op personeelslasten door invulling van de gestelde voorwaarden bij de tweede tranche liquiditeitssteun is in de liquiditeitsprognose niet terug te vinden.

Inkomstenderving

Voor het tweede kwartaal van 2020 is ANG 255 miljoen aan liquiditeitssteun door Nederland verstrekt om de derving van inkomsten op te kunnen vangen. Dit is gebaseerd op eerdere door Curaçao aangeleverde liquiditeitsprognoses. Curaçao ging er in deze prognoses vanuit dat het door CBCS en IMF geraamde economisch effect op jaarbasis (-15 procent) zich volledig in de maanden april, mei en juni zou manifesteren en verwachtte in deze maanden een terugval van belastinginkomsten van ongeveer 80 procent ten opzichte van dezelfde periode vorig jaar. Uit de realisatiecijfers over de maanden april en mei blijkt echter een daling van deze inkomsten van respectievelijk 24 procent en 13 procent. Duidelijk is dat de derving initieel te negatief is ingeschat.

---

⁷ Kenmerk: 2020-0000298333 d.d. 22 mei 2020

In zijn april-raming verwachtte het IMF dat het toerisme zich in het derde kwartaal aanzienlijk zou herstellen. De meest recente IMF raming gaat uit van een economische groei in 2020 van -23 procent met een aanzienlijk trager herstel van toerisme dan eerder door het IMF werd voorzien.⁸ Het IMF berekent een terugval van de belastinginkomsten van 33 procent op jaarbasis. Op basis van deze informatie heeft Curaçao zijn liquiditeitsprognose herzien en gaat het er momenteel vanuit dat de geraamde terugval van 33 procent van de belastinginkomsten zich gespreid over het tweede, derde en vierde kwartaal van 2020 manifesteert.

Loonsubsidie

Het budget van de maatregel behoud van werkgelegenheid - werknemers (hierna: loonsubsidie) is conform het besluit van de RMR teruggebracht naar ANG 34 miljoen in de maand mei. Voor uitbetaling van de tweede tranche liquiditeitssteun is door het Cft vastgesteld dat is voldaan aan de voorwaarde voor het invullen van een werknemersbijdrage van 20 procent.⁹ Het Cft heeft opdracht gegeven tot een controle op de uitvoering van de regeling conform gestelde uitgangspunten. Deze controle zal naar verwachting in juli en augustus worden uitgevoerd door een extern accountant.

Curaçao verwacht vanaf juni een daling van het gebruik van de maatregel waardoor het noodzakelijke budget geleidelijk zal afnemen. Door het aanhouden van de crisis zullen er naar verwachting meerdere bedrijven hun activiteiten stoppen en faillissement aanvragen. In de maand mei zag het ministerie van Sociale Ontwikkeling Arbeid en Welzijn al een stijging van het aantal faillissementsaanvragen.

Voor het tweede kwartaal is ANG 102 miljoen aan liquiditeitssteun verstrekt voor deze maatregel, hiervan verwacht het land ANG 80 miljoen in dit kwartaal te gebruiken. Het Cft adviseert ook voor het derde kwartaal de loonsubsidie te financieren met liquiditeitssteun. Aanvullend op de eerste en tweede tranche is nog ANG 88 miljoen nodig.

Maatregel behoud van werkgelegenheid – zelfstandigen/ZZP-ers

Het gebruik van de maatregel behoud werkgelegenheid – zelfstandigen/ZZP-ers blijft beperkt ten opzichte van de initiële inschatting van het land. Voor het tweede kwartaal is ANG 24 miljoen aan liquiditeitssteun verstrekt voor deze regeling. Het land verwacht op dit moment ANG 8 miljoen hiervan te gebruiken in het tweede kwartaal en ANG 15 miljoen in het derde kwartaal. Het Cft adviseert ook voor het derde kwartaal deze maatregel door middel van liquiditeitssteun te financieren. Aanvullend op de eerste en tweede tranche is geen liquiditeitsnodig voor het derde kwartaal. De verwachte ANG 1 miljoen te veel verstrekte liquiditeitssteun kan worden verrekend met de andere onderdelen van de derde tranche.

Liquiditeitsontwikkeling SVB

Curaçao geeft in zijn liquiditeitsprognose aan dat, gebaseerd op de realisatiecijfers van april en mei, voor de maanden juni, juli en augustus een extra maandelijkse bijdrage van het land nodig is van ANG 16 miljoen.

---

⁸ Curaçao and Sint Maarten: Findings of an IMF Staff Visit d.d. 19 juni 2020.

⁹ Kenmerk: Cft 202000067 d.d. 1 juni 2020

Uit de recent ontvangen liquiditeitsprognose en aanvullende informatie van de SVB blijkt echter dat de SVB de liquiditeitstekorten in het tweede en derde kwartaal kan opvangen met liquide en liquide te maken reserves. Op basis van de door de SVB verstrekte informatie adviseert het Cft voor de maanden juni, juli en augustus geen liquiditeitssteun voor de inkomstenderving van de SVB te verstrekken.

Omvang eigen financiering

De RMR besloot op 20 mei jl. dat uitgaven aan het steunpakket die niet met liquiditeitssteun worden gefinancierd door het land moeten worden gefinancierd uit besparingen. Concreet dient Curaçao door besparingen dekking te realiseren voor de volgende maatregelen uit het steunpakket:

- maatregel fiscale faciliteiten (Alivio I);
- maatregel flexwerkers en werknemers;
- maatregel weerbaarheid onderstand.

Doordat de realisatie van de uitgaven aan deze maatregelen lager is dan eerder begroot, gaat het inmiddels voor het tweede kwartaal nog om ANG 32 miljoen. Voor het derde kwartaal gaat het om ANG 24 miljoen (totaal ANG 56 miljoen). Curaçao heeft aangegeven met de eerste begrotingswijziging van 2020 voor ANG 35 miljoen aan besparingen in de begroting te verwerken, opgebouwd uit voornamelijk advieskosten, goederen en diensten, opleidingen en trainingen, reis- en verblijfkosten, representatie en voorlichting. Deze besparingen zullen naar verwachting over het tweede, derde en vierde kwartaal worden gerealiseerd. Uit de liquiditeitsprognose van Curaçao blijken in het tweede kwartaal vooralsnog extra liquiditeiten te zijn gerealiseerd van ANG 85 miljoen door een beperking van de uitgaven aan crediteuren in april en mei voor ANG 60 miljoen en uit de inning van vorderingen voor ANG 25 miljoen in april en mei. Er zijn daardoor naar verwachting voldoende liquiditeiten beschikbaar om de steunmaatregelen te financieren. Wel dient voor het derde kwartaal nog voor ANG 21 miljoen aan aanvullende besparingen gerealiseerd te worden en/of het noodpakket verder versoepeld te worden.

De eerste begrotingswijziging is nog niet vastgesteld. Het presenteren van een vastgestelde begrotingswijziging voor 1 mei jl. was reeds onderdeel van het besluit van de Rijkswinsterraad van 27 maart jl., bevestigd per brief op 1 april jl¹⁰. Het Cft adviseerde eerder om verdere vertraging te voorkomen om deze begrotingswijziging vast te stellen en overige wijzigingen te verwerken in een tweede begrotingswijziging. Hierin dienen de hervormingsmaatregelen die onderdeel waren van de voorwaarden van de tweede tranche liquiditeitssteun (verlaging arbeidsvoorwaarden Staten, ambtenaren en topfunctionarissen) te worden verwerkt.

---

¹⁰ Kenmerk: 2020-0000167046 d.d. 25 mei 2020

Liquiditeitssteun

Het Cft adviseert voor de derde tranche liquiditeitssteun vast te houden aan dezelfde uitgangspunten als bij de eerste en tweede tranche:

- De liquiditeitssteun wordt verstrekt voor inkomstenderving van het land; en
- voor de maatregelen betreffende loonsubsidie en ondersteuning zelfstandigen en ZZP-ers. Voor de loonsubsidie blijven de gestelde uitgangspunten waaronder een eigen bijdrage van werknemers van minimaal 20 procent, gelden.
- Eventueel komt voor steun in aanmerking het negatieve effect van de crisis op de sociale fondsen (te herzien bij een eventuele volgende tranche liquiditeitssteun).

Om op basis van deze uitgangspunten tot een juiste berekening van de nog te verstrekken liquiditeitssteun te komen adviseert het Cft de liquiditeitsprognose van Curaçao te corrigeren voor:

- De afbetaling van achterstand aan de SVB van ANG 10 miljoen
- Voor de in de prognose verwerkte premiederving bij de SVB van ANG 48 miljoen.

Met deze correcties van in totaal ANG 58 miljoen wijzigt de door het land geprognosticeerde liquiditeitsbehoefte aan het eind van september van ANG 163 miljoen naar ANG 105 miljoen. In tabel 2 vindt u de cijfermatige uitwerking hiervan.

Liquiditeitssteun	Q2	Q3	Q2+Q3	Verstrekt	Nieuw
1. Loonsubsidie	80	110	190	102	88
2. Bijstand zelfstandige ondernemers	8	15	23	24	-1
3. Inkomstenderving	64	209	273	255	18
Totaal	152	334	486	381	105

Tabel 2 Voorstel Cft liquiditeitssteun

De liquiditeitssteun wordt verstrekt in de vorm van leningen waarbij het Cft de RMR wederom in overweging geeft om de vorm te kiezen van een kortlopende bullet lening met dezelfde einddatum als de leningen betreffende de eerste en tweede tranche liquiditeitssteun (10 april 2022).

Het Cft adviseert ook de derde tranche liquiditeitssteun uit te keren in US Dollars.

Bijlage 3: Advies afwijking van de normen

Uitgangspunt

Het uitgangspunt is dat Curaçao onverminderd dient te voldoen aan het bepaalde in de Rijkswet financieel toezicht (Rft). Ten aanzien van de centrale begrotingsnorm van artikel 15, lid 1 van de Rft – het hebben van een sluitende begroting – heeft de RMR op 27 maart 2020 jl. op basis van artikel 25, lid 1 van de Rft ingestemd met het afwijken ervan. De Covid-19 crisis heeft een grote financieel-economische impact, waardoor er sprake is van lagere inkomsten en extra uitgaven. Een begrotingstekort in 2020 is daarom onvermijdelijk.

Ten aanzien van de mate van afwijking adviseert het Cft het volgende:

Mate van afwijking centrale norm artikel 15, lid 1

De volledige impact en duur van deze crisis is op dit moment onzeker en is deels afhankelijk van factoren die buiten de invloedssfeer van het land liggen. Vanwege de hoge mate van onzekerheid adviseert het Cft om de toegestane afwijking van de norm van een sluitende begroting niet in een absoluut getal uit te drukken. Bij de besluiten tot de eerste en tweede tranche liquiditeitssteun heeft de RMR op advies van het Cft het uitgangspunt gehanteerd dat Curaçao besparingen binnen de begroting van het land dient te realiseren voor het deel van de extra uitgaven waarvoor geen liquiditeitssteun wordt verstrekt. Op basis daarvan adviseert het Cft vooralsnog als richtlijn voor Curaçao aan te houden dat het toegestane begrotingstekort in 2020 zo groot mag zijn als de in dat jaar toegekende liquiditeitssteun aangevuld met het saldo aan liquiditeiten van het land dat voor gebruik van de liquiditeitssteun is aangewend.

Voor Curaçao betekent dit dat ultimo juni 2020 een begrotingstekort is toegestaan van ANG 446 miljoen (ANG 65 miljoen beginstand liquiditeiten bij aanvang liquiditeitssteun + ANG 177 miljoen eerste tranche + ANG 204 miljoen tweede tranche). Het maximaal toegestane begrotingstekort voor 2020 kan verder toenemen door hiernavolgende toegekende en uitbetaalde tranches.

Afwijking mogelijke andere bepalingen uit de Rft

In aanvulling op de afwijking van art 15, lid 1 ligt ten aanzien van de volgende bepalingen uit de Rft tot nader order eveneens een afwijking in de rede:

Artikel 15, lid 2 sub a meerjarige begroting

In deze bepaling is voorgeschreven dat in de begroting en de meerjarige begroting alle verwachte uitgaven en ontvangsten zijn opgenomen. Dit houdt in dat het land naast het aanleveren van een realistische begroting voor dit jaar, geacht wordt een realistische meerjarenbegroting te presenteren. De gevolgen van de Covid-19 crisis zijn dermate onzeker dat het niet mogelijk is om op dit moment tot een realistisch meerjarige begroting te komen.

Artikel 16 lenen

De liquiditeitssteun over de maanden april tot en met juni is verstrekt in de vorm van bulletleningen die op dezelfde datum zullen aflopen in 2022. Op dat moment zullen de passende aflossingstermijnen en overige voorwaarden worden bepaald. Eventuele vervolgotranches zullen naar verwachting ook in de vorm van kortlopende leningen door Nederland worden verstrekt. Met deze vorm van liquiditeitssteun is afwijken van de criteria en procedures die gelden ten aanzien van het aangaan van leningen, een gegeven. Immers, uit artikel 16 van de Rft volgt dat dat een voorgenomen lening alleen bestemd mag zijn voor kapitaalinvesteringen en moet zijn vervat in een vastgestelde begroting die voldoet aan de normen van de Rft. In de huidige omstandigheden kan het land niet aan deze criteria voldoen.

Artikel 18, lid 3 en lid 6 tekortcompensatie

Artikel 18, lid 3 en lid 6 schrijven voor dat het land bij een tekort maatregelen moet treffen om dit tekort te compenseren. Het tekort voor Curaçao over het jaar 2017 is ANG 117 miljoen; het voorlopig tekort blijkend uit de (nog niet vastgestelde) jaarrekening 2018 is ANG 58 miljoen; het voorlopige tekort 2019 zoals opgenomen in de eerste uitvoeringsrapportage 2020 is ANG 30 miljoen (de jaarrekening 2019 zal het definitieve tekort tonen) en ook het jaar 2020 zal met een omvangrijk tekort sluiten. Het is derhalve niet realistisch te verwachten dat Curaçao in 2020 aan de wettelijke verplichting van tekortcompensatie kan voldoen.

Kapitaalinvesteringen

De kapitaaldienst van Curaçao omvat (op basis van de nog vast te stellen begrotingswijziging) ANG 230 miljoen aan kapitaalinvesteringen inclusief ANG 30 miljoen voortkomend uit het Groeiakkoord. Normaliter worden leningen aangetrokken op basis van artikel 16 van de Rft. Het Cft is van oordeel dat voor reguliere kapitaaluitgaven terughoudendheid het uitgangspunt moet zijn. Noodzakelijke vervangingsinvesteringen met een hoge urgentie zouden wel in aanmerking moeten komen voor een lening. Het Cft stelt voor dat Curaçao dergelijke investeringen opneemt in zijn liquiditeitsprognose voor de vierde tranche liquiditeitssteun zodat het Cft deze verder kan beoordelen. Alle overige investeringen dienen integraal onderdeel te vormen van de hervormingsagenda.

Aanwijzing

De RMR heeft op 12 juli 2019 een aanwijzing aan het bestuur van Curaçao gegeven. De aanwijzing richt zich op de compensatie van de tekorten over de jaren 2017 tot en met 2019 en schrijft voor dat de kortlopende schulden aan APC en SVB waarvan de betalingstermijn is verstreken per 31 december 2022 afgelost dienen te worden. Tegen de aanwijzing is door Curaçao Kroonberoep aangetekend. Dit beroep loopt nog. Op grond van artikel 26 lid 7 van de Rft geldt dat het Kroonberoep de werking van de aanwijzing niet schorst. Curaçao voldoet op dit moment aan geen van de punten van de aanwijzing. Gezien de gevolgen van de Covid-19 crisis is het irrealistisch te veronderstellen dat Curaçao in 2020 invulling kan geven aan de aanwijzing in de zin dat tekorten kunnen worden gecompenseerd en betalingsachterstanden kunnen worden ingelopen.

Kenmerk
Cft 202000077
Blad
18/26

Nota bene

Nadrukkelijk geldt dat bovengenoemde afwijkingen alleen van toepassing zijn voor begrotingsjaar 2020. Voor begrotingsjaar 2021 moet opnieuw worden bezien of toepassing van artikel 25, lid 1 van de Rft geboden is en zo ja in welke mate afwijkingen van de Rft kunnen worden toegestaan.

Overigens geldt ook ten aanzien van de bepalingen uit de Rft die verwijzen naar de centrale norm van artikel 15, lid 1 Rft dat deze onverkort gelden. Immers, toepassing van artikel 25, lid 1 van de Rft leidt er nadrukkelijk niet toe dat de norm van artikel 15 Rft niet meer geldt. Het land dient nog altijd aan de norm te voldoen, maar kan voor dit begrotingsjaar uitgaan van de door de RMR toegestane afwijking daarop.

Bijlage 4: Hervormingen

De Rijksministerraad heeft Curaçao verzocht om te komen met voorstellen voor structurele hervormingen. **Op 14 juni jl. heeft Curaçao het "Overbruggings- en hervormingsprogramma Curaçao" aangeboden aan het Cft. Curaçao geeft aan dat dit programma een eerste stap is richting de structurele hervormingen waarover op 3 juli door de RMR zal worden gesproken.**

Inhoud hervormingen

Curaçao beschrijft een gefaseerde aanpak met korte termijn overbruggingsacties (0 tot 6 maanden) en structurele hervormingen (3 tot 24 maanden) gericht op het heropstarten van economische activiteiten en het doorvoeren van herstelacties op langere termijn. Curaçao onderscheidt in het programma acht focusgebieden:

- 1. Duurzame en economische ontwikkeling*
Hierbij richt Curaçao zich op het voortzetten en uitbreiden van de bestaande noodmaatregelen. Voor middellange termijn zijn een aantal gebieden genoemd voor investeringen.
- 2. Dynamiek arbeidsmarkt*
Curaçao stelt hierbij tot doel verbeteren van vraag- en aanbod, verhogen arbeidsparticipatie en evalueren en actualiseren wetgeving en vergunningenbeleid.
- 3. Gezonde overheidsfinanciën*
Curaçao richt zich op verhoging van de inkomsten en verlaging van de uitgaven. De kortetermijnmaatregelen bestaan uit de voorwaarden voor de liquiditeitssteun tweede tranche, de lange termijn maatregelen bestaan uit herzien van het fiscale stelsel, verhoging van de compliance en hervorming van de belastingdienst en reorganisatie van de douane.
- 4. Efficiënt en slagvaardig overheidsapparaat*
Dit onderdeel bestaat uit vervroegde vrijwillige uitstroom, een nullijn en versoering van de arbeidsvoorwaarden. Voor de langere termijn wordt de in 2010 gekozen organisatiestructuur geëvalueerd, de HR-functie opnieuw ingericht en zal er digitalisering plaatsvinden.
- 5. Gezondheidszorg*
In gezondheidszorg is een aantal maatregelen genomen, waaronder op het gebied van medische uitzendingen en inkomsten medisch specialisten. Wat betreft ziekenhuizen zijn er gesprekken gaande over samenwerking. Duurzame landbouw, veeteelt, visserij en een gezond eetpatroon is onderdeel van de middellangetermijnplanning.
- 6. Versterking van het stelsel van sociale zekerheid*
Het sociale zekerheidsstelsel wordt doorgelicht en een hervormingsscenario wordt uitgewerkt met oog op gezonde fondsen en een kostendekkende premie.
- 7. Duurzame sociale ontwikkeling*
De kortetermijnmaatregelen bestaan uit een verlenging de in de steunpakketten opgenomen onderdelen gericht op voedselvoorziening, baanverliezersuitkering en weerbaarheidsuitkering.

Structurele verbeteringen moeten leiden tot hulpverlening op maat in de wijk en het verbeteren van sociale infrastructuur, doorstart van de sociale vormingsplicht en een activeringsprogramma voor langdurig werklozen.

8. *Efficiency en effectiviteit in het onderwijs*

Structurele hervormingen zijn gepland op het gebied van digitalisering onderwijs, verbetering schoolgebouwen, herziening van subsidies, versterken beroepsonderwijs en reorganisatie van de dienst openbare scholen.

Beoordeling Cft

De achterblijvende economische prestaties van Curaçao hebben naast incidentele en externe oorzaken een structureel karakter. De starre arbeidsmarkt en het ongunstige ondernemersklimaat (waaronder relatief hoge cost of doing business en lange wachttijden voor vergunningsafhandeling) vormen een belemmering voor economische groei en de hoge kosten van de publieke sector vormen een te zware financiële last. Ook is sprake van onvoldoende aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt, hoge en oplopende sociale zekerheids- **en zorgkosten, en toenemende risico's in de financiële sector**.

Het Cft wijst reeds lang op bestaande economische belemmeringen en de noodzaak tot financiële en economische hervormingen. Door het IMF, de Commissie begrotingsdoorlichting, en door anderen, zijn hervormingen geadviseerd op het gebied van de arbeidsmarkt, de kapitaalmarkt, het ondernemersklimaat, de publieke sector, het belastingstelsel, en de zorg en sociale zekerheid. Het Cft acht het essentieel dat Curaçao – parallel aan noodmaatregelen die het land nu neemt – hervormingen doorvoert op deze terreinen opdat toekomstperspectief wordt geboden aan de bevolking, werknemers, bedrijven, werklozen, ouderen, jongeren en sociaal zwakkeren. Hervormingsmaatregelen zijn nodig om de post-Corona economie weerbaar en veerkrachtig te maken en kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan het economisch herstel van Curaçao.

Het Cft constateert dat het Overbruggings- en hervormingsprogramma Curaçao een aantal belangrijke terreinen benoemt waarop hervormingen nodig zijn, zoals de arbeidsmarkt, de overheidsfinanciën, de zorg en de sociale zekerheid. De maatregelen die op deze terreinen moeten worden genomen zijn echter door Curaçao niet of onvoldoende uitgewerkt, terwijl adviezen van het IMF en van de commissie begrotingsdoorlichting, en de Groeistrategie hiervoor goede handvatten bevatten. Ook constateert het Cft dat belangrijke terreinen die hervorming behoeven en waarop de Regering van Curaçao in de Groeistrategie heeft ingezet, onderbelicht blijven zoals het ondernemersklimaat en de kapitaalmarkt.

Het Cft geeft in overweging om het voorstel van Curaçao nader uit te werken in een integraal hervormingsprogramma dat concrete maatregelen bevat op het gebied van de arbeidsmarkt (inclusief de aansluiting met onderwijs), de kapitaalmarkt, het ondernemersklimaat, de kosten van de publieke sector, de zorg en de sociale zekerheid, en hierbij aan te sluiten bij de eerdere adviezen van het Cft, het IMF en de commissie Begrotingsdoorlichting.

Uitvoering van een integraal hervormingsprogramma dat al deze terrein omvat is nodig om een weerbare en veerkrachtige Curaçaose economie te realiseren.

Het Cft geeft in overweging om het integrale hervormingsprogramma uit te werken in een uitvoeringsprogramma met realistische tijdslijnen, heldere en afrekenbare doelen, rekening houdend met een verstandige timing van, en samenhang tussen, maatregelen. Zo is van belang dat hervorming van de arbeidsmarkt in samenhang plaatsvindt met maatregelen die erop zijn gericht om mensen vanuit werkloosheid naar werk te helpen. Uitvoering van een integraal hervormingsprogramma is complex, vergt tijd en specialistische kennis en expertise. In de uitvoering zal daarom intensieve samenwerking met Nederlandse ministeries en instituten nodig zijn, waarbij rekening dient te worden gehouden met de uitvoerings- en absorptiecapaciteit van de landen – ondersteund door externe expertise.

De uitvoering van het hervormingsprogramma is gebaat bij een adequaat incentive-programma. Voor de korte termijn kan dit geschieden met de door Nederland te verstrekken liquiditeitssteun. Het is evenwel de verwachting dat de uitvoering van een hervormingsagenda lange tijd zal duren. Inmiddels is de afspraak gemaakt dat de liquiditeitssteunleningen kortlopende bulletleningen zijn met een gelijke einddatum op 10 april 2022. Dit geeft de mogelijkheid om in 2022 het totaal aan liquiditeitssteunleningen te herfinancieren, waarbij op dat moment de passende aflossingstermijnen en overige voorwaarden kunnen worden bepaald. Het Cft geeft de RMR in overweging om over een dergelijk incentive-programma afspraken met Curaçao te maken en deze integraal onderdeel te laten zijn van het hervormingsprogramma.

Het Cft adviseert om terughoudend te zijn bij de inzet van publiek gefinancierde investeringen teneinde sectoren te ontwikkelen en de economie te diversifiëren. Investeringen dienen complementair te zijn aan, en ter ondersteuning te zijn van, structurele hervormingen en een duidelijk gedefinieerd publiek belang te dienen.

De Covid-19 crisis heeft geleid tot een verslechtering van de financiële positie van het land. De overheidsschuld van het land is door de liquiditeitssteun toegenomen, en zal naar verwachting nog verder toenemen, en de verdien capaciteit van het land is gedaald. De toename van de overheidsschuldquote zal aanzienlijk uitkomen boven het niveau dat als houdbaar wordt beschouwd. Het overheidsbeleid voor de komende jaren zal daarom in het teken moeten staan van het terugbrengen van de overheidsschuld in verhouding tot de verdien capaciteit van het land. Daarvoor zal, ten eerste, het beleid ten aanzien van de overheidsfinanciën zich primair moeten richten op beheersing van overheidsuitgaven en tekorten in de sociale zekerheid. Ten tweede moet het land meerruimte bieden voor investeringen in de private sector door daadkrachtig hervormingen door te voeren die zijn gericht op het wegnemen van de belemmeringen voor economische groei.

Tot slot benadrukt het Cft dat het essentieel is dat onmiddellijk een begin wordt gemaakt met het doorvoeren van concrete en betekeningvolle hervormingen. Voor een aantal maatregelen geldt dat deze reeds op korte termijn effect kunnen sorteren en zo kunnen bijdragen aan het economisch herstel.

Bijlage 5: Advies overheidsbedrijven

Algemeen

De Covid-19 crisis heeft grote financieel-economische gevolgen voor Curaçao en dus ook voor de bedrijven waarvan het land aandeelhouder is. Daarom heeft het Cft Curaçao per e-mail verzocht¹¹ om de financiële positie van de overheidsbedrijven nader in beeld te brengen en is in afwachting van de uitkomsten daarvan. Het Cft heeft het verzoek¹² van Curaçao aan Nederland om een overbruggingskrediet van ANG 184 miljoen voor Curoil N.V. (hierna: Curoil) geanalyseerd en in deze bijlage toegelicht. Het Cft heeft geen andere financieringsverzoeken voor overheidsbedrijven ontvangen.

Verzoek overbruggingskrediet Curoil

Curoil is de exclusieve distributeur van brandstoffen voor zowel Curaçao als Bonaire en in de territoriale wateren van Aruba en Curaçao. Hierbij moet gedacht worden aan benzine, diesel en propaan gas (LPG) voor particulier en commercieel gebruik maar ook aan bunkeractiviteiten voor schepen en jachten en vliegtuigbrandstof op de vliegvelden van Curaçao en Bonaire. In tabel 1 is het financieringsverzoek van in totaliteit ANG 184 miljoen gespecificeerd en voorzien van een schatting van het Cft. Na de tabel wordt per onderdeel een toelichting gegeven.

	Omschrijving (bedragen in miljoenen ANG)	Schatting Curaçao	Schatting Cft
1	Financiering transitieperiode 01-01-2020 t/m 30-06-2020	30	30
2	Financiering transitieperiode 01-07-2020 t/m 31-12-2020	60	0
3	Investering lange termijn oplossing brandstofvoorziening	36	0
4	Impact Covid-19 op Curoil	40	30
5	Impact Covid-19 op Aqualectra N.V. (klant van Curoil)	18	0
	Totaal	184	60

Tabel 1 Opbouw financieringsverzoek

1. Financiering transitieperiode 01-01-2020 t/m 30-06-2020

Curoil is voor de opslag en distributie van brandstof, afhankelijk van de voorzieningen van de raffinaderij op Curaçao. Tot en met 31 december 2019 was het Venezolaanse PDVSA huurder en operator van de raffinaderij en kon Curoil zonder kosten gebruik maken van genoemde voorzieningen. Vanwege het vertrek van PDVSA heeft Curoil in samenwerking met de eigenaar¹³ van de raffinaderij (RdK) een transitieplan uitgewerkt met als doel de brandstofvoorziening te garanderen totdat een nieuwe operator van de raffinaderij is gestart. Dit plan kost circa ANG 10 miljoen per maand. Curaçao had de verwachting dat dit voor maximaal zes maanden zou zijn ervan uitgaande dat de Klesch Group uiterlijk 1 juli 2020 de raffinaderij zou opstarten.

¹¹ Cft secretariaat aan SG Algemene Zaken en SG Financiën d.d. 19 mei 2020

¹² Zaaknummer: 2020/013053 d.d. 20 april 2020

¹³ De eigenaar van de raffinaderij is Refineria di Korsou N.V., een bedrijf in eigendom van het land Curaçao.

De kosten zouden dan ANG 60 miljoen bedragen, waarbij Curaçao heeft besloten deze kosten gedurende een periode van circa vier jaar te verrekenen in alle gereguleerde brandstofprijzen. Dit besluit van Curaçao heeft tot gevolg dat de ANG 60 miljoen moet worden voorgefinancierd. Dit zou geschieden door Curoil (ANG 30 miljoen) en door RDK (ANG 30 miljoen). Echter, Curoil beschikte niet over ANG 30 miljoen aan liquide middelen en heeft hiervoor een bancaire financiering aangevraagd die door de huisbankier is geweigerd.¹⁴ Daarom heeft Curaçao een financiering van ANG 30 miljoen gevraagd aan Nederland. Rdk beschikt wel over voldoende liquide middelen.

Pas vanaf maart 2020, wordt de ANG 60 miljoen in de brandstofprijzen verwerkt door een opslag:

- per liter benzine en diesel van ANG 0,0510 (5,1 cent)
- bij LPG van ANG 5,00 per 100 lbs en ANG 1,00 per 20 lbs

In onderstaand overzicht zijn meerdere gereguleerde brandstofprijzen van maart 2020 vergeleken met Aruba en Bonaire:

Brandstof	Aruba	Bonaire	Curaçao
Benzine	2,00	2,37	1,84
Diesel	1,71	1,60	1,44
LPG 100 lbs	46,38	65,47	67,50
LPB 20 lbs	Geen gereguleerd tarief	16,77	13,50

Tabel 2 Brandstofprijzen Aruba, Bonaire en Curaçao

Ondanks de verwerking van genoemde opslag, zijn de prijzen van zowel benzine als diesel op Curaçao duidelijk lager dan op Aruba en Bonaire. Het besluit van Curaçao om de kosten van zes maanden (ANG 60 miljoen) gedurende circa vier jaar door te rekenen in de gereguleerde brandstofprijzen is discutabel aangezien niet zeker was gesteld dat de financiering daarvoor was geregeld en dat de periode maximaal zes maanden zou **duren. Beide risico's hebben zich nu gematerialiseerd met financiële verplichtingen tot gevolg.**

Het Cft onderschrijft de ANG 30 miljoen financieringsbehoefte van Curoil voor de eerste helft 2020 zoals opgenomen in het financieringsverzoek.

2. Financiering transitieperiode 01-07-2020 t/m 31-12-2020

Curaçao verwacht inmiddels niet meer dat de beoogde nieuwe operator van de raffinaderij, de Klesch Group, nog dit jaar de raffinaderij zal opstarten. Daardoor zullen de kosten van ANG 9 miljoen¹⁵ per maand naar verwachting ook gedurende de tweede helft van 2020 worden gemaakt en moeten worden voorgefinancierd. In het financieringsverzoek is het volledige bedrag van ANG 60 miljoen opgenomen.

¹⁴ Brief van MCB Bank d.d. 2 april 2020, waarin wordt gerefereerd aan de onzekere situatie vanwege Covid-19.

¹⁵ Volgens Curoil bedragen de transitiekosten in de tweede helft 2020 circa ANG 9 miljoen per maand.

Het Cft stelt vast dat Curaçao¹⁶ bij de vaststelling van de gereguleerde brandstofprijzen voor benzine en diesel in mei en juni 2020 een extra opslag op de prijs per liter benzine (ANG 0,2208) en diesel (ANG 0,1237) heeft doorgevoerd met als omschrijving **“waarborging brandstofvoorziening (2)”**. Het Cft begrijpt van Curoil dat deze extra opslag circa ANG 1,5 miljoen per maand zal opleveren, maar dat er geen extra opslag op andere gereguleerde brandstofprijzen is doorgevoerd. Als ook op de andere gereguleerde brandstofprijzen een opslag wordt doorgevoerd zodanig dat er in totaliteit maandelijks circa ANG 4 miljoen wordt ontvangen, en deze opslag volledig ten goede komt aan Curoil, kan daarmee de circa ANG 24 miljoen voor de transitieperiode tweede helft 2020 worden voldaan. Daarnaast stelt het Cft vast dat RdK over voldoende liquide middelen beschikt om ook in de tweede helft van 2020 ANG 30 miljoen voor te financieren. Aldus komt het Cft tot de conclusie dat vooralsnog geen aanvullende financiering noodzakelijk is.

3. Investering lange termijn oplossing brandstofvoorziening

De brandstofvoorziening op Curaçao is sterk afhankelijk van een werkende raffinaderij. In het financieringsverzoek heeft Curaçao ANG 36 miljoen opgenomen voor investeringen om genoemde afhankelijkheid te verminderen en de maandelijks kosten fors te verlagen. Uit de meerjarenraming van RdK blijkt dat deze dezelfde investering van ANG 36 miljoen heeft begroot en daarvoor liquide middelen heeft gereserveerd. Het Cft komt dan ook tot de conclusie dat er geen aanvullende financiering nodig is.

4. Impact Covid-19 op Curoil

Door de Covid-19 crisis heeft Curoil de verkoop van vliegtuigbrandstof en de bunkeractiviteiten (scheepvaart) fors zien afnemen. Curoil verwacht in 2020 een verlaging van de brutowinst (omzet -/- inkoop) van circa ANG 40 miljoen hetgeen in het financieringsverzoek is opgenomen. Na analyse van de financiële positie van Curoil wordt de financieringsbehoefte door Curoil op ANG 30 miljoen schat. Het Cft tekent hierbij aan dat dit een schatting is op basis van de huidige, vanwege Covid-19 crisis omgeven grote onzekerheden.

Een bijzonderheid is de financiële verhouding van Curoil met Curaçao. In 2018 heeft Curaçao ANG 10,6 miljoen aan extra kapitaal ingebracht bij Curoil omdat het onvoldoende liquiditeiten had voor een noodzakelijke investering. Deze inbreng is voor Curaçao een mutatie op de balans en heeft geen invloed op de resultatenrekening (de gewone dienst). Echter ook in 2018 is besloten tot het uitkeren van ANG 23 miljoen aan dividend door Curoil aan Curaçao. Curaçao heeft dit als een bate op de gewone dienst van 2016 (ANG 15 miljoen) en 2017 (ANG 8 miljoen) geadministreerd. Eind 2018 administreren Curaçao en Curoil een vordering respectievelijk schuld van ANG 18,7 miljoen. Partijen zijn overeengekomen dat Curoil, vanaf maart 2019, ieder kwartaal ANG 4,7 miljoen zal betalen aan Curaçao echter hiertoe is Curoil niet in staat gebleken. Begin 2020 heeft Curoil nog ANG 3 miljoen afgelost waardoor nog ANG 15,7 miljoen verschuldigd is.

---

¹⁶ Bureau Telecommunicatie en Post (BT&P) adviseert de regering van Curaçao maandelijks over de tarieven voor de gereguleerde brandstofproducten. De verantwoordelijk minister stelt maandelijks de tarieven vast.

Het Cft stelt zich op het standpunt dat de dividenduitkering van ANG 23 miljoen in 2018 discutabel is aangezien Curoil in 2018 een kapitaalstorting ontving om een noodzakelijke investering mogelijk te maken en het voornaamste deel van de dividenduitkering nog steeds niet kan betalen aan Curaçao. Gelet op de Covid-19 crisis is het niet de verwachting dat Curoil in 2020 de schuld aan Curaçao kan voldoen. Het Cft gaat ervan uit dat het thans nog verschuldigde deel dient te worden kwijtgescholden door Curaçao om zodoende de schuldenlast en uitgaven te beheersen. Curaçao houdt overigens in zijn liquiditeitsprognose geen rekening met ontvangsten uit hoofde van deze vordering. Volledigheidshalve wordt opgemerkt dat in de eerdergenoemde financieringsbehoefte van ANG 30 miljoen voor 2020 geen reservering voor dividendbetalingen is betrokken.

5. Impact Covid-19 op Aqualectra N.V. (klant van Curoil)

De grootste lokale afnemer van brandstoffen is Aqualectra, het water- en elektrabedrijf in eigendom van Curaçao. Het financieringsverzoek gaat ervan uit dat Aqualectra financiële problemen zal ervaren door een daling van de afzet en door verslechterd betalingsgedrag van klanten en daardoor niet in staat is om alle leveranties door Curoil (tijdig) te betalen. In het financieringsverzoek is hiervoor een bedrag van ANG 18 miljoen opgenomen. Op basis van een eerste analyse, is het Cft er niet van overtuigd dat Aqualectra geen maatregelen¹⁷ kan nemen zodanig dat zij in staat is om Curoil tijdig te betalen. Ook kan een beperkte opslag op de tarieven voor water en elektra worden doorgevoerd om eventuele verliezen van Aqualectra op te vangen. Het Cft stelt vooralsnog dan ook dat er geen aanvullende financiering nodig is.

Advies Cft

Het Cft schat in dat Curoil voor het jaar 2020 een financieringsbehoefte heeft van circa ANG 60 miljoen en dit is nader toegelicht. Curoil heeft getracht hiervoor een financiering te verkrijgen bij een bancaire instelling op Curaçao en heeft een niet bindend aanbod gekregen van circa ANG 57 miljoen. Als deze financiering definitief doorgang vindt en Curaçao de hierna genoemde condities invult, zal voor het gedane financieringsverzoek van ANG 184 miljoen naar verwachting geen enkele financiering van Nederland noodzakelijk zijn.

De condities:

- dat Curaçao de opslagen op de gereguleerde brandstofprijzen voor **"waarborging brandstofvoorziening"** zodanig vaststelt dat in totaliteit maandelijks circa ANG 4 miljoen wordt ontvangen, en deze volledig ten gunste laat komen aan Curoil voor de kosten van de transitieperiode.
- dat Curaçao met deelneming RDK overeenkomt dat ook in de 2^e helft van 2020 circa ANG 30 miljoen aan transitiekosten door RDK worden voorgefinancierd en dat de investering in de lange termijn oplossing om de brandstofvoorziening minder afhankelijk te maken van de raffinaderij voortvarend geschiedt.

---

¹⁷ Zoals kostenbesparende maatregelen of het aanvragen van een financiering bij een professionele partij.

- dat Curaçao de nog openstaande dividendvordering op Curoil zal kwijtschelden aangezien Curoil niet in staat wordt geacht dit dividend op afzienbare termijn uit te betalen. Curaçao zal de kwijtschelding verantwoorden op de gewone dienst aangezien het dividend in 2016/2017 ook op de gewone dienst is verantwoord.
- dat Curaçao met deelneming Aqualectra overeenkomt dat facturen van Curoil tijdig worden betaald, zo nodig door het nemen van maatregelen.

Het Cft wordt graag geïnformeerd door Curaçao over de besluiten die worden genomen ten aanzien van de condities en de financiële ontwikkelingen bij de betreffende deelnemingen.

Aan
De voorzitter van de Rijksministerraad

Adres kantoor Curaçao
De Rouvilleweg 39
Willemstad, Curaçao
Telefoon (+5999)4619081

Adres kantoor Sint Maarten
Frontstreet 26
Convent Building
Philipsburg, Sint Maarten
Telefoon (+1721) 5430331

Contactpersoon
Cluster Sint Maarten
Datum
24 juni 2020
Ons kenmerk
Cft 202000078

Telefoonnummer
+5999 4619081
E-mail
info@cft.cw
Uw kenmerk

Adres kantoor Aruba
L.G. Smith Boulevard 68
La Piccola Marina
Oranjestad, Aruba
Telefoon (+297) 5832800
E-mail info@cft.cw
Internet www.cft.cw

Pagina
1/20

Bijlagen
5

Onderwerp

Advies voorwaarden liquiditeitssteun, normen en hervormingen Sint Maarten

Geachte heer Rutte,

Aansluitend op de besluitvorming in de Rijksministerraad (RMR) van 15 mei jl. is het College financieel toezicht Curaçao en Sint Maarten (Cft) verzocht om ten behoeve van de RMR van 3 juli 2020¹:

- nadere informatie te verstrekken en waar nodig te adviseren inzake het door Sint Maarten voldoen aan de in de tweede tranche opgenomen voorwaarden;
- te adviseren over de liquiditeitssteun aan Sint Maarten voor de periode juli tot en met september 2020 (3e tranche) aan de hand van een raming van de liquiditeitsbehoefte voor genoemde periode, mede op basis van de aan te leveren maandrapportages van Sint Maarten;
- te adviseren over de mate waarin Sint Maarten mag afwijken van de centrale begrotingsnorm, zoals vervat in artikel 15, eerste lid, (en mogelijk andere normen) uit de Rft;
- de voorstellen van Sint Maarten voor structurele hervormingen te beoordelen alsmede deze voorstellen en de beoordeling daarvan naar u door te sturen.

Met dit schrijven wordt invulling gegeven aan deze verzoeken. Daarbij is de door Sint Maarten tot en met 21 juni jl. verstrekte informatie meegenomen.

Voorwaarden bij tweede tranche liquiditeitssteun

Bij de tweede tranche liquiditeitssteun heeft Sint Maarten onvoorwaardelijk ingestemd met alle door de RMR gestelde voorwaarden. Op basis van de door het land verstrekte informatie kan het Cft niet vaststellen dat aan alle voorwaarden is of wordt voldaan per 1 juli a.s. Het Cft stelt daarom voor om de liquiditeitssteun voor het derde kwartaal te verdelen over de periode van 1 juli a.s. tot en met 31 augustus a.s. en van 1 september a.s. tot en met 30 september a.s.

---

¹ Kenmerk 2020-0000298333 d.d. 22 mei 2020

Het Cft zal op basis van de geactualiseerde informatie en de effectuering daarvan voor 31 augustus a.s. een advies uitbrengen aan de RMR. Op basis hiervan kan dan worden bepaald of het tweede deel voor de maand september kan worden uitbetaald. Sint Maarten dient daartoe voor 15 juli a.s. aan te tonen dat per 1 juli 2020 voldaan is aan de voorwaarden met betrekking tot de verlaging van het arbeidsvoorwaardenpakket van statenleden, ministers en overheidspersoneel. Ten aanzien van de maximering van het salaris tot maximaal 130 procent van het nieuwe genormeerde salaris van de Minister President van het land door topfunctionarissen van overheidsbedrijven -en stichtingen en instellingen die voor minimaal 50 procent door de overheid worden gefinancierd vraagt het Cft aan Sint Maarten om daarover concrete afspraken te maken. Het Cft stelt vervolgens voor om aan Sint Maarten te vragen voor 15 augustus a.s. aan te tonen dat aan deze voorwaarde wordt voldaan en het Cft zal vervolgens hierover aan de RMR rapporteren.

Op basis van de vooralsnog ontvangen informatie spreekt het Cft zijn zorgen uit over:

- de verordening om de pensioengerechtigde leeftijd voor ambtenaren en gelijkgestelden te verhogen van 62 naar 65 jaar en de eindloonregeling vervangen door de middelloonregeling, deze dient nog door de Gouverneur ter vaststelling te worden getekend;
- het voornemen van Sint Maarten om bij de verhoging van de AOV-leeftijd van 62 jaar naar 65 jaar de uitkering met 11 procent te verhogen, aangezien hiermee de besparing wordt teruggedraaid en dit de duurzaamheid van het fonds niet ten goede zal komen;
- de voornemens van Sint Maarten om het totale pakket arbeidsvoorwaarden van statenleden, ministers en medewerkers in de (semi)publieke sector te verlagen, aangezien deze onvoldoende invulling lijken te geven aan de door de RMR gestelde voorwaarden.

In bijlage 1 vindt u een overzicht van de voorwaarden en de wijze waarop en de mate waarin Sint Maarten hieraan tot dusver invulling geeft.

- *Het Cft adviseert de RMR de liquiditeitssteun voor het derde kwartaal te verdelen over de periode van 1 juli a.s. tot en met 31 augustus a.s. en van 1 september a.s. tot en met 30 september a.s. en de liquiditeitssteun voor 1 tot en met 30 september pas te verstrekken nadat adequaat invulling is gegeven aan de voorwaarden voor de tweede tranche.*

Derde tranche liquiditeitssteun

Nederland voorzag Sint Maarten met de liquiditeitssteun 2019 en de eerste en tweede tranche liquiditeitssteun 2020 van een bedrag van ANG 123,2 miljoen², op basis van de inschatte liquiditeitsbehoefte. Bij de tweede tranche liquiditeitssteun werd, op basis van de raming van de Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten d.d. 23 april 2020, rekening gehouden met een economische krimp van 17 tot 21 procent in 2020, exclusief het effect van de loonsubsidie.

---

² Van de tweede tranche liquiditeitssteun 2020 is ANG 29 miljoen nog niet uitbetaald, aangezien Sint Maarten nog invulling moet geven aan de voorwaarden voor de loonsubsidie.

De op 19 juni 2020 verschenen raming van het IMF komt uit op een economische krimp in 2020 van 25 procent.³ Daarbij gaat het IMF uit van een langzamer herstel van het toerisme in 2020 en latere jaren. De terugval in de inkomsten in het derde kwartaal van circa 51 procent (ANG 55 miljoen) waar Sint Maarten in de liquiditeitsprognose van uitgaat, is overeenkomstig de terugval in inkomsten die het IMF op basis van de krimp van 25 procent voor geheel 2020 verwacht.

Op basis van de maandrapportages en andere relevante economische indicatoren, zoals aankomsten op de luchthaven (toeristen) en aantallen ontslagen werknemers, dienen de ontwikkelingen de komende maanden gemonitord te worden opdat er afdoende zicht blijft op de economische en budgettaire ontwikkeling in de loop van dit jaar.

In de liquiditeitssteun voor het derde kwartaal is een bedrag van ANG 48,9 miljoen opgenomen voor loonsubsidie. Het Cft wijst erop dat Sint Maarten nog moet voldoen aan de eerder gestelde voorwaarden (gevraagde eigen bijdrage van 20 procent van werknemers en de aanpassing van de staffel). Nu economisch herstel naar verwachting langer gaat duren, is het van belang om vergelijkbaar met de NOW-regeling voor Caribisch Nederland een inspanningsverplichting op te nemen voor scholing, met als doel de inzetbaarheid van werknemers te vergroten, mede met het oog op de ontwikkeling van nieuwe sectoren en de diversificatie van de economie van Sint Maarten.⁴ Het Cft wijst er tevens op dat een onverkorte voortzetting van de regeling voor loonkostensubsidie voor langere duur niet in de rede ligt en dat besluitvorming over de vierde tranche in de RMR nog moet plaatsvinden. Het Cft vraagt Sint Maarten om samen met de sociale partners de regeling in het derde kwartaal meer te richten op scholing gericht op inzetbaarheid van werknemers en wenst daarover nader geïnformeerd te worden.

Sint Maarten heeft op 17 juni jl. een overzicht aangeleverd van de uitvoering van het steunpakket in het tweede kwartaal en de verwachte uitgaven in het derde kwartaal. Het Cft hanteert als uitgangspunt dat alleen uitgaven voor de regeling baanbehoud (inclusief inkomenssteun voor zelfstandigen) en compensatie voor batenderving in aanmerking komen voor liquiditeitssteun voor het derde kwartaal. De berekening door het Cft van de liquiditeitsbehoefte is nader uitgewerkt in bijlage 2.

- *Het Cft adviseert de RMR over te gaan tot het toekennen van ANG 62 miljoen liquiditeitssteun voor het derde kwartaal in een eerste deel van ANG 41 miljoen en een tweede deel van ANG 21 miljoen. Ervan uitgaande dat Sint Maarten concreet en controleerbaar invulling heeft gegeven aan de voorwaarden voor de loonsubsidie (gevraagde eigen bijdrage van 20 procent van werknemers en de aanpassing van de staffel), kan het eerste deel worden uitbetaald. Het tweede deel kan pas worden uitbetaald nadat ook adequaat invulling is gegeven aan de voorwaarden voor de tweede tranche.*

---

³ Curaçao and Sint Maarten: Findings of an IMF Staff Visit d.d. 19 juni 2020.

⁴ Kenmerk: 2020-0000364952 d.d. 19 juni 2020

- *Het Cft adviseert Sint Maarten om de loonsubsidieregeling meer te richten op de inzetbaarheid van werknemers en wenst over de uitwerking daarvan geïnformeerd te worden voor 15 juli a.s.*

Afwijking van de normen

Op basis van besluitvorming in de RMR van 27 maart 2020⁵ is het Sint Maarten op grond van artikel 25, lid 1 van de Rft toegestaan af te wijken van artikel 15, lid 1 van de Rft. Het Cft adviseert om Sint Maarten een begrotingstekort in 2020 toe te staan gelijk aan de in dat jaar toegekende liquiditeitssteun en het saldo aan liquiditeiten van het land dat voor gebruik van de liquiditeitssteun is aangewend. Omdat over de liquiditeitssteun in het vierde kwartaal nog dient te worden besloten kan hier geen concreet bedrag aan gekoppeld worden. Daarnaast adviseert het Cft voor het jaar 2020 afwijkingen toe te staan voor artikel 15, lid 2 sub a, artikel 16 en artikel 18, lid 3 en 6 van de Rft. Het staat vast dat Sint Maarten ook in 2020 geen invulling kan geven aan de aanwijzing. Een verdere uitwerking van dit advies vindt u in bijlage 3.

De kapitaaldienst 2020 van Sint Maarten omvat ANG 50,2 miljoen aan kapitaalinvesteringen en Sint Maarten heeft recent ook verzocht om de kapitaaldienstlening zoals opgenomen in de begroting 2019 (ANG 40 miljoen). Normaliter worden deze leningen aangetrokken op basis van artikel 16 van de Rft. Het Cft is van oordeel dat voor reguliere kapitaaluitgaven terughoudendheid het uitgangspunt moet zijn gelet op de ontwikkeling van de schuldquote. Noodzakelijke vervangingsinvesteringen met een hoge urgentie zouden wel in aanmerking moeten komen voor een lening. Het Cft stelt voor dat Sint Maarten dergelijke investeringen opneemt in zijn liquiditeitsprognose voor de vierde tranche liquiditeitssteun zodat het Cft deze verder kan beoordelen. Alle overige investeringen dienen integraal onderdeel te vormen van de hervormingsagenda.

- *Het Cft adviseert:*
  - *de afwijking van de criteria en procedures van artikel 16 van de Rft in 2020 toe te staan voor het aangaan van leningen uit hoofde van door Nederland verstrekte liquiditeitssteun benodigd voor de tekorten op de gewone dienst. Het Cft zal over ieder verzoek om liquiditeitssteun om advies worden gevraagd;*
  - *alleen kapitaalinvesteringen toe te staan die gebaseerd zijn op de hervormingsagenda of zeer noodzakelijke vervangingsinvesteringen met hoge urgentie betreffen;*
  - *het afwijken van de artikelen 15, lid 2 en artikel 18, lid 3 en 6 van de Rft voor begrotingsjaar 2020 toe te staan.*

---

⁵ Kenmerk: 2020-0000167045, brief van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties d.d. 19 juni 2020

Hervormingen

Op 9 juni jl. heeft het Cft een zeer beknopt overzicht ontvangen van de door Sint Maarten genoemde terreinen waarop de hervormingen betrekking hebben. Dit overzicht bevatte geen concrete hervormingsvoorstellen. Op 17 juni 2020 heeft het Cft het als bijlage 5 opgenomen document "**2020 SXM Recovery within Recovery. Structural Reform Initiative**" (verder: SRI) ontvangen dat een beschrijving bevat van de door Sint Maarten voorgestelde hervormingen op de beleidsterreinen Overheidsfinanciën, Economie, Arbeidsmarkt en Samenleving. Het Cft is van mening dat de maatregelen die op de genoemde terreinen moeten worden genomen, door Sint Maarten onvoldoende zijn uitgewerkt. Zo maakt de aangeleverde informatie onvoldoende inzichtelijk op welke wijze Sint Maarten de reeds geruime tijd, zowel door het Cft als door het IMF, gesignaleerde tekortkomingen wenst aan te pakken door middel van hervormingen.

Het Cft geeft in overweging om op basis van het voorstel van Sint Maarten een integraal hervormingsprogramma met concrete maatregelen op te stellen en deze uit te werken in een uitvoeringsprogramma met realistische tijdslijnen, heldere en afrekenbare doelen, rekening houdend met een verstandige timing van, en samenhang tussen, maatregelen. In de uitvoering zal dan intensieve samenwerking met Nederlandse ministeries en instituten nodig zijn - waarbij rekening dient te worden gehouden met de uitvoerings- en absorptiecapaciteit van de landen- ondersteund door externe expertise.

De uitvoering van het hervormingsprogramma is gebaat bij een adequaat incentive-of pay-for-performance programma. Voor de korte termijn kan dit geschieden via de door Nederland te verstrekken liquiditeitssteun en de daaraan verbonden voorwaarden. De uitvoering van dit programma kan echter langere tijd vergen. Inmiddels is de afspraak gemaakt dat de liquiditeitssteunleningen worden verstrekt als kortlopende bulletleningen met een gelijke einddatum op 10 april 2022. Dit biedt de mogelijkheid om in 2022 het totaal aan liquiditeitssteunleningen te herfinancieren, waarbij op dat moment de passende aflossingstermijnen en overige voorwaarden kunnen worden bepaald. Het Cft geeft de RMR in overweging om over een dergelijk incentive-programma met Sint Maarten afspraken te maken en deze integraal onderdeel te laten zijn van het hervormingsprogramma. Daarbij kan ook de dan ontstane schuldpositie betrokken worden. Volgens het IMF zal als gevolg van de verstrekte liquiditeitssteun in de vorm van leningen de schuld van Sint Maarten oplopen naar een onhoudbaar niveau.⁶ Onderdeel van een incentive-programma kunnen voorwaarden zijn bij herfinanciering van de schuld die erop gericht zijn de overheidsschuld versneld naar een houdbaar niveau te brengen. Het Cft benadrukt evenwel dat de overheidsfinanciën alleen structureel houdbaar kunnen zijn als de economie is hervormd en een hoger groeipad volgt.

---

⁶ Curaçao and Sint Maarten: Findings of an IMF Staff Visit d.d. 19 juni 2020

Kenmerk
Cft 202000078
Blad
6/20

De beoordeling van het Cft van de door Sint Maarten aangeleverde hervormingsvoorstellen is opgenomen in bijlage 4.

In de verwachting u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,
De voorzitter van het College financieel toezicht Curaçao en Sint Maarten

Prof. dr. R.H.J.M. Gradus

Deze brief is in afschrift verstuurd aan:
De minister-president van Sint Maarten
De minister van Financiën van Sint Maarten

Bijlage 1: Invulling voorwaarden tweede tranche liquiditeitssteun

Bij de tweede tranche liquiditeitssteun heeft Sint Maarten onvoorwaardelijk ingestemd met de door de RMR gestelde voorwaarden. In dit overzicht wordt op verzoek van de RMR de invulling van deze voorwaarden toegelicht op basis van de door het land verstrekte informatie.

1. Sint Maarten dient op uiterlijk 22 mei 2020, besparingen bij het Cft aan te leveren voor het resterende deel van het noodpakket dat niet door Nederlandse steun bekostigd wordt en/of het noodpakket verder versoberen.

Met de brief van 22 mei jl.⁷ geeft Sint Maarten een overzicht van maatregelen die moeten resulteren in een besparing van ANG 8 miljoen. Een toelichting op de maatregelen ontbreekt en de opgesomde maatregelen zijn niet onderbouwd. Op 17 juni jl. stuurde Sint Maarten nieuwe informatie waarbij aangegeven is dat de besparingen in totaal ANG 11,5 miljoen bedragen, gevolgd door een bericht op 18 juni jl. waaruit blijkt dat de besparingen in totaal ANG 15,2 miljoen bedragen⁸.

De door Sint Maarten voorgestelde besparing is niet toereikend om het steunpakket te kunnen uitvoeren aangezien tot en met september een bedrag van ANG 24,6 miljoen benodigd is en Sint Maarten voornemens is een aantal steunmaatregelen in het vierde kwartaal voort te zetten. Daar staat tegenover dat de werkelijke kosten van de steunmaatregelen in de maand mei lager zijn uitgevallen dan begroot. Sint Maarten zal dus moeten nagaan in hoeverre de verwachte maatregelen in het derde kwartaal in lijn zullen zijn met de mei realisaties en dient zo nodig de begroting bij te stellen of additionele besparingen en/of versobering van het pakket te implementeren.

2. Sint Maarten dient per 1 juli 2020 de pensioengerechtigde leeftijd voor ambtenaren en gelijkgestelden te verhogen van 62 naar 65 jaar en de eindloonregeling vervangen door de middelloonregeling.
Met de 'Landsverordening herziening pensioen overheidsdienaren' wordt de pensioenleeftijd van ambtenaren en gelijkgestelden verhoogd van 62 jaar naar 65 jaar. De verordening is op 3 juni jl. door het parlement goedgekeurd. Op 18 juni was de verordening nog niet door de Gouverneur ter vaststelling getekend. Ook dient deze wetgeving door pensioenfondsen te worden geïmplementeerd
3. Sint Maarten dient per 1 juli 2020 de AOV leeftijd te verhogen van 62 jaar naar 65 jaar (hanteren van een beperkte overgangsregeling).
De 'Landsverordening verhoging AOV-pensioen en pensioenleeftijd tot 65' met betrekking tot de verhoging van de AOV-leeftijd en het verhogen van de AOV/AWW uitkering is voor spoedadvies aangeboden aan de Raad van Advies. Daarna dient de verordening te worden goedgekeurd door het parlement en te worden vastgesteld door de Gouverneur.

---

⁷ Kenmerk: 22052020-01

⁸ Dit betreft het totaal van besparingen in 2020 en deels 2021 (12 maanden periode).

Uit de toegezonden verordening blijkt dat de verhoging van de AOV-leeftijd niet geldt voor personen die op 1 juli 2020 al 60 of 61 jaar zijn. Iedereen die op 1 juli 2020 jonger is dan 60 jaar zal AOV gaan ontvangen bij het bereiken van de 65-jarige leeftijd.

Uit de documentatie blijkt dat de AOV-leeftijd wordt verhoogd naar 65 jaar en de uitkering met circa 11 procent toeneemt, waardoor op basis van pre Covid-19 gegevens het AOV-fonds tot en met 2027 overschotten kent en vanaf 2028 structurele tekorten. Deze tekorten kunnen een aantal jaren worden opgevangen door de aanwezige reserves. Met het verhogen van de AOV-leeftijd naar 65 jaar wordt derhalve een goede eerste stap gezet, maar om het AOV-fonds structureel betaalbaar te maken dient het een plaats te behouden in het hervormingspakket. Gelet op de huidige crisissituatie ligt het niet in de rede om de AOV-uitkering met 11 procent te verhogen.

4. Het totale pakket arbeidsvoorwaarden van statenleden en ministers moet met 25 procent worden verlaagd, op jaarbasis met ingang van 1 juli 2020 tot nader order. Tevens geen indexering tot nader order. Besparingen dienen geboekt te worden ten gunste van de algemene middelen. Het Cft heeft begrepen dat er met de statenleden en ministers wordt gewerkt aan een akkoord. Hierbij geldt het uitgangspunt dat de verlaging bestaat uit een niet nader gespecificeerde korting van 15 procent op de salarissen en een korting van 50 procent op het vakantiegeld. Bij elkaar is dit een korting van 21 procent op de salarissen en een korting van 18 procent op de totale personeelskosten. Sint Maarten betreft bij de korting die op 1 juli moet ingaan onterecht de salarisverlaging van 10 procent in absolute zin over de periode april tot en met juni en die als voorwaarde gold voor de liquiditeitssteun 2019. Daarnaast is het de vraag of de reeds ingevoerde 10 procent onderdeel uitmaakt van de voorgestelde korting van 15 procent aangezien deze 15 procent niet nader is gespecificeerd. Het Cft is dus van mening dat het huidige voorstel geen verlaging van 25 procent van het totale pakket aan arbeidsvoorwaarden bedraagt vanaf 1 juli. Daarnaast geeft Sint Maarten aan dat de korting geldt voor 2020 maar in 2021 zal worden gecorrigeerd. Het Cft wijst erop dat de voorwaarde bepaalt dat deze korting tot nader order wordt afgesproken.

Het Cft vraagt Sint Maarten om voor 15 juli a.s. aan te tonen dat aan deze voorwaarde per 1 juli 2020 is voldaan en het Cft daarover schriftelijk te informeren.

5. Het totale pakket arbeidsvoorwaarden van alle medewerkers in de (semi)publieke sector (incl. overheidsbedrijven/ publiek gefinancierde stichtingen/ instellingen die minimaal voor 50 procent gefinancierd worden vanuit de begroting) moet met 12,5 procent worden verlaagd. Op jaarbasis, wettelijk minimumloon ondergrens, vanaf 1 juli 2020 en tevens geen indexering tot nader order. Ten aanzien van de verlaging voor het overheids personeel is Sint Maarten van mening dat met de herziening van de ambtenarenpensioenen per 1 juli a.s., de verhoging van de AOV-leeftijd van 62 naar 65 jaar per 1 juli a.s. en het niet

compenseren van inflatie voor de door de orkanen veroorzaakte economische terugval al invulling is gegeven aan deze voorwaarde. Er wordt overwogen een aanvullende korting via het vakantiegeld door te voeren.

Het Cft wijst erop dat zij al jaren adviseert de oudedagsvoorzieningen structureel betaalbaar te maken en dat dit in een aanwijzing is opgenomen die door de RMR in september 2015 aan Sint Maarten is verstrekt en waarvan dit onderdeel eind 2016 gereed had moeten zijn. Het Cft is dan ook van mening dat de aanpassing van deze regelingen alsook het niet compenseren voor geldontwaarding in het verleden, zich niet lenen voor een verlaging van het pakket aan arbeidsvoorwaarden per 1 juli a.s. Voor wat betreft de verlaging wordt op dit moment onderhandeld met de vakbonden, waarbij het uitgangspunt is dat de versobering van de arbeidsvoorwaarden met name gericht zal zijn op het vakantiegeld.

Het Cft vraagt Sint Maarten om voor 15 juli a.s. aan te tonen dat aan deze voorwaarde per 1 juli 2020 is voldaan en het Cft daarover schriftelijk te informeren.

Het kabinet van de gevolmachtigd minister, de Raad van Advies, de Sociaal Economische Raad (SER), de Algemene Rekenkamer, de Ombudsman en het Algemeen Pensioenfonds Sint Maarten (APS) zijn verzocht aan te geven hoe zij invulling zullen geven aan de korting van 12,5 procent. De SER, de Ombudsman en APS doen een concrete toezegging vrijwillig invulling te geven aan de gestelde voorwaarde. Zij doen dit op verschillende manieren, bijvoorbeeld door de vakantie-uitkering te halveren en te korten op opleidingsbudgetten.

Ook de overheidsentiteiten (PJIAH, SMHHC, Telem, GEBE en Winair) zijn verzocht een verlaging van 12,5 procent door te voeren op het pakket aan arbeidsvoorwaarden van hun medewerkers. Alle genoemde overheidsentiteiten geven gehoor aan het verzoek om een verlaging door te voeren. De verlaging bij Telem bedraagt echter 10,93 procent. De entiteiten geven op verschillende manier invulling aan de verlaging. Een aantal overheidsentiteiten bereikt de verlaging door het verlagen van de in de begroting opgenomen vacatures en anderen door een korting op bijvoorbeeld overwerk en trainingsbudgetten.

6. De arbeidsvoorwaarden van topfunctionarissen binnen de (semi)publieke sector (incl. overheidsbedrijven en publiek gefinancierde stichtingen en overige instellingen die voor minimaal voor 50 procent gefinancierd worden vanuit de begroting) moeten worden gemaximeerd. Het betreft een maximering van het salaris tot maximaal 130 procent van het nieuwe genormeerde salaris van de Minister President van het land (inclusief een gelijke maximering van de secundaire arbeidsvoorwaarden) en met een gelijke doorwerking naar de tarieven voor consultants. De maatregel geldt ook voor bestaande arbeidscontracten.
Sint Maarten heeft de overheidsentiteiten verzocht ook hun topinkomens op vrijwillige basis te normeren. Uit de reactie van de entiteiten blijkt dat zij ervan uitgaan geen van hun inkomens te hoeven normeren omdat deze niet boven de

Kenmerk
Cft 202000078
Blad
10/20

grens van 130 procent van het nieuwe inkomen van de minister-president uit zouden komen. Zij stellen dit wel afhankelijk van hoe de norm precies zal worden ingevuld. Het Cft kan op basis van deze informatie onvoldoende beoordelen of in voldoende mate invulling wordt gegeven aan de norm.

Het Cft benadrukt het belang van het spoedig tot stand brengen van concrete wetgeving. Ondanks dat inkomens wellicht nu niet boven de norm uitkomen, is het juist voor de toekomst van belang de norm zeker te stellen.

Zolang er nog geen concrete wetgeving is of tijdens een overgangstermijn, dient Sint Maarten daar waar nodig met de betrokken entiteiten afspraken te maken over de bezoldiging van de topfunctionarissen zodat deze op de korte termijn in lijn worden gebracht met de norm van 130 procent van het nieuwe genormeerde salaris van de minister-president. De toezeggingen van de entiteiten met betrekking tot de verlaging van 12,5 procent per 1 juli 2020 van de arbeidsvoorwaarden van hun medewerkers dienen ook te worden vervat in heldere afspraken. Het Cft stelt voor dat het voor 15 augustus a.s. schriftelijk geïnformeerd wordt over de acties die Sint Maarten daarin onderneemt en zal een rapportage daarover meenemen in zijn advies aan de RMR voor 31 augustus a.s.

Bijlage 2: Derde tranche liquiditeitssteun

Op 20 mei jl. accepteerde Sint Maarten onvoorwaardelijk de door de RMR gestelde voorwaarden bij de tweede tranche liquiditeitssteun. Met de eerste en tweede tranche liquiditeitssteun voorziet Nederland Sint Maarten in de ingeschatte liquiditeitsbehoefte voor de maanden april, mei en juni 2020. De RMR verzocht het Cft in zijn brief van 15 mei jl. te adviseren over een derde tranche liquiditeitssteun voor de maanden juli, augustus en september. In deze bijlage wordt hier invulling aan gegeven. Het advies is gebaseerd op de tot en met 15 juni jl. aangeleverde informatie door Sint Maarten, waaronder de rapportage over de maand april en het op 17 juni jl. verstrekte overzicht van in het tweede kwartaal gerealiseerde en in het derde kwartaal verwachte steunmaatregelen.

Verantwoording ontvangen liquiditeitssteun

In het advies⁹ van het Cft bij de liquiditeitssteun tweede tranche is aangegeven dat eventueel resterende middelen voor de toegekende onderdelen van het door Sint Maarten aangeleverde Stimulus en Relief plan (hierna: steunpakket) inzichtelijk dienen te worden gemaakt en met (toekomstige) liquiditeitssteun verrekend zullen worden. Het Cft heeft Sint Maarten dan ook verzocht deze verantwoording onderdeel te laten uitmaken van de maandrapportage, voor het eerst over de maand april, die Sint Maarten conform de brief van de RMR van 16 april¹⁰ uiterlijk 28 mei jl. moest aanleveren. Sint Maarten heeft pas op 17 juni jl. verantwoording over de uitgevoerde steunmaatregelen in april en mei bij het Cft aangeleverd.

Liquiditeiten en liquiditeitsbehoefte

Op 9 juni heeft Sint Maarten een liquiditeitsprognose aangeleverd voor de periode april tot en met december 2020, waarin steunmaatregelen voor onder meer baanbehoud zijn verwerkt tot en met september 2020. Op 17 juni heeft Sint Maarten het Cft voorzien van de realisatie over de maanden april en mei en het verwachte steunpakket voor de maanden juni tot en met december. Dit overzicht bevat andere bedragen voor de verwachte steunmaatregelen in vergelijking met de liquiditeitsprognose van 9 juni. Het Cft gaat bij zijn inschatting van de liquiditeitsbehoefte uit van het op 17 juni ontvangen overzicht.

Regeling baanbehoud inclusief zelfstandigen

In de hiernavolgende tabel wordt de realisatie afgezet tegen de hiervoor toegekende bedragen in de Cft adviezen bij de liquiditeitssteun eerste en tweede tranche. Hierbij wordt opgemerkt dat de realisatie mei incidenteel hoger is vanwege de lockdown situatie op Sint Maarten en de daarvoor toegepaste uitbreiding van de branches die voor subsidie in aanmerking komen.

---

⁹ Kenmerk: Cft 202000057

¹⁰ Kenmerk: 2020-0000188744

<i>Bedragen x ANG miljoen</i>	Realisatie April	Realisatie Mei	Totaal	Toegekend in eerste en tweede tranche
Regeling baanbehoud (incl. zelfstandigen)	11,1	20,3	31,4	49,6

De realisatie blijkt lager dan de initiële inschatting. Dit verschil wordt dan ook verrekend met de nieuwe behoefte (zie tabel op de laatste pagina van deze bijlage).

Sint Maarten verwacht dat de uitvoering van de regeling baanbehoud in het derde kwartaal zal worden gecontinueerd en raamt hiervoor circa ANG 16,3 miljoen per maand. Echter, de verwachtingen ten aanzien van de economische situatie en de werkgelegenheid ontbreken waardoor deze ramingen nog onzeker zijn.

Overigens is voor de uitvoering van inkomstenondersteuning van werklozen, een steunmaatregel waardoor Sint Maarten zelf dekking dient te genereren, in april door Sint Maarten een bedrag van ANG 7,6 miljoen overgemaakt naar het Sint Maarten Development Fund. Tot op heden is er alleen verantwoording afgelegd over de besteding van ANG 1,1 miljoen voor de maanden april en mei en dient het resterende bedrag als vooruitbetaald en nog te verantwoorden beschouwd te worden.

Inkomstenderving

Het op 20 april jl. aangeleverde steunpakket ging uit van het medio maart 2020 door de CBCS gecommuniceerde scenario van drie maanden sluiting en vervolgens geleidelijk herstel. De CBCS heeft eind april jl. haar groeiprojectie voor 2020 voor Curaçao en Sint Maarten naar beneden bijgesteld en aangegeven dat bij een sluiting van de grenzen voor een periode van 3 maanden gevolgd door een geleidelijk herstel na heropening Sint Maarten een reële krimp van 14,9 procent zal registreren.

Sint Maarten heeft een inschatting van de verwachte batenderving in het derde kwartaal aangeleverd maar niet aangegeven welk economisch scenario voor de periode juli tot en met september is gehanteerd. Sint Maarten komt uit op een hogere verwachte derving van de baten ten opzichte van de CBCS ramingen. Voor de volledigheid wordt in de hiernavolgende tabel de door Sint Maarten geprognosticeerde batenderving voor het derde kwartaal afgezet tegen de CBCS verwachtingen.

<i>Bedragen x ANG miljoen</i>	juli	aug	sept	Totaal
Verwachte derving Sint Maarten	24,1	21,5	9,9	55,5
CBCS raming	9,3	9,3	4,1	22,7

De op 19 juni 2020 verschenen raming van het IMF komt uit op een economische krimp in 2020 van 25 procent. Daarbij gaat het IMF uit van een langzamer herstel van het toerisme in 2020 en latere jaren. De terugval in de inkomsten in het derde kwartaal van circa 51 procent (ANG 55 miljoen) waar Sint Maarten in de liquiditeitsprognose van uitgaat, is overeenkomstig de terugval in inkomsten die het IMF op basis van de krimp van 25 procent verwacht.

Het Cft is van oordeel dat de raming van de derving van de baten in de komende maanden erg onzeker is en afhankelijk is van de heropening van het luchtruim en de terugkeer van toeristen. Het Cft zal daarom de daadwerkelijke realisatie van de baten nauwgezet blijven monitoren. Sint Maarten wordt ook gevraagd statistische ramingen ten aanzien van het toerisme in de komende periode en informatie over de verwachte heropening van de lucht- en zeehaven aan te leveren

Uitvoeringsorganisatie Sociale- en Ziektekostenverzekering (SZV)

Sint Maarten voorzag in eerste instantie bij SZV een substantiële toename van de tekorten in de zorgfondsen en raamde in het eerste steunpakket een bedrag van ANG 24,6 miljoen voor SZV voor de periode april tot en met juni 2020. Uit de verantwoording van 17 juni blijkt voorsnog dat de realisatie hiervan echter ANG 2 miljoen is in het tweede kwartaal. In totaal voorziet Sint Maarten nu ANG 20 miljoen¹¹ voor het gehele jaar 2020 om SZV te compenseren voor de effecten van Covid-19. Het Cft herhaalt zijn advies bij de liquiditeitssteun van 23 april¹² dat tekorten eerst binnen de buffers van SZV moeten worden opgevangen. Immers: Sint Maarten is wettelijk gezien slechts verantwoordelijk voor de solvabiliteit van SZV en niet voor de individuele fondsen. In zijn advies van 23 april heeft het Cft Sint Maarten verzocht maandelijks te zorgen voor een financiële rapportage over SZV met onder meer een toelichting op de liquiditeitspositie. Helaas heeft het Cft geen rapportages mogen ontvangen en verzoekt Sint Maarten opnieuw om deze aan te gaan leveren.

Liquiditeitssteun

Bij de raming van de liquiditeitsbehoefte voor het derde kwartaal is gebruik gemaakt van de volgende uitgangspunten en/of informatie:

- De op 17 juni aangeleverde tabel van de realisatie en raming van de steunmaatregelen en gedeerde baten;
- Niet gebruikte delen van reeds verstrekte liquiditeitssteun worden verrekend met de liquiditeitsbehoefte in het derde kwartaal;
- Liquiditeitssteun in het derde kwartaal wordt alleen toegekend voor de uitvoering van de regeling baanbehoud en derving van baten;
- Voor de derving van de baten in de maanden juli tot en met september wordt de prognose van Sint Maarten gehanteerd nu die goed aansluit bij de meest recente IMF raming;
- Het begrotingstekort voor Covid-19 bedraagt ANG 31 miljoen. Voor de dekking van dit tekort zijn mogelijk aanvullende liquiditeiten nodig. Uit de eerste uitvoeringsrapportage blijkt echter een positief begrotingssaldo van ANG 11,7 miljoen waardoor het Cft bij de berekeningen voor liquiditeitssteun geen rekening heeft gehouden met een mogelijk regulier begrotingstekort.

---

¹¹ Voor de maanden juli tot en met december wordt ANG 3 miljoen per maand geraamd.

¹² Kenmerk: Cft 202000048

In onderstaande tabel wordt de realisatie per onderdeel van het pakket in het tweede kwartaal waarvoor liquiditeitssteun reeds is toegekend en de verwachte uitgaven in het derde kwartaal afgezet tegen de reeds verstrekte liquiditeitssteun. Op basis hiervan is de nieuwe liquiditeitsbehoefte van Sint Maarten berekend.

Onderdeel steunpakket	Realisatie Q2			Prognose Q3			Totaal	Toegekend ¹³	Behoefte
	Apr	Mei	Jun ¹⁴	Jul	Aug	Sep			
<i>Bedragen x ANG miljoenen</i>									
Regeling baanbehoud (incl. zelfstandigen)	11,1	20,3	19,1	16,3	16,3	16,3	99,4	70,5	28,9
Leenfaciliteit bedrijven	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	5,0	-5,0
Inkomstenderving overheid	28,3	9,0	14,3	24,1	21,5	9,9	107,1	48,9	58,2
SMMC inkomstenderving	0,0	0,0	0,0	n.v.t	n.v.t	n.v.t	0,0	17,8	-17,8
Eenmalig voedselpakketten en psychosociale zorg	0,0	0,0	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	0,0	3,1	-3,1
TOTAAL	39,4	29,3	33,4	40,4	37,8	26,2	206,5	145,3	61,2

Uit bovenstaande tabel blijkt een liquiditeitsbehoefte van ANG 61,2 miljoen voor de periode juli tot en met september 2020. Het Cft adviseert een liquiditeitssteun van ANG 61,2 miljoen voor het derde kwartaal toe te kennen maar pas tot uitbetaling hiervan over te gaan nadat Sint Maarten concreet en controleerbaar invulling heeft gegeven aan de gevraagde eigen bijdrage van 20 procent van werknemers en de aanpassing van de staffel.

De liquiditeitssteun wordt verstrekt in de vorm van leningen waarbij het Cft de RMR wederom in overweging geeft om de vorm te kiezen van een tweejarige bulletlening met dezelfde aflossingsdatum als de leningen betreffende de eerste en tweede tranche liquiditeitssteun. Hierbij is de intentie deze leningen bij herfinanciering om te zetten in een sinking bond. Zo wordt de mogelijkheid gecreëerd om over twee jaar, wanneer de crisis hopelijk het hoofd geboden is, het totaal aan leningen binnen de gegeven liquiditeitssteun te herfinancieren waarbij op dat moment de passende aflossingstermijnen en overige voorwaarden kunnen worden bepaald.

Het Cft adviseert ook de derde tranche liquiditeitssteun uit te keren in US Dollars.

¹³ Toegekende bedragen conform de adviezen eerste en tweede tranche liquiditeitssteun.

¹⁴ De voor de maand juni opgenomen bedragen betreffen de verwachte realisatie zoals aangeleverd door Sint Maarten.

Bijlage 3: Advies afwijking van de normen

Uitgangspunt

Het uitgangspunt is dat Sint Maarten onverminderd dient te voldoen aan het bepaalde in de Rijkswet financieel toezicht Curaçao en Sint Maarten (Rft). Ten aanzien van de centrale begrotingsnorm van artikel 15, lid 1 van de Rft – het hebben van een sluitende begroting – heeft de RMR op 27 maart jl. op basis van artikel 25, lid 1 van de Rft ingestemd met het afwijken ervan. De Covid-19 crisis heeft een grote financieel-economische impact, waardoor er sprake is van lagere inkomsten en extra uitgaven. Een begrotingstekort in 2020 is daarom onvermijdelijk.

Ten aanzien van de mate van afwijking van het tekort adviseert het Cft het volgende:

Mate van afwijking centrale norm artikel 15, lid 1 Rft

De volledige impact en duur van deze crisis is op dit moment onzeker en is deels afhankelijk van factoren die buiten de invloedssfeer van het land liggen. Vanwege de hoge mate van onzekerheid adviseert het Cft op dit moment om de toegestane afwijking van de norm van een sluitende begroting niet in een absoluut getal uit te drukken. Bij de besluiten tot de eerste en tweede tranche liquiditeitssteun heeft de RMR op advies van het Cft het uitgangspunt gehanteerd dat Sint Maarten besparingen binnen de begroting van het land dient te realiseren voor het deel van de extra uitgaven waarvoor geen liquiditeitssteun wordt verstrekt. Op basis daarvan adviseert het Cft als richtlijn voor Sint Maarten aan te houden dat het toegestane begrotingstekort in 2020 zo groot mag zijn als de in dat jaar toegekende liquiditeitssteun aangevuld met het startsaldo aan liquiditeiten van het land bij aanvang van de liquiditeitssteun.

Afwijking mogelijke andere bepalingen uit de Rft:

In aanvulling op de afwijking van art 15, lid 1 ligt ten aanzien van de volgende bepalingen uit de Rft tot nader order eveneens een afwijking in de rede:

Artikel 15, lid 2 sub a meerjarige begroting

In deze bepaling is voorgeschreven dat in de begroting en de meerjarige begroting alle verwachte uitgaven en ontvangsten zijn opgenomen. Dit houdt in dat het land naast het aanleveren van een realistische begroting voor dit jaar, geacht wordt een realistische meerjarenbegroting te presenteren. De gevolgen van de Covid-19 crisis zijn dermate onzeker dat het onmogelijk is om op dit moment tot een realistisch meerjarige begroting te komen.

Artikel 16 lenen

De liquiditeitssteun over de maanden april tot en met juni is verstrekt in de vorm van twee bulletleningen die op dezelfde datum zullen aflopen in 2022. Op dat moment zullen passende aflossingstermijnen en overige voorwaarden worden bepaald. Eventuele vervolgotranches zullen naar verwachting ook in de vorm van leningen bij Nederland worden verstrekt.

Met deze vorm van liquiditeitssteun is afwijken van de criteria en procedures die gelden ten aanzien van het aangaan van dergelijke leningen een gegeven. Immers, artikel 16 van de Rft schrijft voor dat een voorgenomen lening alleen bestemd mag zijn voor kapitaalinvesteringen en is vervat in een vastgestelde begroting die voldoet aan de normen van de Rft. In de huidige omstandigheden kan het land niet aan deze criteria kan voldoen.

Artikel 18, lid 6 tekortcompensatie

Artikel 18, lid 6 Rft schrijft voor dat het land bij een tekort maatregelen moet treffen om dit tekort te compenseren. Het tekort voor Sint Maarten over de jaren 2015 tot en met 2019 is circa ANG 260 miljoen. Vast staat dat ook 2020 met een omvangrijk tekort zal sluiten. Het is derhalve niet realistisch te verwachten dat Sint Maarten op korte termijn aan de wettelijke verplichting van tekortcompensatie kan voldoen.

Aanwijzing

In september 2015 is een aanwijzing gegeven aan het bestuur van Sint Maarten. De nog openstaande punten van deze aanwijzing betreffen het compenseren van de tekorten over de jaren 2010 tot en met 2014, het oplossen van de betalingsachterstanden en het structureel betaalbaar houden van het zorgstelsel en de ouderdagsvoorziening. Na de orkanen Irma en Maria is besloten de in de aanwijzing opgenomen deadlines aan te passen omdat het niet realistisch was Sint Maarten aan de in de aanwijzing opgenomen deadlines te houden. Deze aanpassing van termijnen is nog niet geformaliseerd. Ook op dit moment is het gelet op de gevolgen van de Covid-19 crisis niet reëel te verwachten dat Sint Maarten invulling kan geven aan de aanwijzing in de zin dat tekorten kunnen worden gecompenseerd en betalingsachterstanden kunnen worden ingelopen.

Kapitaalinvesteringen

De kapitaaldienst van Sint Maarten voorziet in kapitaalinvesteringen, ten behoeve waarvan normaliter leningen op basis van artikel 16 van de Rft worden aangetrokken. Deze voorgenomen leningen bedroegen ANG 40 miljoen in 2019 en ANG 31,7 miljoen in 2020. Het Cft is van oordeel dat voor deze reguliere kapitaaluitgaven terughoudendheid het uitgangspunt moet zijn. Alleen indien het noodzakelijke vervangingsinvesteringen met hoge urgentie betreft, kan overwogen worden hiervoor een lening aan te trekken. Sint Maarten kan dergelijke investeringen opnemen in zijn liquiditeitsprognose zodat het Cft deze kan beoordelen in zijn advies voor een vierde tranche liquiditeitssteun. Alle overige investeringen dienen integraal onderdeel te vormen van de hervormingsagenda.

Nota bene

Nadrukkelijk geldt dat bovengenoemde afwijkingen alleen van toepassing zijn voor begrotingsjaar 2020. Voor begrotingsjaar 2021 moet opnieuw worden bezien of toepassing van artikel 25, lid 1 van de Rft geboden is en zo ja in welke mate afwijkingen van de Rft en het protocol kunnen worden toegestaan.

Kenmerk
Cft 202000078
Blad
17/20

Overigens geldt ook ten aanzien van de bepalingen uit de Rft die verwijzen naar de centrale norm van artikel 15, lid 1 Rft dat deze onverkort gelden. Immers, toepassing van artikel 25, lid 1 van de Rft leidt er nadrukkelijk niet toe dat de norm van artikel 15 Rft niet meer geldt. Het land dient nog altijd aan de norm te voldoen, maar kan voor dit begrotingsjaar uitgaan van de door de RMR toegestane afwijking daarop.

Bijlage 4: Hervormingen

In de brieven van de staatssecretaris van BZK van 16 april en 22 mei 2020 naar aanleiding van de besluitvorming in de RMR van 9 april en 15 mei 2020, wordt Sint Maarten verzocht een pakket aan maatregelen voor te stellen. Dit dient gericht te zijn op structurele hervormingen op het gebied van bijvoorbeeld de economie, de arbeidsmarkt, de kapitaalmarkt (in het bijzonder de financiële sector en het daarbij horend toezicht), het pensioenstelsel, het sociale zekerheidstelsel, het zorgstelsel, de overheidsorganisatie en het bestuur. Om deze voorstellen te kunnen beoordelen en mee te nemen in de besluitvorming over de derde tranche liquiditeitssteun in de Rijksministerraad van 3 juli 2020, moet Sint Maarten zijn voorstellen voor 15 juni 2020 ter beoordeling aan het Cft hebben voorgelegd.

Het Cft heeft op 9 juni 2020 een beknopt overzicht ontvangen met daarin de door Sint Maarten genoemde terreinen waarop de hervormingen betrekking hebben. Dit overzicht bevat geen concrete hervormingsvoorstellen. In het overzicht worden vier beleidsterreinen onderscheiden, namelijk Overheidsfinanciën, Economie, Arbeidsmarkt en Samenleving. Per beleidsveld worden er een of meer aandachtsgebieden aangegeven.

Op 17 juni 2020 heeft het Cft het document "**2020 SXM Recovery within Recovery. Structural Reform Initiative**" (verder: SRI) ontvangen dat een uitgebreidere beschrijving bevat van de door Sint Maarten voorgestelde hervormingen.

Inhoud hervormingen

Sint Maarten beschrijft in de SRI vier terreinen van hervormingen:

- Public financial management
- Economy
- Labour
- Society

Onder deze vier terreinen worden verschillende aandachtsgebieden opgesomd evenwel zonder verdere uitleg of specificatie. Voor wat betreft de uitvoering gaat Sint Maarten uit van de volgende rangschikking:

- Korte termijn: activiteiten gericht op het weer opstarten van de economie, i.c. het uitvoeren van het *Post Covid-19 Tourism Recovery Plan*.
- Korte tot middellange termijn: activiteiten gericht op het behalen van besparingen en op projecten die al bijna gerealiseerd zijn en afgerond kunnen worden zonder additionele financiering.
- Middellange tot lange termijn: activiteiten gericht op het uitvoeren van projecten die op deze termijn gerealiseerd kunnen worden en waarvoor financiering gezocht kan worden.
- Lange termijn: alle overige projecten waarvoor nog geen middelen beschikbaar zijn.

Sint Maarten concludeert in het SRI dat het creëren van draagvlak door middel van participatie, het nemen van verantwoordelijkheid en het afleggen van verantwoording van groot belang zijn voor het welslagen van de genoemde maatregelen en hervormingen. Ook wordt gesteld dat de SRI een eerste aanzet is en als groeidocument beschouwd dient te worden.

Beoordeling Cft

De in de SRI genoemde aandachtsgebieden zijn in hoofdzaak die welke al enige tijd de aandacht hebben (openbare financiën, zorg, sociale zekerheid, kapitaalmarkt). De aangeleverde informatie maakt echter onvoldoende inzichtelijk op welke wijze Sint Maarten de reeds geruime tijd, zowel door het Cft als door het IMF, gesignaleerde tekortkomingen wenst aan te pakken door middel van hervormingen.

Hervormingsmaatregelen zijn nodig om de post-Covid-19 economie weerbaar en veerkrachtig te maken en moeten naast het leveren van een belangrijke bijdrage aan het economisch herstel van Sint Maarten ook bijdragen aan de noodzaak tot beheersing van het verder oplopen van de staatsschuld.

De maatregelen die op deze terreinen moeten worden genomen, zijn echter door Sint Maarten niet of onvoldoende uitgewerkt, terwijl onder andere adviezen van het IMF hiervoor goede handvatten bevatten.

Het Cft geeft in overweging om het voorstel van Sint Maarten nader uit te werken in een integraal hervormingsprogramma dat concrete maatregelen bevat op het gebied van de arbeidsmarkt (inclusief de aansluiting met onderwijs), de kapitaalmarkt, het ondernemersklimaat, de kosten van de publieke sector, de zorg en de sociale zekerheid, en hierbij aan te sluiten bij de eerdere adviezen van o.a. het Cft en het IMF.

Het Cft geeft daarnaast in overweging om dat integrale hervormingsprogramma uit te werken in een uitvoeringsprogramma met realistische tijdslijnen, heldere en afrekenbare doelen, rekening houdend met een verstandige timing van, en samenhang tussen, maatregelen. Zo is bijvoorbeeld van belang dat hervorming van de arbeidsmarkt in samenhang plaatsvindt met maatregelen die erop zijn gericht om mensen vanuit werkloosheid naar werk te helpen. Zoals de ervaringen in Sint Maarten met het wederopbouwprogramma inmiddels uitwijzen, is de uitvoering van een hervormingsprogramma complex en vergt dit tijd en soms specialistische kennis. In de uitvoering zal daarom intensieve samenwerking met Nederlandse ministeries en instituten nodig zijn, waarbij rekening dient te worden gehouden met de uitvoerings- en absorptiecapaciteit van Sint Maarten – ondersteund door externe expertise. Daarbij is adequate en tijdige politieke besluitvorming eveneens van groot belang om de hervormingen te realiseren.

De uitvoering van het hervormingsprogramma is ook gebaat bij een adequaat incentive-programma. Voor de korte termijn kan dit geschieden met de door Nederland te verstrekken liquiditeitssteun. Het is evenwel de verwachting dat de uitvoering van een hervormingsagenda lange tijd zal duren.

Inmiddels is de afspraak gemaakt dat de liquiditeitsleningen de vorm hebben van een tweejarige bulletlening. Dit geeft de mogelijkheid om na twee jaar het totaal aan liquiditeitssteunleningen te herfinancieren, waarbij op dat moment de passende aflossingstermijnen en overige voorwaarden kunnen worden bepaald. Het Cft geeft de RMR in overweging om over een dergelijk incentive-programma afspraken met Sint Maarten te maken en deze integraal onderdeel te laten zijn van het hervormingsprogramma.

Het Cft adviseert om terughoudend te zijn bij de inzet van publiek gefinancierde investeringen teneinde sectoren te ontwikkelen en de economie te diversifiëren. Investeringen dienen complementair te zijn aan, en ter ondersteuning te zijn van, structurele hervormingen en een duidelijk gedefinieerd publiek belang te dienen.

De Covid-19 crisis heeft geleid tot een verslechtering van de financiële positie van het land. De overheidsschuld van het land is door de liquiditeitssteun toegenomen, en zal naar verwachting nog verder toenemen, en de verdien capaciteit van het land is gedaald. De toename van de overheidsschuld, uitgedrukt in een percentage van het bruto binnenlands product, zal ver uitkomen boven het niveau dat als houdbaar wordt beschouwd. Het overheidsbeleid voor de komende jaren zal daarom in het teken moeten staan van het terugbrengen van de overheidsschuld in verhouding tot de verdien capaciteit van het land. Daarvoor zal, ten eerste, het beleid ten aanzien van de overheidsfinanciën zich primair moeten richten op beheersing van overheidsuitgaven en tekorten in de sociale zekerheid. Ten tweede moet het land meer ruimte bieden voor investeringen in de private sector door daadkrachtig hervormingen door te voeren die zijn gericht op het wegnemen van de belemmeringen voor economische groei.

Tot slot benadrukt het Cft dat het essentieel is dat nu gestart wordt met hervormen. Voor veel maatregelen geldt dat deze reeds op korte termijn effect kunnen sorteren en zo kunnen bijdragen aan het economisch herstel.

GOBIERNO DI ARUBA

NOTA HERVORMINGEN ARUBA

ARUBA, 15 JUNI 2020

Inleiding

Aruba is bewust dat als Land hervormingen niet langer uitgesteld kunnen worden: het zal op grote schaal moeten gaan hervormen, en wenst daarbij zijn eigen verantwoordelijkheid te dragen. Daarbij is het belangrijk dat Aruba in kennis wordt gesteld van wat het inzicht van Nederland is voor wat betreft de hervormingen. Net zoals solidariteit haar herintrede heeft gedaan zou dit ook moeten gelden voor het kenbaar maken van de inzichten voor wat betreft hervormingen. Zo kunnen wij samen het proces met succes kunnen doorlopen.

Waar gaat dit over?

Als wij een omslag moeten maken zullen er volgens deskundigen op velerlei gebieden sinds lange tijd een aantal zaken flink anders moeten:

1. De huidige eenzijdige economie zal, omwille van het duurzaam kunnen ontwikkelen en het beperken van risico's, over een bredere, veelzijdige basis moeten beschikken. Kortom: wij moeten aan andere zaken welvaart onttrekken naast het massatoerisme. De economische groei moet aangewakkerd worden op een duurzame manier onder gebruikmaking van beperkte productiefactoren. Intensieve groei moet in de plaats komen van extensieve groei.
2. De staatsschuld moet omlaag. De huidige schuldquote was te hoog om de huidige, zware klap op te kunnen vangen. De binnenlandse kapitaalmarkt is te klein en onderontwikkeld om hierbij van hulp te zijn geweest. Het financieel stelsel had hiernaast onvoldoende reserves om bij te kunnen springen. De toegang tot de internationale financiële markten werd abrupt afgesneden door institutionele factoren, maar vooral door onze ineens risicovol gebleken economie.

De crisis heeft duidelijk gemaakt dat wij te maken hebben met een aantal structurele zwaktes in de economie die een grote weerslag hebben op de maatschappij.

- De overheid heeft geen buffers om te helpen tijdens een wereldomvattende crisis als de onderhavige door een te hoge staatsschuld;
- Het bedrijfsleven heeft kennelijk evenmin buffers, aangezien het erop lijkt dat grote bedrijven zelfs alle financiële middelen dan wel uitgekeerd hebben aan de aandeelhouders dan wel niets in reserve hebben waardoor vrijwel onmiddellijk de continuïteit ervan ter discussie staat;
- De werknemer geen inkomen of een vangnet heeft om op terug te vallen en is volledig overgeleverd aan anderen.

De urgentie van hervormingen wordt hiermee heel duidelijk gemaakt. De aangegeven zwakten moeten aangepakt worden zodat de veerkracht van de economie op een meer adequaat peil gebracht kan worden. "Verdienvermogen" is in deze als concept behulpzaam. Dit verdienvermogen wordt door de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) gedefinieerd als de "optelsom van het vermogen om toekomstige kansen te benutten en toekomstige bedreigingen het hoofd te bieden"¹ en betreft zaken als de eerder genoemde veerkracht, aanpassingsvermogen en een proactieve

---

¹ Naar een lerende economie. Investeren in het verdienvermogen van Nederland. Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, Den Haag 2013

houding. Aruba als klein land in een grote en sterk verweven wereld is niet in staat anders te doen dan in haar verdienvermogen te investeren.

Hoe moet dat?

Ad 1 Om over te schakelen naar een intensief groeiende economie met een brede basis zijn structurele economische hervormingen nodig. Deze moeten zorgdragen voor een beter investeringsklimaat waardoor ondernemerschap en innovatie wordt aangejaagd. Structurele hervormingen betreffen:

- Economische structuur
  - Levensvatbare aanvullingen en alternatieven op massatoerisme
- Verbetering ondernemingsklimaat en concurrentievermogen
  - Innovatie
  - Verlaging administratieve lastendruk
  - Invoering mededingingswetgeving en –beleid
- Digitale agenda
- Hervorming arbeidsmarkt

Ad2 Om de staatsschuld te beheersen is een substantiële hervorming nodig binnen het overheidsapparaat. Hier komen de volgende onderwerpen aan de orde:

- Effectiviteit overheidsapparaat
  - Personeelskosten
  - Overige kosten bedrijfsvoering
  - Wenselijk niveau openbare voorzieningen en investeringen
  - Proces- en organisatie-inrichting bij Landsoverheid en administratieve lastendruk
- Zorgstelsel
- Sociale Zekerheid
- Collectieve lastendruk

Tussen de twee hoofdonderwerpen: economie en de openbare financiën zijn verschillende raakvlakken te identificeren. Men zag al in beide onderdelen de administratieve lastendruk voorkomen evenals sociale zekerheid, terwijl de personeelslasten van het Land niet apart gezien kunnen worden van ontwikkelingen in de arbeidsmarkt. Dus hervormingen in de arbeidsmarkt zullen ook betrekking moeten hebben op de arbeidsmarkt binnen de landsoverheid en de overige collectieve sector. De arbeidsmarkt heeft ook te maken met de sociale zekerheid. Flexibilisering daarvan moet hand in hand gaan met de ontwikkeling van een soort sociaal vangnet wil men de werknemer enige vorm van bestaansbescherming kunnen bieden. Verder is de lastendruk en het zorgstelsel ook van invloed op het ondernemingsklimaat. Kortom: alles heeft op een of andere manier met elkaar te maken.

GOBIERNO DI ARUBA

Leeswijzer

In hoofdstuk 1 wordt ingegaan op de hervormingen die tot stand moeten komen voor de economie om het beoogde verdienvermogen, de duurzaamheid en inclusiviteit te bereiken. Hier komen onderwerpen als ondernemingsklimaat, concurrentievermogen, de arbeidsmarkt, digitalisering en een nieuw economisch model met diversificatie aan de orde.

In hoofdstuk 2 wordt ingegaan op institutionele hervormingen om het functioneren van de Landsoverheid te verbeteren en om de duurzaamheid en houdbaarheid in de openbare financiën en de kwaliteit van het openbaar bestuur te verbeteren en bestendigen.

Dit geheel wordt afgesloten met een korte nabeschuiving. Daarna wordt een overzicht met doeleinden, acties en tijdsplanning op hoofdlijnen gegeven.

Hoofdstuk 1: Naar een intensief groeiende, innovatieve en duurzame economie

Economische structuur: meer dan alleen toerisme

Om het groeipotentieel van het eiland te ontwikkelen zijn reeds als onderdeel van het economisch beleid, dat vastgesteld is voor 2019-2022, een zestal sectoren (promising sectors) aangewezen, te weten: toerisme, kenniseconomie, logistiek, landbouw (voedselproductie), circulaire economie en creatieve bedrijvigheid. Deze keuze ligt thans ter beoordeling in commissieverband gezien de effecten van de pandemie. Eventuele aanpassingen kunnen dan aan de orde komen als gevolg van dit participatief proces. Bedoeling is dat hieruit een toetsingskader voortkomt waaraan projecten beoordeeld kunnen worden. Onderdeel van het toetsingskader zijn duurzaamheidsaspecten en circulariteit.

Ook moet omwille van de beperking die de betalingsbalans oplegt aan dit groeipotentieel specifiek gekeken worden naar ondersteuning van initiatieven om een tweetal knelpunten aan te pakken:

1. Voedselzekerheid en
2. Afhankelijkheid van fossiele brandstoffen

Wat betreft voedselzekerheid, die binnen eerdergenoemde “promising sector” landbouw valt, betekent dit specifiek ondersteuning van initiatieven in de land- en tuinbouw zoals aquaponics en hydroponics door de hiervoor benodigde randvoorwaarden te scheppen. Dit door onder andere het effectief en snel ter beschikking stellen van domeingronden als ondersteuning. In dit kader wordt op korte termijn een Nationaal Platform Voedselzekerheid opgezet welke belast zal worden met het tot stand brengen van een raamwerk voor voedselzekerheid en veiligheid met een daarbij horend implementatieplan. Wat betreft de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen gaat het om een ware energie-omslag naar meer duurzame bronnen. De eerste stappen zijn reeds in dit laatste kader gezet en boven 20 procent van het energie-aanbod is reeds duurzaam. De uitdaging wordt hier dan aangegaan om, met de nutsbedrijven op versnelde wijze het gebruik van fossiele brandstoffen verder te verlagen. Dit is ook waar economie en ecologie samen komen.

Omwille van het kunnen bewerkstelligen van deze potenties is evenwel een sterke verbetering in het ondernemingsklimaat en het concurrentievermogen cruciaal als randvoorwaarde. De uitwerking van de eerder aangegeven onderwerpen in dit kader is als volgt:

Ondernemingsklimaat en concurrentievermogen

- **Aanjagen innovatie**

Concurrentiekracht van elke economie wordt onder andere voor een groot deel beïnvloedt door haar vermogen zichzelf telkens als het ware opnieuw uit te vinden. Innovatie levert verder een verhoogde productiviteit en, indien goed ingebed, een doelmatige inzet van de schaarse middelen die op het eiland beschikbaar zijn. Dit is dan ook goed voor de ecologie naast de economie, maar levert ook kwalitatief hoogwaardige banen op, waaronder in de net genoemde tuinbouw welke kan profiteren van de lokale verdere ontwikkeling van innovatieve technieken. Als belangrijk punt in deze ontwikkeling kan reeds genoemd worden de instelling van een SISSTEM (Sustainable Island Solutions through Science, Technology, Engineering and Mathematics)-faculteit bij de Universiteit van Aruba. Deze faculteit is recent van start gegaan. Het innovatieproces dient verder ook adequaat ondersteund te worden door goede kaders hiervoor te scheppen naast de genoemde faculteit. De instelling van

een herstel- en innovatiefonds waaruit veelbelovende initiatieven van “durfkapitaal” voorzien kunnen worden staat ook in de steigers. Verder valt te noemen de instelling van het “district 297”-platform. Hiermee wordt gebruik gemaakt van de betrokkenheid en talenten van in het buitenland wonende Arubanen die ook een bijdrage willen leveren aan innovatie op het eiland. De afronding van een nationaal innovatieplan waaronder de voornoemde punten zijn opgenomen staat tenslotte op de beleidsagenda voor dit jaar.

- ***Verlaging administratieve lastendruk***

Van Red Tape naar Red Carpet. In dit kader zijn aanpassingen aan de Vestigingsverordening en de Vergunningsverordening aan de orde. Deze zullen een stroomlijning doorgaan omwille van het versimpelen van het proces van het opstarten van een bedrijf en de dagelijkse bedrijfsvoering in haar relatie tot de overheid. Dit is verder ook te plaatsen in het kader van het grote “e-Government”-programma van de Landsverheid. Concreet betekent dit kortere doorlooptijden voor diverse vergunningen. Vorig jaar is reeds vooruitgang geboekt in het verkorten van de doorlooptijd voor vestigingsvergunningen met de invoering van online aanmelding hiervoor. In samenwerking met partners zoals de Kamer van Koophandel en Aruba Trade and Industry Association (ATIA) zal de aanpassing van de hiervoor genoemde wetgevingen ter hand worden genomen om zo de procesinrichting zelf te optimaliseren. Schatting is dat voor het einde van dit jaar een ontwerp ten behoeve van wetswijzigingen opgeleverd kan worden.

- ***Implementatie mededingingsbeleid en –autoriteit***

De wetgeving voor het instellen van een mededingingsbeleid en –autoriteit is grotendeels gereed en kan binnen korte tijd aan de Staten aangeboden worden. In dit kader zal ook toenadering gezocht worden met de Nederlandse Mededingingsautoriteit voor het aangaan van samenwerkingsvormen.

Digitale agenda

Een zeer gewichtig element in de ondersteuning van de hervormingen in de economie wordt gevormd door informatica. Zowel de toegang tot als het gebruik van de meest geavanceerde technische middelen blijkt vandaag de dag nogal eens uitdagend te zijn op het eiland. Dit leidt tot mogelijk gemiste kansen. Wil men het verdienvermogen zo optimaal mogelijk maken dan dienen knelpunten op dit onderwerp uit de weg te worden geruimd en het gebruik van alle mogelijk relevante technieken bevorderd te worden. Dit betreft een aantal institutionele factoren zoals ontbrekende wet- en regelgeving. Van groot belang is hier de totstandkoming van de Landsverordening elektronisch verkeer welke bij de Staten ligt. Hiermee worden de grondslagen voor e-commerce maar ook het via elektronische weg erkennen van documenten mogelijk gemaakt. Dit levert efficiëntieverbeteringen op in het economisch verkeer. Maar naast deze wetgeving is ook consumentenbescherming en aanpassingen in de huidige privacywetgeving ook nodig. Ten aanzien van de toegang tot informatie en technologie moet deze als recht beter en veiliger geregeld worden. Veiliger betekent ook dat naar het versterken van de cyberbeveiliging gewerkt moet worden. Dit geheel moet er uiteindelijk toe leiden dat het delen van data en informatie bevorderd wordt. Het Land zal direct ten aanzien van dit laatste een grote bijdrage leveren door de implementatie van een “interoperabiliteits-”platform en de invoering van een digitale identiteit voor de burger.

Hervorming arbeidsmarkt

De huidige arbeidswetgeving wordt als rigide ervaren en leidt ertoe dat in veel gevallen werkgevers niet snel geneigd zijn om personeel aan te nemen. Dit werkt remmend op de werkgelegenheid en manifesteerde zich vóór de COVID-19 crisis al onder andere in de vorm van een relatief hoge jeugdwerkloosheid, waarvan de bestrijding nu geldt als beleidsspeerpunt. Vooral de beperkingen die thans gelden voor deeltijdarbeid en contracten voor bepaalde tijd worden als rigide ervaren. Versoepelingen hierin kunnen voor de hier gevraagde flexibiliteit zorgen welke nodig is voor het verdienvermogen van de economie en dus ook voor de bestrijding van de jeugdwerkloosheid. Dit allemaal betekent een aanpassing in het Burgerlijk Wetboek enerzijds, maar ook een uitbouw van de sociale zekerheid anderzijds. Het slechts aanpassen van de arbeidswetgeving levert namelijk weliswaar flexibiliteit op, maar ook een verminderde baanzekerheid bij de werknemer. Om hieraan tegemoet te kunnen komen is een verhoging van de werkzekerheid en inkomenszekerheid nodig. Aan de werkzekerheid zal gewerkt worden door samen met het bedrijfsleven te investeren in “permanente educatie”-trajecten en in een proactieve loopbaanbegeleiding. Inkomenszekerheid wordt dan door het uitbouwen van de sociale zekerheid verbeterd. Hiermee wordt een adequate balans gevonden tussen flexibiliteit en zekerheid.

Hoofdstuk 2 Naar duurzame openbare financiën en openbare voorzieningen

Hier gaat het om dat de bedrijfsvoering van het Land slechts in het teken staat van één ding: het dienen van de gemeenschap. Dit betekent zoveel mogelijk doen met zo min mogelijk middelen. Dit laatste zowel in termen van personeel als in termen van andere middelen.

Effectiviteit overheidsapparaat

- **Personeelskosten en arbeidsmarkt.**

Zoals eerder gezegd kunnen deze twee niet los van elkaar gezien worden. Dit vooral gezien nu de publieke taak beter gediend zal worden met een flink afgeslankt overheidsapparaat. De vraag die hierna evenwel volgt is: waar moeten die mensen dan heen? Met (vervroegd) pensioen of afvloeien en naar ander werk in de private sector. Voor dat laatste moet dan gezorgd worden door een combinatie van een meer stringenter werkvergunningenbeleid en regelingen voor personeel dat de dienst verlaat. In dit laatste kader zal een aanvulling gevonden moeten worden voor de huidige VUT-regeling. Dit zal in de vorm van afvloeiingspakketten of overgangsregelingen naar ander werk buiten de overheid gebeuren. Fiscale steunmaatregelen voor het bedrijfsleven zoals een loonbelastingkorting voor omscholingstrajecten kunnen daarbij helpen. Dit zal een eerste stap moeten zijn in het verkleinen van de personeelslasten en dient als voorwaarde voor loonsverhogingen in de toekomst. Kortom: als er geen verlaging in aantallen tot stand komt, dan volgt geen verhoging in het gemiddelde loonpeil.

In dit kader kan ook de integrale herziening van het loongebouw van het gehele overheidsapparaat meegenomen worden. In de loop van de jaren is deze namelijk flink versplinterd geraakt over verschillende regelingen en is het niet langer qua loonpeil met de private sector voor diverse functies vergelijkbaar. De sinds lange tijd geplande invoering tenslotte van een algemene beoordelingscyclus en koppeling hiervan met de toekenning van periodieke verhoging zal hieraan ondersteunend bijdragen door drukkend op het prijscomponent te werken. Het verminderen van de aantallen (hoeveelheidscomponent) zal in dit proces evenwel als eerste stap cruciaal zijn.

Op korte termijn zijn een tweetal onderwerpen van imminent belang welke te maken hebben met het aantal manuren welke gemaakt worden binnen het apparaat. Deze twee onderwerpen zijn de aanpak van het ziekteverzuim en de overwerkvergoeding. Wat het ziekteverzuim betreft zijn reeds een aantal stappen gezet om het probleem meer inzichtelijk te maken. Wat de overwerkproblematiek betreft is recent ook, als gevolg van het CAft advies over dit onderwerp, een maximale urennorm vastgesteld. Het IMF heeft ook recent advies uitgebracht over de personeelslasten en als een van de aanbevelingen is voorgesteld om prestatie-indicatoren voor het apparaat te publiceren.

- **Overige kostenontwikkeling**

Alhoewel het Land de grootste inkoper is van het eiland heeft het nooit echt haar kracht ingezet omwille van gunstige inkoopvoorwaarden. Hieraan moet, met het formuleren van een inkoopbeleid en het flexibel inzetten van in dit kader tot stand te brengen instrumenten zoals paraplu-overeenkomsten en inkoop op afroep kan dit binnen handbereik komen. Het afronden, nog dit jaar, van de eerder ingezette hervormingen van het aanbestedingsrecht bij de overheid houdt hier ook verband mee. De aanbestedingsverordening is reeds eerder door de Staten aangenomen. Nog moeten de uitvoeringsregels worden vastgesteld en de daarmee samenhangende handleidingen. De

vaststelling van een integraal huisvestingsbeleid en een beleid ten aanzien van het aantrekken van externe krachten is in dit kader ook van belang.

- **Openbare voorzieningen en investeringen**

Juist op het gebied van de openbare voorzieningen is een flinke achterstand te bespeuren waarin voor een deel in de afgelopen tijd middels PPP-constructies is voorzien. Dit is echter geen houdbare oplossing gebleken. De weg naar duurzame openbare voorzieningen gaat via het eerst investeren in een klein en wendbaar apparaat met lage kosten in de bedrijfsvoering waardoor de ruimte geschapen wordt voor duurzame voorzieningen. Dus eerst investeren in een kleiner, maar slagvaardiger overheidsapparaat, daarna investeren in voorzieningen.

- **Doelmatige procesinrichtingen, informatiesystemen en digitalisering bij de overheid**

Een kleine en slagvaardige overheid realiseert men door inzicht te hebben in de eigen bedrijfsvoering, waartoe deze dient, en deze zodanig in te richten dat doublures en bureaucratie tot het minimum gehouden kunnen worden. Op basis van dit inzicht wordt dan de benodigde capaciteit (mensen en materieel) bepaald. De uitvoering van het programma “e-Government” en de daarmee samenhangende procesdoorlichtingen zijn cruciaal in dit aspect en zullen met hernieuwde kracht verder uitgevoerd worden. Hiervoor zijn ook middelen vrijgemaakt voor investeringen in dataverwerking, informatiesystemen en basisregistraties. Een van de projecten in dit kader is de invoering van een digitale ID-nummer en een zogenaamde “interoperability-platform” voor de overheid ten behoeve van data-uitwisseling. Op basis hiervan kan de dienstverlening aan het publiek verbeterd worden en ook meer inhoud worden gegeven aan het “evidence-based” formuleren van beleid. De projecten “Digital ID” en “interoperability platform” zijn reeds van start gegaan.

Box 1: Versterking institutionele capaciteiten

Een kleine, slagvaardige overheid betekent naast organisatorische aspecten als verzelfstandigingen ook dat:

- *Instituties, waaronder toezichtinstellingen, versterkt zullen worden*
- *Goede beheersstructuren opgezet zullen worden (governance)*
- *De publieke zaak goed gedefinieerd zal worden en omgeven wordt door goede kwaliteitsnormen voor haar bestuur*
- *Informatiesystemen moeten het bestuur in haar besluitvorming goed kunnen ondersteunen*

In dit kader volgt de invoering van de Landsverordening Algemene Bepalingen Bestuursrecht evenals de Landsverordening Corporate Governance overheidsdeelnemingen en de overige wetgeving in het kader van de werkzaamheden van de commissie versterking democratisch bestel. Verbeteringen in informatiesystemen ten behoeve van goede besluitvorming zijn ook aan de orde. Het Centraal Bureau voor de Statistiek vormt een cruciaal onderdeel hiervan.

Sociale voorzieningen en collectieve lastendruk

Deze onderwerpen zijn in dit kader samengevoegd omdat hier de grootste ommekeer te zien zal zijn en omdat deze drie onderwerpen gezamenlijk aangepakt gaan worden in termen van hun financiering.

- **Zorg**

Ten aanzien van de zorg is reeds begonnen aan de verlaging van de kosten, waaronder de structurele herziening van het pakket en de invoering van een regeling voor eigen bijdrage/eigen risico. Deze gaat naar schatting in 2020 35 miljoen opleveren aan besparingen. Naast dat het structurele voljaareffect volgend jaar van een grotere omvang zal zijn is dit van belang voor het duurzaam op lange termijn kunnen behouden van het zorgniveau.

- **Oudedagsvoorziening**

De discussies rond de collectieve oudedagsvoorziening staan in het teken van de lange-termijn houdbaarheid hiervan en hoe deze voorziening ingebed kan worden in het geheel van de collectieve lastendruk. De recente hervormingen op dit gebied hebben op middellange termijn financieel ervoor gezorgd dat deze op redelijk goede voet zitten. De economische groei, en hiermee samenhangend de arbeidsproductiviteit, zullen voor de lange termijn van belang zijn voor het behoud van de levensvatbaarheid van deze voorziening gezien de geprognosticeerde vergrijzing. In tripartiet verband worden in de komende tijd eventuele aanpassingen aan het stelsel besproken.

- **Collectieve lastendruk**

Dit kan evenwel niet los gezien worden van de hervorming van de collectieve lastendruk op het inkomen omdat immers met de huidige premieheffing een groot deel van de zorg en de AOVAWW wordt gefinancierd. Ook is dit van belang omdat de beoogde verschuiving naar indirecte lastendruk voor een groot deel zal zijn om de ruimte te scheppen om de resterende collectieve lastendruk op het inkomen vrijwel volledig aan te wenden ten behoeve van de zorg en de sociale zekerheid en niet om de kosten van het overheidsapparaat te dragen.

De net aangegeven doelstelling kan behaald worden door bijvoorbeeld een enkele, vereenvoudigde, licht progressieve heffing op het inkomen met een heffingsvrije voet en een beperkt aantal kortingstoelagen ten behoeve van de sociale zekerheid. Deze kunnen dan de financiële ruimte bij de burger scheppen voor het bekostigen van de zorg en sociale zekerheid. Dit komt dan in de plaats van de huidige lappendeken aan allerhande kleine regelingen en ook in de plaats van diverse aftrekmogelijkheden die in de praktijk een nogal regressieve werking blijken te hebben. Verder kan door de verschuiving naar indirecte lasten, naast de net genoemde ruimte, ook de ruimte geschapen worden voor een verlaging van de premiedruk op werkgevers, maar ook ruimte voor een sobere en kortdurende werkloosheidsverzekeringsregeling welke aanvullend op de Cessantia-regeling kan zijn. Het IMF heeft in eerdere adviezen aanbevolen om de Cessantia-regeling te vervangen door een werkloosheidsverzekering. Gekozen kan worden om de Cessantia-regeling niet op te heffen, maar het zwaartepunt van inkomensbescherming bij ontslag te verschuiven richting de werkloosheidsverzekering. Een Task Force is bezig met een advies over hervormingen met betrekking tot de sociale zekerheid in z'n geheel. Vanwege het belang van een breed maatschappelijk draagvlak wordt overleg met alle belanghebbenden (tripartiet overleg) gevoerd.

Details van het ontwerp zullen met de sociale partners besproken worden in het kader van een participatief proces welke samen zal lopen met de middellange termijn belastinghervormingen welke vanaf 2021 op de agenda staat.

Box 2: Fiscale hervorming

De pandemie heeft vertragend gewerkt op de op handen zijnde hervorming van het fiscale stelsel. Dit heeft echter ook bijgedragen aan de mogelijkheid tot evaluatie naar aanleiding van de meest recente gebeurtenissen. Er is reeds veel werk verricht ten aanzien van verbetering van compliance, de dienstverlening en automatisering van processen. In de komende tijd wordt hiernaast het volgend plan uitgevoerd.

Op korte termijn (2020): Selectieve tariefverminderingen ter stimulering van de bedrijvigheid en investeringen. De lastendruk op investeringen wordt verlaagd omwille van het stimuleren van de economische groei. Dit betreft voor een groot deel gerichte verlagingen in de invoerrechten. Ter (gedeeltelijke) compensatie van dit gederfd inkomen wordt een heffing op genotsgoederen met toegevoegde suikers, vetten en natrium ingevoerd. De repatriëring van in het buitenland gestald vermogen zal worden gestimuleerd met een speciaal tarief in de inkomstenbelasting. Dit zal zowel een inkomstenverhogend effect hebben als gunstig uitwerken voor de deviezenvoorraad. Looptijd van dit onderdeel vangt aan in Juli en beslaat de rest van het jaar 2020.

Op middellange termijn (2021-2022): Deze periode zal in het teken staan van de harmonisering van belastingtarieven zowel binnen dezelfde heffing als tussen verschillende heffingen en ook de harmonisering van het fiscale stelsel met het sociale zekerheidsstelsel. Doel is eenduidigheid en eenvoud tot stand te brengen en de uitvoeringskosten (zowel voor de overheid als voor de belastingbetaler) te verlagen. Het aantal tarieven wordt dan drastisch verlaagd. De in deze periode te hervormen heffingen zijn de Invoerrechten, de Winstbelasting, de Inkomstenbelasting en de sociale premies. Ook de invoering van de ALDA met daarin de nieuwe formele douaneregelgeving staat op programma. Vooral in het kader van het verhogen van de weerbaarheid van bedrijven zal in dit kader een verlaging in de lastendruk hier reeds te verwachten zijn in aanloop op de laatste fase in dit plan.

Op lange termijn (vanaf 2023): Verschuiving luidt hier het devies. Als sluitstuk van het plan valt hier de invoer van een BTW-stelsel te noemen. De lastendruk wordt dan fors verschoven naar deze indirecte heffing waarin een flink aantal nu versnipperde heffingen zullen worden opgenomen.

Nabeschuwing

Het behoeft geen betoog dat de COVID-19 –crisis de hervormingsagenda versneld heeft. Veel hervormingen zijn telkens door o.a. capaciteitsproblemen uitgesteld. Zoals in de inleiding is aangegeven wordt door de huidige crisis uitvoering van hervormingen dringend noodzakelijk. De uitdaging voor allen in Aruba, niet alleen de overheid, is om eendrachtig nu aan de slag te gaan om door te pakken.

In dat kader is de Commissie Innovatie en Economisch Herstel ingesteld om te komen tot een duurzaam en uitvoerbaar plan (Masterplan) met brede nationale steun voor zo'n groot mogelijk draagvlak voor economisch herstel en innovatie. Gestreefd wordt naar economische groei die innovatief (smart), inclusief, veerkrachtig en duurzaam is, en gericht is op het scheppen van de cruciale randvoorwaarden die de economie van Aruba op lange termijn nodig heeft, met tegelijkertijd onmiddellijke en korte termijn voordelen. Het is een gezamenlijke publiek-private inspanning met de volledige betrokkenheid van een brede groep van lokale belanghebbenden (bedrijven, consumenten, burgers, ondernemers, de academische wereld, openbare instellingen enz.). Er zijn 17 task forces ingesteld met een betrokkenheid van zo'n 125 personen. Eind juni zal het eerste concept voor het Masterplan worden aangeleverd.

Aangezien het voor de regering belangrijk is dat een degelijk voorstel met een breed draagvlak wordt gepresenteerd, kan genoemd Masterplan niet eerder worden overgelegd dan de genoemde datum van eind juni. Belangrijk is niet alleen een concreet plan te hebben maar ook een plan dat realiseerbaar is. De Commissie Innovatie en Economisch Herstel zal namelijk ook adviseren over de coördinatiestructuur om de uitvoering van dit plan succesvol te monitoren.

BIJLAGE NOTA HERVORMINGEN

Hoofdstuk 1

Randvoorwaarden voor een nieuw en inclusief economisch model en versterking van de economische veerkracht Stuwen van (nieuwe) strategische sectoren die waarde toevoegen aan de Arubaanse economie

Thema	Doelstellingen	Acties	Uitvoeringsperiode	
			Korte Termijn: 0-12 maanden	Middellange Termijn: 12-24 maanden
Nieuw economisch model	<p>Transitie naar een duurzaam model. Dit gebaseerd op circulaire en inclusieve groei, met diversificatie en natuur- en milieubescherming. Dit ter bewaking van de economische waarde van de toeristische bestemming en ook het welzijn van de samenleving:</p> <ul style="list-style-type: none"> o Verbetering concurrentiepositie in de regio o Ontwikkeling van technische capaciteit o Duurzaam ontwikkelen rekening houdend met de UN 2030 Agenda for Sustainable Development Goals (Nationaal Strategisch Plan Aruba 2020 - 2022) o Duurzaam toerisme <ul style="list-style-type: none"> o Een evenwicht vinden tussen de behoeften van de gemeenschap, bezoekers en het eiland o Diversificatie toeristisch product o Voedselzekerheid en toegang tot voldoende voedsel <ul style="list-style-type: none"> o Verlaging import-afhankelijkheid door verhoging lokale productie o Verhogen van het landbouw en visserij aandeel in het BBP o Energiezekerheid <ul style="list-style-type: none"> o Vermindering afhankelijkheid fossiele brandstoffen en verbetering betalingsbalans o Verminderen blootstelling aan de wereldwijde volatiliteit dat de olieprijs creëert o Het voorkomen van onderbrekingen in de brandstof- en energievoorziening op korte termijn o Klimaatbestendigheid en klimaatadaptatie o Verschuiving naar een levensstijl met low-impact (minder afval) en vermindering van de jaarlijkse afvalproductie. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ontwikkeling toetsingskader voor projecten in de Promising Sectors, rekening houdend met duurzaamheid en circulaire economie 2. Invoering van een beleidsraamwerk met stimuleringsmaatregelen voor verantwoord ondernemerschap ter stimulering van lokaal, innovatief en duurzaam ondernemerschap 3. Nationale aanvaarding van het "High Value, Low Impact Tourism Growth"-model (publieke en private sector) 4. Opzetten van een Nationaal Platform voor Voedselzekerheid bestaande uit belanghebbenden uit zowel de publieke als de private sector, met als eerste opdracht het opstellen van een Nationaal Plan voor Voedselzekerheid en -veiligheid 5. Opzetten van een Nationale Raad voor Klimaatverandering bestaande uit belanghebbenden uit zowel de publieke als de private sector die verantwoordelijk is voor het adviseren over en aansturen van een Klimaatactie-agenda 6. Versnelling van de overgang naar hernieuwbare energie 7. Implementatie van een nieuw afvalbeheermodel 	<p>X</p> <p>X</p> <p>X</p> <p>X</p> <p>X</p> <p>X</p> <p>X</p>	<p></p> <p></p> <p>X</p> <p></p> <p></p> <p>X</p> <p></p>

BIJLAGE NOTA HERVORMINGEN

Hoofdstuk 1

Randvoorwaarden voor een nieuw en inclusief economisch model en versterking van de economische veerkracht
Stuwen van (nieuwe) strategische sectoren die waarde toevoegen aan de Arubaanse economie

Acties en Beleidsvoornemens			Uitvoeringsperiode	
Thema	Doelstellingen	Acties	Korte Termijn: 0-12 maanden	Middellange Termijn: 12-24 maanden
Digitale Agenda/Innovatie	<ul style="list-style-type: none"> • Verwijderen van barrières voor internetgebruik • Cyber Resiliency • Bevorderen open data cultuur en data sharing faciliteren • Verhoging beschikbaarheid en toegang tot cursussen voor ontwikkeling van Digitale vaardigheden (de vaardigheden die nodig zijn om te profiteren van de mogelijkheden die een digitale samenleving biedt) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Versnelling van invoering van consumenten bescherming en persoonsgegevens privacywetgeving (in ontwikkeling) 2. Maak toegang tot internet een burgerrecht 3. Ontwikkelen van een Nationale Digital Agenda door de private en publieke sector 4. Introductie Nationale Statistiekwet 5. Nationale nulmeting cybersecurity: verzamelde gegevens zullen een basis vormen voor effectieve coördinatie en uitvoering van een nationale strategie, beleid en crisisbeheersing voor cyberbeveiliging 6. Samenwerking tussen publieke en private sector voor de ontwikkeling van een (Florin-to-Florin) lokaal digital betaalmiddel (mobiele app) 7. Ontwikkelen en implementeren van een nationaal IT-trainingsprogramma en/of gratis workshops om burgers op te leiden of bij te scholen met fundamentele (basis) IT-vaardigheden en digitale geletterdheid (vaardigheden zoals online bankieren, connectiviteit, e-commerce, enz.) 8. Promotie SISSTEM onder jongeren 	<p>X</p> <p>X</p> <p>X</p> <p>X</p> <p>X</p> <p>X</p> <p>X</p>	<p>X</p> <p>X</p> <p>X</p> <p>X</p>

BIJLAGE NOTA HERVORMINGEN

Hoofdstuk 1

Randvoorwaarden voor een nieuw en inclusief economisch model en versterking van de economische veerkracht
Stuwen van (nieuwe) strategische sectoren die waarde toevoegen aan de Arubaanse economie

Acties en Beleidsvoornemens			Timeframe in Months	
Thema	Doelstellingen	Acties	Korte Termijn: 0-12 maanden	Middellange Termijn: 12-24 maanden
Ondernemingsklimaat en Concurrentievermogen	<ul style="list-style-type: none"> o Investeringsklimaat verbeteren o Verhoging productiviteit o Wegwerken van bureaucratie, faciliteren van “ease of doing business” en verlagen “cost of doing business” o Stimuleren ondernemingsklimaat o Eerlijke concurrentie en gelijk speelveld o Verhoging weerbaarheid private sector o Transitie van de traditionele ondernemingsklimaat naar een innovatiever ondernemingsklimaat met de nadruk op het stimuleren van de “Promising Sectors” voor diversificatie van de economie o Verbetering innovatiecapaciteit van het eiland en verhoging aanpassingsvermogen van de samenleving o Aanjagen en verhoging instroom van investeringen o Ontwikkeling van nieuwe sectoren en diversificatie van de economie 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Implementatie mededingingswet- en beleid - en autoriteit 2. Versnelling van implementatie e-Government strategie 3. Introductie Herstel en Innovatie Fonds voor innovatie en groei MKB 4. Operationeel maken van ABIA Incubator (samenwerking tussen KvK/UvA/ GOA en private sector) 5. Opstellen van een “FDI Strategy & Investment Incentive Scheme” en introductie coördinatie en promotie platform (Investment Promotion Agency) 6. Formalisering Aruba Trade Board (KvK, ATIA, FZA, DEACI, DBB) 7. Vereenvoudiging en versnelling van het vergunningsproces: <ol style="list-style-type: none"> a. Modernisering vestigingsverordening bedrijven en vergunningsverordening b. Het digitaliseren en efficiënter maken van overheidsprocessen voor aanvragen van vergunningen c. Vereenvoudigen en versnellen afgifte van vergunningen, introduceren “lex silencio positivo” d. Ontwikkelen e-Portaal waarin centraal alle relevante informatie over zakendoen wordt aangeboden e. Implementatie ROPv en processen uitgifte van land en bouwvergunningen bij DIP digitaliseren (reeds deels uitgevoerd) 	X	X

BIJLAGE NOTA HERVORMINGEN

Hoofdstuk 2

Randvoorwaarden voor een nieuw en inclusief economisch model en versterking van de economische veerkracht
Stuwen van (nieuwe) strategische sectoren die waarde toevoegen aan de Arubaanse economie

Acties en Beleidsvoornemens			Uitvoeringsperiode	
Thema	Doelstellingen	Acties	Korte Termijn: 0-12 maanden	Middellange Termijn: 12-24 maanden
Hervorming arbeidsmarkt	<ul style="list-style-type: none"> ○ Verhoogde flexibiliteit voor tegemoetkoming aan de marktbehoeften. Meer flexibiliteit in soorten arbeidsovereenkomsten; bijv. seizoensarbeid, arbeidsovereenkomsten voor bepaalde tijd, automatisch einde contract bij het bereiken van de pensioenleeftijd ○ Creëren werkgelegenheid ○ Bestrijding jeugdwerkloosheid ○ Verhoging baanzekerheid en inkomenszekerheid ter waarborging van een adequate balans tussen flexibiliteit en zekerheid ○ Structurele investering in Human Capital Onderwijshervorming: de groeiende kloof tussen onderwijsoutput en behoeften van de particuliere sector aanpakken, de toekomst van werk afstemmen op het huidige onderwijssysteem 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tripartite overleg aangaan ter zake van flexibilisering arbeidsmarkt: <ol style="list-style-type: none"> 1. Flexibilisering van arbeidswetgeving Individuele afspraken tussen werkgever en werknemer over flexibele werktijden zijn toegestaan; meer flexibiliteit in werktijden 2. Deeltijdwerk 3. Contracten voor bepaalde tijd 2. Introductie stimuleringsplan voor life-long learning onder de lokale beroepsbevolking, inclusief een belastingkorting voor bij- en omscholingstrajecten 3. Opstellen platform voor de aanbieder van professioneel en betaalbare gecertificeerde cursussen en educatieve programma's (offline en online) voor alle niveaus. Cursussen moeten gericht zijn op inzetbaarheid en 21st century skills. 4. Invoering werkloosheidsverzekering 	X	X
				X

BIJLAGE NOTA HERVORMINGEN

Hoofdstuk 2

Structurele hervormingen (administratief, financieel en institutioneel) als voorwaarde voor een duurzaam economisch herstel, inclusieve groei en weerbaarheid

Acties en Beleidsvoornemens			Uitvoeringsperiode	
Thema	Doelstellingen	Acties	Korte Termijn: 0-12 maanden	Middellange Termijn: 12-24 maanden
Bestedingenbeheersing en beheersing Staatschuld	<ul style="list-style-type: none"> o Duurzame en houdbare overheidsfinanciën o Verlaging overheidsschuld o Creëren van financiële buffers o Verlaging personeelskosten o Kostenbeheersing en digitalisering processen 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Herziening rechtspositie overheidspersoneel 2. Verlaging personeelskosten (gefaseerd) <ol style="list-style-type: none"> 1. Normering Overwerkuren 2. Aanpak ziekteverzuim 3. Herziening Inkoopbeleid 4. Introductie e-Procurement in het kader van het e-Government traject 5. Fiscal Responsibility Law 	 X X X X	 X X

BIJLAGE NOTA HERVORMINGEN

Hoofdstuk 2

Structurele hervormingen (administratief, financieel en institutioneel) als voorwaarde voor een duurzaam economisch herstel, inclusieve groei en weerbaarheid

Acties en Beleidsvoornemens			Uitvoeringsperiode	
Thema	Doelstellingen	Acties	Korte Termijn: 0-12 maanden	Middellange Termijn: 12-24 maanden
Versterking van institutionele capaciteiten	<ul style="list-style-type: none"> ○ Waarborgen integriteit en transparantie ○ Bevorderen van <i>data-driven</i> beleidsvorming ○ Efficiënt en doelmatig deelnemingenbeleid 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Verbetering van het publieke sector informatiesysteem en versterking uitvoeringscapaciteit van het Centraal Bureau Statistiek 2. Introductie Corporate Governance Code en wetgeving voor overheidsdeelnemingen 3. Introductie wetgeving in het kader van Commissie Versterking Democratisch Bestel 	X X X	
Effectiviteit overheidsapparaat (bedrijfsvoering)	<ul style="list-style-type: none"> ○ Verbetering dienstverlening aan de burger en verhoging van levenskwaliteit ○ Verhogen effectiviteit en productiviteit ○ Kleiner en slagvaardiger overheidsapparaat (<i>lean and agile</i>) ○ Doelmatige procesinrichtingen ○ Verhoging kostenefficiëntie van het overheidsapparaat 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Organisatiedoorlichting: onafhankelijke en integrale herinventarisatie van organisatiestructuur, bedrijfsprocessen- en cultuur. Welke kern overheidsdiensten en functies zijn vereist in de 21ste eeuw of welke diensten moeten vervallen, samengevoegd of uitbesteed worden 2. Versnelling uitvoering e-Government strategie: vereenvoudiging, digitalisering en automatisering overheidsdiensten, introductie Unieke Digitale I.D. en een Interoperabiliteitsraamwerk voor digitale gegevensuitwisseling 3. Invoeren van een raamwerk voor prestatiebeoordeling voor overheidsdiensten en werknemers 4. Zorgen voor voldoende wetgevingscapaciteit 	X X	 X X

BIJLAGE NOTA HERVORMINGEN

Hoofdstuk 2

Structurele hervormingen (administratief, financieel en institutioneel) als voorwaarde voor een duurzaam economisch herstel, inclusieve groei en weerbaarheid

Thema	Doelstellingen	Acties	Uitvoeringsperiode		
			Korte Termijn: 0-12 maanden	Middellange Termijn: 12-24 maanden	
Zorg, Sociale Zekerheid en Collectieve Lastendruk	<ul style="list-style-type: none"> o Gezonde en productieve bevolking o Verhoogd gezondheidsbewustzijn bij burgers o Beheersing van de kosten van zorg en sociale zekerheid en afremmen van overconsumptie AZV o Duurzaam en betaalbaar zorgsysteem met op lange termijn behoud van zorgniveau/kwaliteit o Verlaging premiedruk op werkgevers o Volledig en actueel inzicht van de gezondheid gerelateerde behoeften van de bevolking o Integraal gezondheidsinformatiesysteem o Verbeterde controle en beheer van het gezondheidszorgbeleid o Verbeterde inkomenszekerheid bij werknemers 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Structurele herziening zorgpakket en implementatie kostenbesparende maatregelen AZV (in uitvoering) 2. Invoeren van een eigen (risico) bijdrage AZV 3. Data Governance plan in het kader van het nationaal e-Government traject: instelling werkgroep met de betrokkenheid van AZV, DVG en zorgverleners om een road map op te stellen voor het implementeren van een integraal gezondheidsinformatiesysteem 4. Uitvoering van een nationaal gezondheidsonderzoek: een periodiek onderzoek waarin zelf gerapporteerde risico's, ziekten en welzijn worden beoordeeld door middel van een representatieve steekproef van de bevolking 5. Opstellen van een coördinatie- en beheerstructuur (een soort ketenregisseur model) voor het zorgketen gebaseerd op internationale standaarden waarbij de overheid, AZV, zorgverleners en sociale partners betrokken zijn 6. Gezondheidsbevordering: nationale multimediacampagne gericht op de top 5 ongezond gedrag 7. Sobere en kortdurende werkloosheidsverzekeringsregeling met eventueel aanpassing Cessantia-regeling (na tripartiete overleg) 	X	X	X
Fiscale Hervormingen	<ul style="list-style-type: none"> o Verbetering ondernemers- en investeringsklimaat o Modernisering belastingsysteem en het verbreden van de belastinggrondslag o Volledige herziening van de huidige belastingwetgeving, waardoor de overstap van directe belastingen naar indirecte belastingen wordt voltooid in een gefaseerd proces o Inclusief fiscaal beleid (<i>Inclusive Fiscal Governance</i>) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tariefvermindering 2. Harmonisering grondslagen en tarieven 3. Invoer van een BTW-stelsel 	X	X	X

GOBIERNO DI ARUBA

L.G. Smith Blvd. 76 - Oranjestad, Aruba

+297 528 4900

**OVERBRUGGINGS- EN
HERVORMINGSPROGRAMMA
CURAÇÃO**

12 JUNI 2020

Inhoud

1	Inleiding.....	2
2	Algemene uitgangspunten.....	2
2.1	Ambitieuus maar realistisch.....	2
2.2	Samenwerking.....	3
2.3	Overall gekozen benadering.....	3
2.4	Financiering van de uitvoering van het overbruggings- en hervormingsprogramma.....	4
3	Beleidssterreinen en focusgebieden.....	4
3.1	Duurzame economische ontwikkeling.....	5
3.2	Dynamiek arbeidsmarkt.....	6
3.3	Gezonde overheidsfinanciën.....	6
3.4	Efficiënt en slagvaardig overheidsapparaat.....	7
3.5	Gezondheidszorg en wellness.....	8
3.6	Versterking van het stelsel van sociale zekerheid.....	9
3.7	Duurzame sociale ontwikkeling.....	9
3.8	Efficiency en effectiviteit in het onderwijs.....	10
4	Regie en uitvoering.....	11
5	Ten slotte.....	11
	Bijlage – Dashboard overbruggings- en hervormingsprogramma Curaçao.....	12

1 Inleiding

Curaçao staat voor ongekend grote uitdagingen, sociaal-maatschappelijk, financieel en economisch. De Coronacrisis heeft het Land in een diepe recessie gebracht, waarbij grote delen van de economie zijn stil komen te vallen. Het toerisme met inbegrip van de horeca (en de daaraan gelieerde economische activiteiten) en de handel zijn het zwaarst getroffen. De afwegingen tussen enerzijds de gezondheidsrisico's en anderzijds de noodzaak om vooral het toerisme op een veilige manier als belangrijke economische pijler te reactiveren staan op het moment van het schrijven van dit document centraal. De kwetsbaarheden van onze financiële, economische en sociaal-maatschappelijke structuur zijn door deze crisis scherper dan ooit zichtbaar gemaakt. Het Land kent structurele financiële, macro-economische en sociaal-maatschappelijke onevenwichtigheden die vragen om aanpassingen en om fundamentele structurele hervormingen, ook met het oog op komende generaties.

Maar bezinning over structurele hervormingen heeft alleen zin als we de ogen niet sluiten voor de huidige problemen waar de Curaçaose overheid, het bedrijfsleven en de samenleving mee te kampen hebben. Het is een kwestie van overleven. Vele ondernemers staan op omvallen of overwegen personeel naar huis te sturen en de deuren te sluiten, dan wel hun onderneming in de mottenballen te zetten tot betere tijden zich aandienen. Nieuwe investeringen in de economie blijven uit. Op sociaal-maatschappelijk vlak zijn de gevolgen ernstig. Een groot deel van de samenleving loopt het risico onder de armoedegrens te belanden, de afstand tot de arbeidsmarkt wordt steeds groter, de kwaliteit van het onderwijs staat onder druk, huishoudens disfunctioneren en hebben geen perspectief, en het psychologisch effect op de burgers dient te worden onderkend. Overheidsinkomsten blijven uit met als gevolg dat de overheid niet in staat is haar kerntaken naar behoren uit te voeren, waardoor het voorzieningsniveau van het land ernstig wordt geraakt.

Voor de Rijksministerraad van 3 juli is het Land Curaçao uitgenodigd om structurele hervormingen aan te dragen. Dit hervormingsprogramma is daartoe een eerste stap en de Groeistrategie en het Groeiakkoord zijn richtinggevend. Een volgende stap zal zijn een meerjarig macro-economisch aanpassingsprogramma. In dit overbruggings- en hervormingsprogramma geeft Curaçao aan, in het licht van de Coronacrisis, welke acute en thematische middellange termijn maatregelen/programma's uitgevoerd en geïnitieerd moeten worden, waaronder om financiële, economische en sociaal-maatschappelijke structurele fundamentele hervormingen. Het stelt ook een andere implementatieaanpak voor, die er voor moet zorgen dat de plannen en goede intenties die al vaak zijn gepresenteerd en uitgesproken, daadwerkelijk en zo snel mogelijk worden gerealiseerd, in samenwerking met Nederland. Curaçao moet zo snel mogelijk weer op eigen benen staan, weerstandsvermogen opbouwen en in stand houden, en de samenleving in haar totaliteit voldoende waarborgen bieden voor een menswaardig en zo optimaal mogelijk bestaan.

2 Algemene uitgangspunten

2.1 Ambitieuw maar realistisch

Het overbruggings- en hervormingsprogramma is ambitieus, vergaand en in veel gevallen ook pijnlijk voor betrokken partijen. De Regering wil waken voor een te optimistische aanpak en voorstelling van zaken. De Regering is zich ervan bewust dat een pad van hervormingen (per definitie) hobbels, gaten en wegversperringen kent die onderweg overkomen moeten worden. Ook moet het pad van

hervormingen zeker in deze omstandigheden voortdurend worden bijgesteld en gefocust blijven op basis van veranderende omstandigheden en in het bijzonder voortschrijdende inzichten.

De Regering pleit voor realisme: een in Nederland bekend gezegde luidt dat Keulen en Aken niet op dezelfde dag gebouwd zijn. De uitvoering van dit overbruggings- en hervormingsprogramma is niet binnen een jaar afgerond. Er zullen weerstanden ontstaan en tegenwerking, mensen zullen afhaken tijdens de rit. Maar we vertrouwen erop dat er ook voldoende mensen zullen zijn die bereid zijn hun schouders eronder te zetten om resultaten te behalen, tegen de achtergrond van de huidige crisis. De Regering neemt daarbij de belangrijke taak op zich om de samenleving te overtuigen van noodzaak en nut.

De Regering wil niet vervallen in het schrijven van plannen, want daar zijn er zoals gezegd al voldoende van. De regering wil zich richten op het implementeren van reeds uitgewerkte overbruggings- en hervormingsplannen middels het versterken van de uitvoeringcapaciteit, politiek en bestuurlijk commitment bij besluitvorming en het zekerstellen van de middelen ten behoeve van de uitvoering. De Regering is zich ervan bewust dat de overheid zelf onderwerp zal zijn van ingrijpende aanpassingen en houdt rekening met haar absorptievermogen. Om de uitvoering zeker te stellen zullen alle krachten gebundeld moeten worden, zowel publiek als privaot, binnen en buiten het Koninkrijk.

2.2 Samenwerking

Voor de uitvoering van onderhavig programma is samenwerking noodzakelijk op diverse dossiers. De Regering gaat graag in gesprek met Nederland over de uitwerking en uitvoering, en zal ook een beroep doen op technische ondersteuning. Naast technische assistentie van bijvoorbeeld IMF, OECD en ILO.

Samenwerking willen wij op diverse beleidsterreinen ook structureel proberen tot stand te brengen met de andere (ei-)landen binnen het Caribische deel van Nederland en, voor zover mogelijk en gewenst vanuit de optiek van het Koninkrijk, zelfs nog breder dan dat. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan verdergaande samenwerking in de Gezondheidszorg, in het Onderwijs en qua economische ontwikkelingen. In feite op alle terreinen waarbij de schaalgrootte van de afzonderlijke gebiedsdelen een optimale inrichting voor de bevolkingen in de weg kan staan. Naar de overtuiging van onze regering behoeft de wens tot autonomie een meer gerichte samenwerking tot optimalisering van onze samenlevingen op geen enkel moment in de weg te staan.

Het moge duidelijk zijn dat de uitvoering van het overbruggings- en hervormingsprogramma een gigantische opgave is waarbij samenwerking en solidariteit essentieel zijn. De Regering van Curaçao wil dit meerjarige proces bij voorkeur niet alleen dragen. De Regering roept nadrukkelijk werkgevers, werknemers en andere groeperingen binnen de samenleving op om hun bijdragen te leveren. Alle groeperingen die mee willen helpen bouwen aan een fundamenteel beter Curaçao zijn welkom.

2.3 Overall gekozen benadering

Gezien het feit dat Curaçao momenteel nog steeds in een crisissituatie verkeert waarvan de duur en intensiteit nog uiterst onzeker zijn, is er in de uitwerking van het overbruggings- en hervormingsprogramma gekozen voor een fasering met een toegesneden aanpak.

1. **Korte termijn overbruggingsacties (0 – 6 maanden)** - De nadruk ligt op het beschermen van de bevolking, van werkgelegenheid en (toekomstige) verdien capaciteit;
2. **Middellange termijn structurele hervormingen en plannen (3 – 24 maanden)** - Heropstarten van economische activiteit en het doorvoeren van herstelacties en op langere termijn gerichte structurele hervormingen.

De acties en hervormingen opgenomen in onderhavig programma bevinden zich in verschillende stadia van voorbereiding en uitvoering. In de bijlage is een overzicht aangehecht welke inzicht geeft in de stadia van uitvoering per activiteit.

2.4 Financiering van de uitvoering van het overbruggings- en hervormingsprogramma

Het is evident dat de uitvoering van het beoogde meerjarige programma uiterst kostbaar zal zijn. Niet alleen wat betreft de daarmee gemoeide uitvoeringskosten, maar ook zeker voor wat betreft de benodigde investeringen. Digitalisering van de dienstverlening door de overheid en de noodzakelijke modernisering van het onderwijs zijn slechts 2 van de vele initiatieven die hoge investeringen vergen.

Van essentieel belang is dat ruimte ontstaat om noodzakelijke economische en sociaal-maatschappelijk investeringen te doen. Voor alle programma's en projecten geldt dat het opstellen van een zo nauwkeurig mogelijke begroting behoort tot de allereerst uit te voeren activiteiten. Bijstelling kan en zal gedurende de voortgang van de uitvoering periodiek dienen plaats te vinden. De Regering spant zich in ook zelf binnen de begroting ruimte te creëren. Met Nederland willen we het gesprek aangaan over de uitvoering en financiering.

3 Beleidsterreinen en focusgebieden

Het onderhavig programma bouwt, zoals eerder gezegd, voort op de Groeistrategie en het Groeiakkoord. Er worden door de Regering prioriteiten gesteld teneinde de effecten van de Coronacrisis te overbruggen en structurele hervormingen op financiële, macro-economische en sociaal-maatschappelijke vlak door te voeren. Hierbij wordt ook rekening gehouden met adviezen van organisaties als het College financieel toezicht, de Algemene Rekenkamer van Curaçao, verschillende adviescolleges, de Centrale Bank van Curaçao en Sint-Maarten en van internationale organisaties als IMF/Cartac en OECD.

Het overbruggings- en hervormingsprogramma richt zich op de navolgende beleidsterreinen:

1. Duurzame economische ontwikkeling;
2. Dynamiek arbeidsmarkt;
3. Gezonde overheidsfinanciën;
4. Efficiënt en slagvaardig overheidsapparaat;
5. Gezondheidszorg;
6. Versterking van het stelsel van sociale zekerheid;
7. Duurzame sociale ontwikkeling;
8. Efficiency en effectiviteit in het onderwijs.

3.1 Duurzame economische ontwikkeling

De Coronacrisis heeft voor een zodanig verstoring van de economie gezorgd, met een structurele vraaguitval en enorme toename van de werkloosheid, dat op korte termijn het overleven en herstel van het lokale bedrijfsleven prioriteit heeft. De werkloosheid per oktober 2019 op Curaçao bedroeg 21,2%. Op basis van alleen de registratie van het Noodfonds zijn er alleen reeds vanaf 15 maart 2020 3.526 werklozen bij gekomen (4,8% van de Curaçaose beroepsbevolking). In totaal is er in april voor 17.236 werknemers loonsubsidie aangevraagd en zal er naar schatting aan 2.800 zzp-ers (of eenmanszaken) ondersteuning via het Noodfonds worden toegekend. Derhalve kunnen we stellen dat de feitelijke werkloosheid inmiddels ruim boven de 30% ligt en dat toename in de nabije toekomst te verwachten is.

Teneinde een basis te leggen voor economisch herstel op de middellange termijn, is het van belang dat de continuïteit van bedrijven en de werkgelegenheid zoveel mogelijk in stand blijft, en er ruimte is voor ontwikkeling en vernieuwing. Hiervoor is het van groot belang dat de volgende overbruggingsmaatregelen gehandhaafd of aangevuld worden:

1. Loonsubsidie maatregel (NOW);
2. Tijdelijke bijstand zelfstandige ondernemers;
3. (Eenzijdige) tijdelijke arbeidstijdverkorting;
4. Behoeftte aan garantie-instrumentarium voor ondersteuning toegang tot financiering waaronder mogelijkheden voor:
  - a. Overbruggingsfinanciering;
  - b. MKB -kredietfaciliteit;
  - c. Grotere ondernemingen en projectfinanciering waarbij Curaçao zich een rol en betrokkenheid van Nederland en RVO kan voorstellen.

Hieraan parallel en opvolgend zal de economie en het bedrijfsleven moeten worden gesteund in haar herstel en ontwikkeling, door het implementeren van structurele plannen en hervormingen. Voorop staat hierbij het verbeteren van de concurrentiepositie van Curaçao, het versterken van het innovatiepotentieel, het vergroten van de schokbestendigheid en het waarborgen van de structurele toename van economische activiteit die gepaard gaat met de creatie van arbeidsplaatsen. Focusgebieden zijn daarbij:

1. Oprichten Invest-Curaçao; dat een belangrijke rol kan spelen bij business development, aanjagen van projecten en investeringen door financiële kennis en expertisen en verbinding met een op te richten Economic Board (naar analogie van InnovationQuarter).
2. Digitaliseren en online beschikbaar stellen van alle bedrijfsvergunningen;
3. Uitvoering tourism recovery plan;
4. Masterplan Havengebied en Deep Sea Port (Bullenbaai);
5. Behoud van raffinaderij en olieopslag;
6. Duurzame energie (zon, wind en water);
7. Het op- en inrichten van een strategisch grond- en vastgoedbedrijf dat op rendabele en efficiënte wijze de exploitatie en het beheer van overheidsgronden, -panden en wateren op zich neemt;
8. Publieke investering in gebiedsontwikkeling programma's;
9. Woningbouwprogramma (1.500 woningen);
10. Duurzame verbetering mobiliteit;
11. Innovatie.

3.2 Dynamiek arbeidsmarkt

Het doel van het vergroten van de dynamiek van de arbeidsmarkt is om de economie van Curaçao een nieuw impuls te geven, opdat het bedrijfsleven in staat wordt gesteld om duurzame werkgelegenheid te creëren, zonder haar aanpassingsvermogen te verliezen, en op een manier die investeringen en groei stimuleert.

Hiertoe is het nodig om de factoren die de arbeidsmarkt beïnvloeden, bewegelijker te maken. Het betreft o.a. gebruik van technologische mogelijkheden in het productie- en dienstverleningsproces, het lerend vermogen van het bedrijfsleven, geïnstitutionaliseerde relaties als cao's, competentieontwikkeling bij de werknemers en werkzoekenden, het vergunningenstelsel voor bedrijven, de arbeidswetgeving en richtlijnen en de handhaving daarvan.

Hoewel er ook overbruggingsmaatregelen nodig zijn die de arbeidsmarkt raken (voorwaarde voor werknemersparticipatie onder de NOW, en mogelijke tijdelijke arbeidstijdverkorting), ligt de focus hier met name op structurele hervormingen gericht op:

1. het verbeteren van de aansluiting van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt;
2. het verhogen van de arbeidsparticipatie;
3. het evalueren en actualiseren van de arbeidswetgeving;
4. het evalueren van het immigratie- en vergunningenbeleid.

3.3 Gezonde overheidsfinanciën

De financiële positie van het Land Curaçao baart grote zorgen. Het beginvermogen van het Land per 10-10-2010 is verdwenen door forse terugloop van de inkomsten vanwege het wegvallen van belangrijke economische sectoren en onvoldoend vermogen van de overheid om snel haar uitgaven aan deze nieuwe realiteit aan te passen.

Teneinde de groeiende schuldbelasting van Curaçao beheersbaar te maken, dient in feite jaarlijks een overschot op de begroting te worden gerealiseerd waarmee aan aflossingsverplichtingen kan worden voldaan. In dit kader wordt gewerkt naar een model waarbij er voor de middellange termijn geen additionele externe financiering nodig is. Investeringsbegrotingen moeten afgestemd worden op afschrijvingskosten en overliquiditeit (overschotten).

Deze financiële positie noodzaakt het structureel verhogen van de inkomsten en structurele verlaging van het kostenniveau. Aan dit laatste zal een kleinere overheid een bijdrage leveren evenals het doorvoeren van oudere initiatieven met betrekking tot onder andere de gesubsidieerde sector.

Met betrekking tot verhoging van de inkomsten dient het fiscaal stelsel te worden herzien en gemoderniseerd, de compliance en het betaalgedrag van belastingen te worden verbeterd en de 'grijze economie' in de heffing en inning te worden betrokken.

De inkomsten worden ook verhoogd door een nieuwe tarifiering van de diverse diensten die worden geleverd aan de gemeenschap in eerste instantie minimaal gebaseerd op de reële kostenbestanddelen van de te leveren diensten (transparantie is hierbij cruciaal) en op het profijtbeginsel. Dit vereist wel kwaliteit van dienstverleningen en producten. Randvoorwaardelijk is een combinatie van een betrouwbaar informatiesysteem en kwalitatief goed personeel.

Curaçao moet in de nieuwe realiteit naar een kleinere rationeel georganiseerde publieke sector die door de samenleving van Curaçao kan worden gefinancierd. Reeds in gang gezette trajecten hiertoe worden in een hoger tempo gerealiseerd. Het verlagen van de kosten van de overheid is een opdracht waarmee de regering al enige tijd bezig is. Dit proces wordt nu versneld door de door Nederland gestelde voorwaarden, terwijl de Regering op 6 mei 2020 ook een aantal besluiten heeft genomen met een kostenverlagend effect.

De reeds ingezette verbetering van het financieel beheer zal ook bijdragen aan inkomstenverhoging, kostenbewustzijn en kostenverlaging. Het consequent opvolgen van wet- en regelgeving in het kader van adequaat financieel beheer kan en zal ook zeker bijdragen aan het beperken van de bestedingen.

Binnen dit beleidsterrein zijn de volgende maatregelen ter overbrugging onderkend, in voorbereiding of in uitvoering:

1. Verlaging arbeidsvoorwaarden semi-publieke sector (12.5%), inclusief bevrozing;
2. Verlaging arbeidsvoorwaarden Ministers en Statenleden (25%), inclusief bevrozing;
3. Normering topinkomens (semi-)publieke sector;
4. Invoeren van één tarief van 7% voor de omzetbelasting, enigszins verbreding van de grondslag voor de heffing van deze omzetbelasting en discontinuatie aftrekrecht bij invoer;
5. Versterking van de compliance;
6. Verdere versterking en professionalisering van de financiële functies in de diverse ministeries.

Deze maatregelen lopen deels door op de middellange termijn, en worden aangevuld met meer structurele maatregelen en hervormingen:

1. Opstarten gesprekken met Nederland over herstructurering van de schulden;
2. Herstructurering subsidiebeleid en -wetgeving;
3. Structurele verhoging van de inkomsten, waarbij niet belastinginkomsten van cruciaal belang zijn (vergunningrechten, leges, herziening tarieven in alle ministeries rekening houdende met het profijtbeginsel (zoveel als mogelijk);
4. Vernieuwing belastingstelsel en vereenvoudiging/actualisering belastingwetgeving;
5. Hervorming Belastingdienst;
6. Reorganisatie Douane.

3.4 Efficiënt en slagvaardig overheidsapparaat

De publieke sector werd bij de ontmanteling van het land de Nederlandse Antillen opnieuw ingericht en bemenst. Daarbij vloeiden landsambtenaren en ambtenaren van het vroegere Eilandgebied Curaçao samen in de nieuwe organisatie. Dit is één van de redenen voor een relatief omvangrijke sector en daaraan gerelateerd van een te hoog kostenniveau. Daarnaast is het ambtenarenapparaat redelijk vergrijsd en worden het ontbreken van moderne hulpmiddelen en aangeleerde moderne werkwijzen vaak genoemd als hoofdoorzaken voor het gebrek aan slagvaardigheid.

Binnen dit beleidsterrein worden diverse korte termijn acties uitgevoerd:

1. De overheid wordt op een verantwoorde wijze verkleint door Vervroegd Vrijwillige Uitstroom/Uitdiensttreding (VVU), natuurlijk verloop, invoering van een kortere werkweek voor nieuwe aanstellingen en uitstroom van niet-actieve ambtenaren;

2. Invoering nullijn (bevriazing loontrede, lumpsum en indexering) voor ambtenaren en trendvolgers voor 2021-2024;
3. Verlaging arbeidsvoorwaarden ambtenaren (12.5%);
4. Maximaliseren overwerk en overige variabele vergoedingen.
5. Centrale inkoop en contractmanagement gericht op kostenbesparing;
6. Verhogen betrouwbaarheid personeels- en salarisadministratie;
7. Vernieuwing huisvestingsstelsel gericht op kostenbesparing;
8. Professionalisering en transformatie CBS Curaçao.

Daarnaast zal de destijds gekozen Nieuw Bestuurlijke Organisatiestructuur worden geëvalueerd en afgezet tegen mogelijke modernere op functionele dienstverlening gebaseerde organisatievormen. Op basis van een diepgaand evaluatieonderzoek zal een grondige herziening van de organisatiestructuur worden voorbereid en doorgevoerd, waarbij de relaties tussen beleid en uitvoering, verschillende ministeries en politiek bestuur en overheidsapparaat doorslaggevend zullen zijn.

In dit kader zal eveneens gekeken worden naar de herinrichting van de HR-functie en het HR-systeem, met onder meer strategische personeelsplanning, structurele trainingsprogramma's, de ontwikkeling van vaardigheden en een passend beoordelings- en evaluatiesysteem voor de gehele publieke sector.

Tegelijkertijd zal serieus werk worden gemaakt van centralisering van de ICT-functie en een verregaande digitalisering van de dienstverlening (e-government) waarbij o.a. zal worden gekeken naar het zogenaamde 'Estlandse model' waar digitalisering wordt toegepast op de meest uiteenlopende diensten, gebruik makend van stelsel van basisregisters.

3.5 Gezondheidszorg en wellness

Voor wat betreft het beleidsterrein gezondheidszorg en wellness wordt in dit verband ervoor gekozen om de aandacht vooral te richten op het verzorgen van een voldoende niveau van gezondheidszorg en structurele besparingen. Hierbij is het van belang om te komen tot een gezamenlijke aanpak van de ziekenhuiszorgverlening binnen het Caribische deel van het Koninkrijk ter borging van kwaliteit, expertise uitwisseling van zorgverleners en ook om kostenbesparingen te realiseren.

1. Er zijn met betrekking tot structurele hervormingen in gezondheidszorg ten einde besparingen te realiseren reeds een groot aantal in de wet en regelgeving verankerde maatregelen genomen, die thans in uitvoering zijn. Het betreft maatregelen op het gebied van geneesmiddelen, medische uitzendingen, inkomsten medische specialisten, vergoedingen laboratoria, voorschrijfgedrag artsen, leeftijdsgrenzen specialisten, productieplafond vrijgevestigde specialisten, het beperken van nieuwe specialisten tot CMC/Advent ziekenhuis.

Daarnaast is een landsverordening publieke gezondheid alsmede een ontwerp "Sugartax" in voorbereiding.

2. Met betrekking tot de ziekenhuiszorg zijn in het kader van het "Vier Landen Overleg" op gebied van volksgezondheid besprekingen gaande, welke dienen te resulteren in een Bestuurlijk Akkoord inhoudende concrete afspraken over de samenwerking tussen de ziekenhuizen in het Caraïbisch deel (centrale inkoop, opleidingen, uitzendingen, kwaliteit en zo mogelijk, samenwerking met een of meer Nederlandse academisch ziekenhuizen) voor 1 juli 2020.

3. Duurzame ontwikkeling landbouw, veeteelt en visserij is mede van belang voor voedselveiligheid en voedselzekerheid en een gezond eetpatroon. Op grond van vastgestelde beleidsnota's is als visie aangenomen "Zorgen voor voedselveiligheid en voedselzekerheid, bescherming gezondheid, schoon milieu en beschermde natuur" en als strategische doelstelling vastgesteld: importvervanging 5 % per jaar, verbetering eetgewoonten, verbeteren fytosanitaire faciliteiten, Good Agricultural Practices -FAO en IEO, efficiënt watergebruik en verbetering dienstverlening op dit gebied. Ingezet wordt op de verdere uitbouw van deze primaire sector en uitbouw tot een economische sector.

3.6 Versterking van het stelsel van sociale zekerheid

Het sociale zekerheidstelsel en de kosten van de gezondheidszorg zijn in de huidige vorm en opzet structureel niet houdbaar. Sociale fondsen vertonen in de nabije toekomst enorme tekorten, die onmogelijk door de overheid kunnen worden gefinancierd. Oplossingen moeten worden geboden voor een meer doeltreffende en doelmatige opbouw (het waarborgen van duurzaamheid, betaalbaarheid en toegankelijkheid voor bepaalde doelgroepen in de samenleving) van het stelsel qua inhoud, financiering, uitvoering en aansturing. Daartoe zullen met externe hulp volgtijdelijk de volgende projecten worden opgestart:

1. Doorlichting van het sociale zekerheidstelsel;
2. Vaststelling van minimale en maximale sociale en gezondheidszorg voorzieningenniveaus;
3. Uitwerking van hervormingsscenario's met doorberekeningen en wettelijke kaders (inclusief de omslag naar kostendekkende premie, gezonde fondsen en reserves);
4. Opstellen en uitvoeren plan van aanpak structurele hervorming van het stelsel van sociale zekerheid.

3.7 Duurzame sociale ontwikkeling

De sociaal-, economische- en maatschappelijk gerelateerde problemen kleuren het dagelijkse leven van de Curaçaose burger. Werk, mens en wijk staan oog in oog met deze intense uitdagingen en deze zijn mede door het Coronacrisis verergerd. Met het vaststellen en uitvoering geven van de 'Sociale Ontwikkeling Agenda Curaçao' (SOAC) binnen de Groeistrategie onderkent de Regering het belang van een integrale en samenhangende aanpak.

De kosten van hoofdzakelijk de verzorgende en verzekerings-functie van de overheid rijzen de pan uit. De huidige financiële situatie van het Land noodzaakt tot een bezinning op de allocatie en besteding van de schaarse middelen in dit verband. Het Land is genoodzaakt een transitie te maken waarbij de overheid niet louter verzorgt en verzekert, maar ook de zelfredzaamheid van de individuele burger en de sociale cohesie stimuleert.

In het licht van de Coronacrisis zal binnen de SOAC de prioriteiten worden herzien. Echter gezien de acute situatie is het van belang dat de volgende overbruggingsmaatregelen gehandhaafd of aangevuld worden:

1. Voedselvoorziening;
2. Baanverliezersuitkeringen;
3. Weerbaarheidsuitkeringen.

Hieraan parallel en opvolgend worden trajecten opgestart die dienen te leiden tot structurele verbeteren van de levenskwaliteit van de Curaçaose burger, waaronder:

1. Hulpverlening op maat in de wijk en verbetering van sociale infrastructuur;
2. Doorstart van de sociale vormingsplicht;
3. Activeringsprogramma langdurig werklozen.

3.8 Efficiency en effectiviteit in het onderwijs

Onderwijs draagt bij aan de persoonlijke ontwikkeling van kinderen en jongeren, zorgt voor overdracht van maatschappelijke en culturele verworvenheden en leert hen mee te doen en te functioneren in de samenleving. Naast gezin en buurt, staan scholen centraal in onze gemeenschap als centra voor vorming en educatie, exploratie en talentontwikkeling om potentie klaar te stomen voor de toekomst in een globale en snel veranderende wereld. Attitudes, kennis en vaardigheden die op school worden geleerd vormen een basis voor de competenties die later op de arbeidsmarkt lokaal, mondiaal en in het leven van belang zijn.

Het onderwijssysteem op Curaçao wordt gemoderniseerd. Om de veranderingen die ons land behoeft te realiseren, gaat de Regering aandacht schenken aan een integrale heroriëntatie en innovatie van de inhoud van het onderwijs om nadruk te leggen op de ontwikkeling van competenties en kennis voor de toekomst. Het onderwijs moet ook aansluiten op de visie voor de duurzame ontwikkeling van Curaçao.

Een integrale onderwijsagenda voor de kwaliteitsverbetering en waarborging van het onderwijs in het geheel wordt gemaakt, dat als kader en richtlijn zal dienen voor de interventies binnen het onderwijs domein. Focusgebieden binnen de modernisering van het onderwijs zullen enerzijds liggen op adequate infrastructuur, het beschikbaar zijn van voldoende passende leermiddelen en vooral ook de verdere ontwikkeling en introductie van digitaal onderwijs. Anderzijds dient er nadrukkelijk gekeken te worden naar de relatie tussen de algemene doelstelling en inhoud van onderwijs (het mensen en veelal jongeren voorbereiden op een productieve bijdrage aan de ontwikkeling van de samenleving en van henzelf) en bijvoorbeeld de vraag naar capaciteit op grond van de structuur en inrichting van de economie en zichtbare trends en ontwikkelingen.

Met de Onderwijsagenda Curaçao willen wij nieuw denken en handelen inspireren bij alle betrokkenen en daarmee de gehele samenleving. Vanuit de onderwijsagenda worden een aantal projecten op korte termijn gerealiseerd en hervormingsplannen voor de langere termijn geïdentificeerd om de kwaliteit van het onderwijs duurzaam te versterken.

Binnen dit beleidsterrein zijn onder meer de volgende structurele hervormingen en projecten onderkend:

1. Digitalisering onderwijs;
2. Verbetering infrastructuur schoolgebouwen;
3. Herziening van subsidies en integratie van een aantal gesubsidieerde onderwijsinstellingen;
4. Beroepsonderwijs versterken en de aansluiting onderwijscurriculum op de arbeidsmarkt;
5. Reorganisatie van de Dienst Openbare Scholen.

4 Regie en uitvoering

De Regering is de initiërende sponsor en opdrachtgever van het overbruggings- en hervormingsplan. Zij draagt de eindverantwoordelijkheid voor politiek-bestuurlijke besluitvorming, validatie, legitimiteit en politiek en maatschappelijk draagvlak. In deze hoedanigheid heeft zij de beslissing genomen om de Minister-President als regeringsleider te accommoderen via een centraal ondersteuningsteam, welk team desgevraagd de ministeries ondersteunt en begeleidt in de voorbereidingen, de uitvoeringwerkzaamheden en de rapportages daaromtrent.

Voor ieder van de 8 focusgebieden zal er een multidisciplinaire werkgroep worden aangesteld, onder leiding van de verantwoordelijke minister, welke bestaat uit ambtenaren van de betrokken ministerie(s) en deskundigen uit de (semi)-publieke- en private sector. Waar nodig kunnen de werkgroepen ondersteund worden door technische ondersteuning uit Nederland en eventueel andere (ei-)landen binnen en buiten het Koninkrijk. De werkgroepen werken met deadlines en duidelijke afspraken waarbij het bereiken van de mijlpalen centraal staat. De Minister van Algemene Zaken zal, ondersteund door het ondersteuningsteam, op wekelijkse basis de vooruitgang strak monitoren.

5 Ten slotte

Onderhavig document is een eerste weergave van het overbruggings- en hervormingsprogramma van Curaçao. Hierbij is per ministerie maar ook ministerie overstijgend (samen)gewerkt aan het in kaart brengen van de meest noodzakelijk overbruggingsmaatregelen en fundamentele hervormingen. Het programma is echter niet in beton gegoten. Gaandeweg zal indien nodig en op basis van nieuwe inzichten wijzigingen optreden, nieuwe prioriteiten worden toegevoegd of prioriteiten worden getemporeerd.

In de eerstvolgende fase (juli-september 2020) zal onderhavig programma verder worden uitgewerkt en geconcretiseerd. Er zal door de het ondersteuningsteam in afstemming met de ministeries een globale inschatting worden gemaakt van de uitvoeringskosten en benodigde investeringen. De prioriteiten zullen in tijd worden uitgezet en de plannen zullen worden vastgesteld. Hierbij zal steeds rekening worden gehouden met de realiteit en beschikbare capaciteit en middelen.

De Regering geeft prioriteit aan de uitvoering van het overbruggings- en hervormingsprogramma. De tijd is nu.

Bijlage – Dashboard overbruggings- en hervormingsprogramma Curaçao

Beleidsterrein	Categorie	Focusgebied	Verantw. Minister	Fase uitvoering
Duurzame economische ontwikkeling	Overbruggingsactie (0-6mnd)	1. Loonsubsidie maatregel (NOW)	EO	In uitvoering
		2. Tijdelijke bijstand zelfstandige ondernemers	EO	In uitvoering
		3. (Eenzijdige) tijdelijke arbeidstijdverkorting	EO	In uitvoering
		4. MKB-kredietfaciliteit	EO	In uitvoering
		5. Garantstelling en overbruggingskredieten voor grote ondernemingen	EO	In voorbereiding
	Middellangetermijn hervorming (3-24mnd)	1. Oprichten Invest-Curaçao	EO	In uitvoering
		2. Digitaliseren en online beschikbaar stellen van alle bedrijfsvergunningen	EO	In uitvoering
		3. Uitvoering tourism recovery plan	EO	In uitvoering
		4. Masterplan Havengebied en Deep Sea Port (Bullenbaai)	EO/AZ	In uitvoering
		5. Behoud van raffinaderij en olieopslag	AZ	In uitvoering
		6. Duurzame energie (waterstof, zon en wind)	EO/AZ	In voorbereiding
Dynamiek arbeidsmarkt	Middellangetermijn hervorming (3-24mnd)	7. Het op- en inrichten van een strategisch grond- en vastgoedbedrijf	VVRP	In uitvoering
		8. Publieke investering in gebiedsontwikkeling programma's	VVRP/EO	In uitvoering
		9. Woningbouwprogramma (1.500 woningen)	VVRP	In voorbereiding
		10. Duurzame verbetering mobiliteit	VVRP	In voorbereiding
		11. Innovatie	AZ	Nog op te starten
Gezonde overheidsfinanciën	Overbruggingsactie (0-6mnd)	1. Verbeteren van de aansluiting van vraag en aanbod	SOAW/EO	Nog op te starten
		2. Verhogen van de arbeidsparticipatie	SOAW/EO	Nog op te starten
		3. Evalueren en actualiseren van de arbeidswetgeving	SOAW/EO/AZ	Nog op te starten
		4. Evalueren van het immigratie- en vergunningenbeleid	SOAW/EO/JUS	Nog op te starten
		1. Verlaging arbeidsvoorwaarden semi-publieke sector (12.5%)	BPD	In uitvoering
		2. Verlaging arbeidsvoorwaarden Ministers en Statenleden (25%)	BPD	In uitvoering
	Middellangetermijn hervorming (3-24mnd)	3. Normering topsalarissen (semi-)publieke sector	FIN	Uitgevoerd
		4. Invoeren van één tarief van 7% voor de omzetbelasting	FIN	In voorbereiding
		5. Versterking van de compliance	FIN	In uitvoering
		6. Verdere versterking en professionalisering van de financiële functies	FIN	In uitvoering
		1. Opstarten gesprekken met Nederland over herstructurering schulden	FIN	Nog op te starten
Efficiënt en slagvaardig overheidsapparaat	Overbruggingsactie (0-6mnd)	2. Herstructurering subsidiebeleid en -wetgeving	FIN	In uitvoering
		3. Structurele verhoging van de inkomsten, vnl niet belastinginkomsten	FIN	In uitvoering
		4. Vernieuwing belastingstelsel	FIN	Nog op te starten
		5. Hervorming Belastingdienst	FIN	In voorbereiding
		6. Reorganisatie Douane	FIN	In voorbereiding
		1. Afslanken apparaat (o.a .VVU, kortere werkweek, uitstroom niet actieven)	BPD	In voorbereiding
		2. Invoering nullijn voor ambtenaren en trendvolgers voor 2021-2024	BPD	In voorbereiding
		3. Verlaging arbeidsvoorwaarden ambtenaren (12.5%)	BPD	In voorbereiding
Gezondheidszorg	Middellangetermijn hervorming (3-24mnd)	4. Maximaliseren overwerk en overige variabele vergoedingen	BPD	In uitvoering
		5. Centrale inkoop en contractmanagement gericht op kostenbesparing	FIN	Nog op te starten
		6. Verhogen betrouwbaarheid personeels- en salarisadministratie	BPD	Nog op te starten
Versterking van het stelsel van sociale zekerheid	Middellangetermijn hervorming (3-24mnd)	7. Vernieuwing huisvestingsstelsel gericht op kostenbesparing	BPD	Nog op te starten
		8. Professionalisering en transformatie CBS Curaçao	BPD	In voorbereiding
		1. Structurele hervormingen in gezondheidszorg	GMN	In uitvoering
		2. Samenwerking tussen de ziekenhuizen in de Dutch Caribbean	GMN	In uitvoering
Duurzame sociale ontwikkeling	Overbruggingsactie (0-6mnd)	3. Duurzame ontwikkeling landbouw, veeteelt en visserij	GMN	In uitvoering
		1. Voedselvoorziening	SOAW	In uitvoering
		2. Baanverliezersuitkeringen	SOAW	In uitvoering
Efficiency en effectiviteit in het onderwijs	Middellangetermijn hervorming (3-24mnd)	3. Weerbaarheidsuitkeringen	SOAW	In uitvoering
		1. Hulpverlening op maat in de wijk en verbetering van sociale infrastructuur	SOAW	In uitvoering
		2. Doorstart van de sociale vormingsplicht	SOAW	Nog op te starten
		3. Activeringsprogramma langdurig werklozen	SOAW	Nog op te starten
		1. Digitalisering onderwijs	OWCS	In voorbereiding
		2. Verbetering infrastructuur schoolgebouwen	OWCS	In voorbereiding
		3. Herziening subsidies en integratie van gesubsidieerde onderwijsinstellingen	OWCS	In uitvoering
		4. Beroepsonderwijs versterken en aansluiting op arbeidsmarkt	OWCS	In voorbereiding
		5. Reorganisatie van de Dienst Openbare Scholen	OWCS	In voorbereiding

Het hervormingsprogramma wordt de komende maanden verder uitgewerkt met SMART aanduiding van de tijdlijn, behoefte aan technische assistentie en investeringskosten.

2020

SXM RECOVERY within RECOVERY

STRUCTURAL REFORM INITIATIVE

GOVERNMENT OF
SINT MAARTEN

17/06/2020

Reform to create a sustainable country Post Covid-19

Content

1. Introduction:	
o General	2
o The Staff Report prepared by a staff team of the IMF	3
2. One Pillar Economy	7
3. Areas of Reform	9
4. Approach & Financing	10
5. Structural development	11
o Part I Public Financing	
o Part II Economy	
o Part II Labour	
o Part IV Society	
6. Management & Execution	17
7. Conclusion	17

APPENDIX

- I. Public Financing – e-Governance - E-SXM
- II. Economy: Tourism Recovery Plan
- III. Education/Education Tourism: NIPA Nursing Program with AUC School of Medicine & Chamberlain University

Reform to create a sustainable country Post Covid-19

1. Introduction

o General

The Government of Sint Maarten began implementing the measures and travel restrictions to control the spread of **COVID-19 on March 6**, of this year. The World Health Organization declared COVID-19 a global pandemic on March 11, 2020, to which Sint Maarten responded with further tightening of its travel restrictions and public health measures. On March 22, 2020, the island's ports were closed completely for transportation of persons, however remained open for cargo operations.

With the closure of its borders, the economic activity in Sint Maarten has drastically declined and is further projected to have continued adverse effects on the major economic pillar, tourism. The CBCS forecasts economic contraction of approximately 30 per cent of our GDP if borders remain closed for six (6) months. As a result, the impact is not limited to rapid increase of unemployment, but includes (i) businesses and individuals failing to meet financial obligations, (ii) increased government budget deficits due to sharp drop in tax revenues and increasing expenditures putting pressure on balance of payments and (iii) foreign reserves coming under pressure.

In response to this situation, the Government of Sint Maarten prepared the SSRP (Sint Maarten Stimulus and Relief Program) with a price tag of Naf 258.3 million, which includes the following programs:

- Payroll support for businesses that are impacted;
- Income support for Sole proprietors, vendor license holders, bus and independent taxi drivers;
- Income support for unemployed;
- Liquidity support for government;

Additionally the SSRP includes the reservations for other social programs and reserves for government loss of income for a period of 3 months.

Financial needs for each section for the short, medium and long term in accordance with CBCS scenario are considered. The assumptions and considerations are as follows:

- Initial 3 months - 0% economic activity;
- Following 3 months - 50% economic activity;
- Final 3 months - 75% economic activity;
- The staff report of IMF, which follows in the subsequent paragraph shows a more pessimistic projection.

We are concerned about using this premise of the CBCS as it is based on the Economic Impact Assessment made by the CBCS dated March 17, 2020. Since this date, there have been major developments regarding the economic activity, the spread of the pandemic within Sint Maarten/St. Martin and our target markets for tourism, which have not been included in the assessment of March 17. The position of the island as it stands today is different and should be taken into consideration when assessing this Relief and Economic Stimulus Package.

Reform to create a sustainable country Post Covid-19

The conservative outlook, assumes recovery commencing in the fourth quarter of 2020. This assumption considers:

- a. The impact of the pandemic on the economy is primarily dependent on tourism demand;
- b. Tourism is highly dependent on the recovery in our primary sales markets, which suggests the period of closure of Sint Maarten for foreign travel is not considered a constraint factor;
- c. The forecasted weakening of tourism is a direct consequence of the fast increasing, widening and deepening economic impact of the COVID-19 crisis on the US, European and Latin American economies and the related levels of income in these regions;
- d. As travel/vacation is a relative luxury good with a high-income elasticity, a contraction of economic activity in our target markets will be reflected in reduced demand for tourism;
- e. In connection with the previous factor, **tourism numbers are not assumed to bounce back fast after the COVID-19 crisis subsides, but rather over a 12-month** period;
- f. Stay-over demand is assumed to be primarily driven by economic- and disposable income- recovery in our target markets;
- g. Cruise demand recovery is assumed to lag considerably behind, based on negative experiences with cruise vacations during the COVID-19 crisis and possible impact of the crisis on the cruise companies' operations, logistics and general business model (risk mitigation measures).

On **September 6th 2019 Hurricane Irma** caused unimaginable damage to the infrastructure, personal and public property, psychological and economical damage to Sint Maarten. The government initiated the writing of a road map toward building back better. A document that would be known, as the NRRP, The National Resilience & Recovery Program. To assist with carrying out this plan The Netherlands established a Trust Fund and placed the funds under the management of the World Bank. Of the USD 550 million made available to date USD 45 million has been spent on projects on the island. The island made considerable strides in recovering primarily thanks to insurance claims.

between 2017 and 2019.

○ The Staff Report prepared by a staff team of the IMF (June 16, 2020)

“The economy of Sint Maarten was severely damaged by Hurricanes Irma and Maria in 2017 and despite \$ 550 million pledged by The Netherlands to support reconstruction, rebuilding has been slow. Real GDP is estimated to have contracted by almost 17 percent in 2017–18 as tourism plummeted, although the economy rebounded strongly by an estimated 5 percent in 2019. In Sint Maarten, the hurricanes widened the primary fiscal deficit excluding Trust Fund operations to 4 percent of GDP in 2018, but it declined to 0.8 percent of GDP in 2019 on account of economic recovery.

Reform to create a sustainable country Post Covid-19

The external position of the Union worsened since 2016. The current account deficit (CAD) widened from 15.2 percent of the union GDP in 2017 to an estimated 21.8 percent of GDP in 2019 mainly because of a larger CAD in Curaçao, where imports increased significantly due to spillovers from Venezuela. Despite double-digit CADs, the pressure on international reserves has been mild as they declined from 4.4 to 4.0 months of imports of goods and services

Executive Board Assessment

The Union's growth outlook is improving but remains fragile. After 4 years of continuous recession, Curaçao's real GDP is expected to remain flat in 2020 and grow by 1½ percent in 2021 as the agreement with the Klesch Group is expected to revive the Isla refinery. However, growth would return to substandard, around ½ percent, in the medium term reflecting persistent structural challenges. In Sint Maarten, real GDP is expected to grow by 2.9 percent in 2020, gradually converging to 2 percent in the medium term as the economy recovers from the effects of the devastating 2017 hurricanes. The external positions in both Curaçao and Sint Maarten are weaker than warranted by fundamentals and desired policy settings.

Downside risks are substantial. Curaçao's outlook is vulnerable to setbacks with reviving the refinery and to possible spillovers from financial system fragilities. Delays in addressing these fragilities could heighten uncertainty and lead to exchange rate pressures. The recovery in Sint Maarten is vulnerable to delays in key projects such as airport reconstruction and frequent changes in government that impede the implementation of key reforms. Both countries remain vulnerable to a slowdown in main trading partners.

Improving the functioning of the Union requires better policy frameworks, stronger buffers and a consistent and credible macro framework based on better data. A significant improvement in data availability and quality is needed as current gaps hamper effective macroeconomic analysis and surveillance. In both countries, the macro framework should incorporate a gradual fiscal adjustment and be supported by strong broad-based structural reforms to raise potential growth—this would be critical for improving external sustainability. The framework should incorporate contingent measures to address fiscal risks, e.g. costs of resolving financial system vulnerabilities in Curaçao.

Both Curaçao and Sint Maarten would benefit from introducing a Fiscal Responsibility Framework. It could incorporate a central government debt ratio as a long-term anchor and operational rules calibrated to meet it. Setting a relatively low debt target of 40 percent of GDP would provide more fiscal space in the event of negative shocks. The framework should contain clearly articulated escape clauses setting out circumstances justifying deviations from targets while retaining sustainable policies.

Strong implementation of fiscal reforms will be key for maintaining the sustainability of public finances. In Curaçao, signing the Growth Accord with The Netherlands and implementing several measures are welcome steps forward. The base of the planned general consumption tax should be broadened to domestically produced goods in conjunction with a comprehensive tax offset mechanism.

Reform to create a sustainable country Post Covid-19

In Sint Maarten, the sustainability of public finances hinges on steady implementation of reforms, including improving revenue administration, strengthening PFM and restoring financial sustainability of the health sector. It will be important to secure financing for these reforms to avoid delays.

Improving the functioning of the Union requires better policy frameworks, stronger buffers and a consistent and credible macro framework based on better data. A significant improvement in data availability and quality is needed, as current gaps hamper effective macroeconomic analysis and surveillance. In both countries, the macro framework should incorporate a gradual fiscal adjustment and be supported by strong broad-based structural reforms to raise potential growth—this would be critical for improving external sustainability.

Strong implementation of fiscal reforms will be key for maintaining the sustainability of public finances.

The CBCS should strengthen its monetary policy to support the peg. The CBCS should develop the policy rate communicating the stance of monetary policy and be prepared to increase interest rates to prevent capital outflows. It should use its certificates of deposit more vigorously to absorb the excess liquidity. Over the longer term, the authorities should consider revising the current standing subscription framework to allow the development of domestic debt markets.

Risks in the financial sector need to be addressed as a matter of priority. The authorities should develop a strategy for addressing financial sector vulnerabilities with the objective of preserving financial stability while minimizing fiscal costs. A thorough diagnostic of deposit takers, along with a strategy to deal with any issue that may be identified, would help support financial stability.

Significant strengthening of supervision and a complete overhaul of the bank resolution framework are also urgently needed. The authorities should be prepared to recapitalize the CBCS if costs related to monetary policy or addressing financial system vulnerabilities reduce its capital buffer.

Broad structural reforms would be key to enhancing potential growth in both countries. Strong efforts to improve the business environment, increase labor market flexibility while fine-tuning safety nets and addressing skills gaps are needed in both countries. Both countries should update their tourism master plans and Sint Maarten would benefit from a comprehensive disaster resilience strategy.

An across-the board improvement in the governance framework should be a key priority in both countries. Vulnerabilities in the financial system point to the need to strengthen governance in the financial sector. The CBCS needs to complete its governance structure by appointing a President. Increased efforts are required to strengthen the AML/CFT framework in both countries. In the fiscal area, stronger internal controls and public financial management are needed to reduce opportunities for corruption. Both countries need to operationalize their integrity bodies.

It will be important to continue developing the capacity of public institutions and enhance the quality of statistics. In Sint Maarten, the authorities should enhance the capacity to absorb aid. In both countries, data availability and quality need to be improved significantly for effective surveillance.

Reform to create a sustainable country Post Covid-19

Sint Maarten: Selected Economic and Financial Indicators, 2016–21

Area							41
34 (km ²)	Population, thousand (2018)						
Percent of population below age 15 (2018) 20	Literacy rate, in percent (2011)						93.8
Percent of population aged 65+ (2018) 7.9	Life expectancy at birth, male (2016)						74.0
Infant mortality, over 1,000 live births (2010) 6.0	Life expectancy at birth, female (2016)						80.6
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
		Prel.	Prel.	Est.	Proj.		
Real economy (percent change)							
Real GDP	0.4	-8.4	-8.5	5.0	2.9	2.5	
CPI (12-month average)	0.1	2.2	2.9	0.7	2.5	2.2	
Unemployment rate (percent)	8.7	6.2	9.9	9.1	8.7	8.4	
General government finances (percent of GDP)							
Primary balance excl. Trust Fund operations 1/	2.0	-2.9	-4.0	-0.8	-3.1	-2.3	
Current balance (Authorities' definition) 2/	1.0	-4.0	-5.3	-1.9	-1.4	-1.0	
Overall balance	1.4	-3.6	-3.8	-1.6	1.3	4.9	
Central government debt 3/	44.5	46.0	54.4	51.3	52.6	55.3	
Balance of payments (percent of GDP)							
Current account	-2.5	4.6	6.7	-24.8	-24.0	-17.0	
Goods trade balance	-67.5	-63.0	-78.9	-75.3	-75.3	-74.7	
Exports of goods	12.3	12.1	15.6	15.7	15.6	15.6	
Imports of goods	79.8	75.1	94.4	91.1	90.9	90.2	
Service balance	70.6	56.6	34.5	52.7	53.4	56.0	
Exports of services	96.3	82.8	69.3	88.0	87.7	89.8	
Imports of services	25.7	26.2	34.8	35.3	34.3	33.8	
External debt (in percent of GDP)	236.0	267.1	266.3	265.0	255.4	252.8	
Memorandum items:							
Nominal GDP (millions of U.S. dollars)	1,072	1,014	954	1,009	1,064	1,115	
Per capita GDP (U.S. dollars)	27,203	25,010	23,495	24,526	25,545	26,423	
Per capita GDP (percent change)	-2.4	-8.1	-6.1	4.4	4.2	3.4	
Private sector credit (percent change)	...	-1.6	-1.7	0.9	...	...	
Fund position	Sint Maarten is part of the Kingdom of the Netherlands and does not have a separate quota.						
Exchange rate	The Netherlands Antillean guilder is pegged to the U.S. Dollar at NAf 1.79 = US\$1.						

Sources: Data provided by the authorities; and IMF staff estimates.

1/ Excludes capital expenditure and Trust Fund-financed special projects.

2/ Revenue excl. grants minus interest income, current expenditure and depreciation of fixed assets.

3/ The 2016 stock is based on financial statements. Values in subsequent years are staff's estimates and are higher than under authorities' definition.

Reform to create a sustainable country Post Covid-19

2. One Pillar Economy

At the beginning of the year 2020, St. Maarten presented a projected economic growth of 3.5 percent for the year 2020. The projected performance of the tourism sector was expected to trigger positive impact among other varying sectors of the economy. However, with a quick scan of the economy given current global developments and measures to combat the COVID-19, is only inevitably that the original growth projection would change. Some of the impacting direct measures taken thus far include:

The cancelation of cruise calls to St. Maarten from major cruise lines – With the announcement by 10 major cruise line to cancel their calls to port, this has accumulated to 52 calls in total within an estimated loss of 150,000 day trip visitors. This loss is already a decrease by 9 percent compared to the total cruise arrivals of 2019. The dipping arrival trend is expected to continue for the balance of the year as related by the St. Maarten Harbour.

The American Homeland Security, has put out advisory notice to its citizens to avoid all forms of traveling, cruise etc. This market accounts for an approximate 65 percent of our stay over visitors. With growing number of infected cases in the US and Europe, it is highly likely that this advisory will remain in effect.

The postponing of the St. Maarten's annual carnival activity. This activity customarily draw a large number of visitors to the island, especially from the region. It is expected that all other domestic activities that draw persons from the outside will be postponed likewise. Travel ban from Europe for an initial 2 week period, is expected to continue since the number of affected cases in France and the Netherlands are increasing on a daily basis. This market accounts for an average 23 percent of our island's stayover arrivals. The US and Europeans markets are heading towards a depression due to the COVID-19. At present the US economy is projecting high double digits in its unemployment rate.

Other affecting developments to the St. Maarten's economy is the fact that the COVID-19 Virus is impacting the global economy and unfortunately so, including are the major source market that St. Maarten depends on namely; Europe, United States and Canada.

The main indirect consequence of COVID-19 for St Maarten given the above is a possible very poor to non performance of its tourism sector, which would inevitably affect negatively all other key sectors of the economy.

The dependency on the tourism industry –the one pillar economy- now more than ever demonstrates the reality of the economic vulnerability of Sint Maarten. To this end, the government is focusing its attention **on structural reform**. This entails **resuming the improvements already started on Public Financial Management, Tax reform and Automation of the Tax Organization**. Investments are being made in the digital structural improvements of the general government apparatus with the objective to support efficiency of the organization, which is necessary to facilitate the establishment of a sustainable economy.

Reform to create a sustainable country Post Covid-19

The Kingdom Council of Ministers in its meeting of May 13th 2020 decided to condition the approval of continued liquidity loans support to the receipt of Structural Reform proposals from St. Maarten.

The following section lists a combination of structural reform initiatives that are at different stages, from, only being mentioned, to being in development and in execution. These initiatives include projects or programs that are funded partially or completely by government, the Trust Fund/World Bank or are awaiting funding.

Reform to create a sustainable country Post Covid-19

3. Areas of reform:

I. Public Financial Management:

1. Capital Market
2. Government Organization, including Government Owned Entities and Semi- Entities (Lvo):
E-Governance
3. Pension Ordinances
4. Human Resource Management
5. Financial Management

II. Economy:

1. Diversification & Tourism Product improvement
2. Accessibility to capital for SME's
3. Improve The Investment Climate

III. Labour:

1. Updating Labour Laws and Policies
2. Establish better link between education and labour market.
3. Temporary Labour & Resident permits

IV. Society:

- 1 Health Care
- 2 Social Development
- 3 Sustainable Alternative Energy (Tax Rebate)
- 4 Housing
- 5 Infrastructure
- 6 Prison
- 7 Immigration
- 8 Education
- 9 Social development/Social Reform:

V. Corporate Governance

Reform to create a sustainable country Post Covid-19

4. Approach & Financing

As government is a continuous operation and St. Maarten is continuously developing, rebuilding and innovating the listed areas of reform are at different stages and are approached differently. Projects that are being executed through the World Bank and funded by the Trust Fund follow the established rout of the World Bank. This is a fact for the SME capital program, the construction of the Medical Center. In addition, the cost cutting measures for pharmaceuticals, e-governance and studies for the landfill. Other ongoing sewage projects are funded through the EU, partially and or completely, and others such as the ongoing automation in government is funded from the budget. PFM and the improvement of the Tax Organization has gone through several approaches, depending on the source of assistance.

St. Maarten has established short and long term plans that are still “actual”. As such this report is mainly compiled of existing plans and ongoing efforts.

1. **On the short term** the objective is to restart the economy as such restart tourism and ensure that we get a sense of normalcy. This means we will activate our post covid-19 tourism recovery plan. (See Appendix II)
2. **Short to Middle term** we will focus on the areas of reform that can provide savings and those that are near or completing, or can be completed without or without any significant funding.
3. **In the Middle to Long-term** the projects that seem most likely attainable will be completed and financing where necessary will be sought.
4. **Long-term plan** will remain on the books for execution when we have the luxury of not having a calamity and sufficient human and financial resources are available.

St. Maarten will fund what is can from its existing liquidity. For immediate needs external funding will initially be sought in The Netherlands. It is the most logical first step as the interest rates are most favourable. Secondary conditions however are important determining factors as they too come at a cost. Alternatively, international funding is being considered with the objective of being able to fund multiple projects simultaneously. This will provide the advantage of being able to make more significant improvements, achieve structural improvements parallel to each other and thereby attain effects of the improvements more rapidly. This will place St. Maarten in a much more competitive position, with the ability to achieve financial independence more rapidly.

Reform to create a sustainable country Post Covid-19

5. Structural development

Part I Public Financial Management:

1. Capital Market:
  - a. Refinancing Loans
  - b. Loan Forgiveness
  - c. Opening USD Account at the CBCS
  - d. Opening a Euro Bank account
  - e. Establishing a Development Bank

2. Government Organization, including Government Owned Entities and Semi- Entities (Lvo):
E-Governance : (Short for electronic government) is the use of technological communications devices, such as computers and the Internet to provide public services to citizens and other persons in a country or region. E-government offers new opportunities for more direct and convenient citizen access to government, and for government provision of services directly to citizens.

Moving towards E-Government will benefit the organization and ultimately the citizens of Sint Maarten. It will increase the organizational productivity and decrease the errors created by manual intervention. E-government will allow for real-time report, which will enhance the decision-making and the speed of the decision-making. It will enhance the data integrity of the organization; create savings in man-hours, paper, hardware, increase compliancy and auditability. E-government will also decrease the possibility of fraud, enhance the customer experience and enhance the overall government product. (See exhibit for more details).

3. Pension Ordinances:
  - a. Civil Servants: (National ordinance amending the National Ordinance on Pension for civil servants, amending the National Ordinance age limit civil servants, and repealing the Long-term Allowance regulation pensioners 1943 (National Ordinance revision pension civil servants) (Parliamentary Year 2018-2019-121). Parliament of St. Maarten approved the draft legislation in June 2020.
  - b. Political Authorities: The solidarity initiative that took effect on April 1st is to be converted to a premium contribution toward the pension of political authorities.

4. Human Resource Management:
  - a. Management Development Program (Compulsory)
  - b. Management Trainee Program

Reform to create a sustainable country Post Covid-19

- c. Apprentice Program – Government owned companies and entities provide you people who have completed their academic and trade education to gain experience, which improves their opportunities in the labour market for employment, improved salary and benefits. (Kick start careers)
  - d. Decentralization Limited Evaluation Budget
5. Financial Management:
- a. Contract Management
  - b. Tac Legislation/Policy
  - c. Subsidies – Expanding Services of SMDF in order to incorporate the execution for more socio-economic projects and programs as well as Fund Management. The latter will equip SMDF with the legal basis to execute projects and programs for third parties including government.

Part II Economy:

1. Diversification & Tourism Product improvement:
  - a. Establish/operationalize the Tourism Authority
  - b. Update Tourism Master Plan (Develop new tourism stream):
    - i. Blue- Tourism
    - ii. Eco- Tourism
    - iii. Volun- tourism
    - iv. Medical Tourism
    - v. Sports Tourism
    - vi. Orange Tourism
    - vii. Health & Wellness
    - viii. Community based Tourism
    - ix. Tourism Crisis Plan
    - x. Education Tourism:
      - a) MICE (Meetings Incentives Conferences & Exhibitions)
      - b) Workshops/seminars
  - c. Agriculture:
    - i. Development, Export Cannabis and (Hemp) products
    - ii. Agronomy
  - d. E-commerce
  - e. Internet Casino
  - f. Professional Certification: Certify Skilled workers
2. Accessibility to capital for SME's
3. Improve The Investment Climate:

Reform to create a sustainable country Post Covid-19

- a. Establish an investment Agency
  - b. Restructure and Simplify Taxes (Process ongoing)
  - c. Statistics: Establishing a Central Bureau of Statistics – (Transform STATS Department)
  - d. Car rental reform.
4. Maritime:
- a. Re-evaluation of the structure and legislation Maritime Department.
  - b. Development of a Marine Traffic Policy
  - c. Yacht Registration
  - d. Establishing Policy on Anchorage (Both internal and external waters)
  - e. Simpsonbay Bridge widening/ upgrading
  - f. Lagoon Maintenance Policy
5. Aviation :
- a. Re-evaluation of the structure and legislation of the Aviation Department
  - b. Develop Aviation Registry
  - c. US Pre-clearance
  - d. Increasing Route Development
  - e. CAT1

Part III Labour:

1. Updating Labour Laws and Policies
2. Establish better link between education and labour market.
3. Temporary Labour permit:
  - a. Establish Quotas for business for immigrant workers – Establish Fines for passing the quota
  - b. Simplify and speed up the application and processing of temporary labour permits
  - c. Establish a seamless processing of labour and resident permits
  - d. Establish a counterpart policy/legislation
  - e. Joint enforce of Temporary Labour/Immigration permits legislations

Part IV Society:

- 1 Health:
  - a. Medical Health Care facilities – Construction SMMS ongoing
  - b. Health care System: Universal Healthcare
  - c. Increase of the Wage Limit

Reform to create a sustainable country Post Covid-19

- d. Medical Referral Policy
  - e. Cost of Pharmaceuticals
- 2 Social Development:
- a. AOV Legislation: Completion of the legislative process – Expected completion June 2020;
  - b. Lighten/broaden the tax burden & Improve buying power (Tax Reform ongoing)
- 3 Sustainable Alternative Energy (Incentives, Tax Rebate)
- 4 Housing:
- a. Mortgage Guarantee Fund – Promote and support homeownership
  - b. Repair of existing Social Housing
  - c. Restructuring of the existing housing foundation
  - d. Development of New Public Housing:
St. Maarten’s Housing Development Foundation (SMHDF) or a new entity to create a new plan of approach towards the development of affordable public homes for rental. Increase of housing supply has been of high demand and furthermore, part of the development objectives will be geared towards home ownership through the lease to own possibilities. This encourages independence and self-reliance of the citizens of St. Maarten. The construction of more affordable homes is good for the economy of St Maarten. It will promote employment in the construction industry, while simultaneously improving the living standards.
  - e. Shelters –
- 5 Infrastructure:
- a. The Wastewater Ordinance was enacted on January 1st 2009, pursuant to a decree of August 14th of 2007 by the Executive Council of the former Island Territory of St. Maarten, which includes the implementation of the sewage levy as regulated in the Ordinance. Execute the decision to implement the sewage levy and the collection of a sewage levy, which is already legally mandated.
  - b. The Sewage Treatment plant situated at A.T. Illidge Road has been replaced by a completely new installation with a capacity to expand and renovate. This project will cater to the entire eastern part of St. Maarten and further investments have been made in expansion of the sewage collection network within several districts and neighborhoods, to allow connection of properties on to the network and to the sewage treatment plant. The Policy Department is in the process of drafting a

Reform to create a sustainable country Post Covid-19

roadmap/implementation plan. One of the stipulations within this plan is connecting the sewage network and sewage treatment plant to GEBE whereby these costs would no longer be only covered by Government.

- c. The Erfpacht Canon (long lease fees) adjustments and payment compliance - Increase revenue.
- d. As part of the long-term Solid Waste Management system, it is the intention to establish a Solid Waste Authority which would be responsible for the collection of a solid waste collection and treatment fee and also the introduction of a tipping fee at the landfill or fees to be established for the processing of solid waste at a Multi Waste Recycling and Recovery Facility. Once the Solid Waste Authority is established, all cost involved with this will then become a responsibility of that authority and would no longer be covered by Government.
- e. Increase in the cost of burials as the current fee does not cover the actual cost of burials and the construction of vaults. Also, our cemeteries are almost full capacity and we will have to look for a new location for a cemetery or adjust the policies to only allow cremations.
- f. Implementation of the Infrastructure Fund:
<http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/XHTMLoutput/Actueel/Sint%20Maarten/211289.html> which would assist in covering the cost to better maintain our infrastructure. The cost for adapting the infrastructure of new developments can then be negotiated with the developer to better accommodate and finance the cost of adjusting the current infrastructure.

6 Prison:

- a. Improvement of the prison structure
- b. Analysis relocation prison
- c. Improvement of Rehabilitation
- d. Improvement Youth detention operation and programs
- e. Repatriation non-national prisoners
- f. Return St. Maarten Prisoners (Most)

7 Immigration:

- a. Evaluation border control agreement
- b. Evaluation enforcement border control
- c. Humane plan for repatriation undocumented immigrants

Reform to create a sustainable country Post Covid-19

- 8 Education:
  - a. Attracting Tertiary Education to establish on St. Maarten
  - b. Fully establish Remedial Education
  - c. NIPA: (See Nursing Program NIPA)
  - d. USM/Other – Hotel School
  - e. National Training Program

- 9 Social development/Social Reform:
  - a. Boot camp: Alternative education
  - b. Afternoon Schools in every district – No Latch Key children

Part V Corporate Governance:

1. Subsidy Reform
2. Training for supervisory boards
3. Dividend policy
4. Participation (Deelneming)

Reform to create a sustainable country Post Covid-19

6. Management & Execution

The government of St. Maarten is the initiator of the reform and for the purpose of efficiency and effectivity can delegate execution to third parties as it has done with the SSRP, in particular for the Payroll Support Program, which is being executed by USZV and the Income and Unemployment Programs, which are being executed by SMDF. Assistance is sought and assistance is accepted when offered if it is beneficial to the outcome and fits the general level of affordability. As has been the case with the Stimulus and relief plan, the SOAB, government's internal auditor, is involved in ensuring that the accountability of the programs is established and guaranteed. Execution of programs are done on St. Maarten by St. Maarten if resources are available. After proper exhaustion of local resources, external resources are most welcome to assist.

7. Conclusion

Rebuilding St. Maarten is becoming a second nature to St. Maarteners, whether through natural causes or manmade St. Maarten seems to be in continuous recovery, this is our normal. It is with this backdrop that St. Maarten's government must ensure that through these efforts, the local capacity is continuously enhanced and that can only be achieved if the local community is involved from the bottom to the top. Whether through the development of strategies and plans by the highest academics or the cleanup of the worksite by the labourer, every level of involvement provides us with experience. Experience we can only get by being involved, by being responsible, by being accountable, because there is no doubt that there will be a next calamity and with experience we can recover faster every time.

This document must be considered a rough draft and will undoubtedly be streamlined and reorganized in order of priority and capacity. This document includes items that the island needs, not necessarily items it can or will execute now.

This document undoubtedly does not include all the necessary projects and programs and therefore it must be emphasized that due to the time pressure under which it is required to be completed, it is and must be considered a rough draft.

Reform to create a sustainable country Post Covid-19

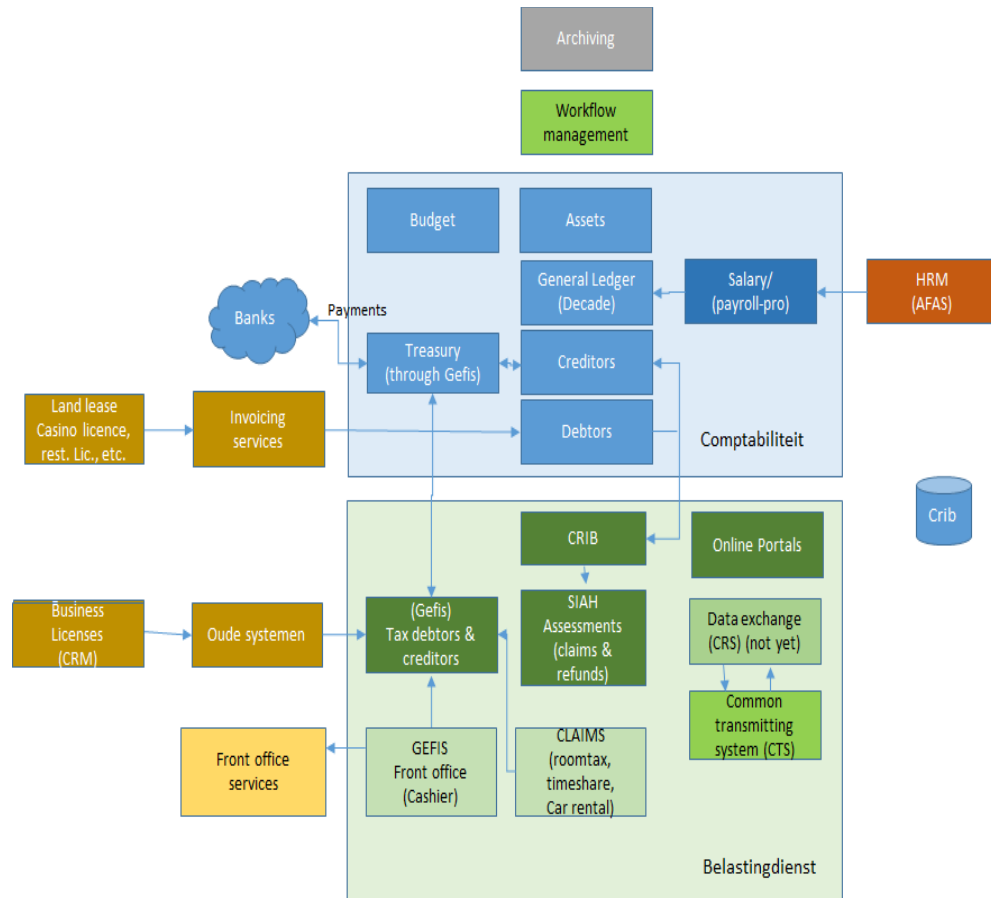
APPENDIX

Public Financing – e-Governance - E-SXM:

8. **E-Governance** : (Short for electronic government) is the use of technological communications devices, such as computers and the Internet to provide public services to citizens and other persons in a country or region. E-government offers new opportunities for more direct and convenient citizen access to government, and for government provision of services directly to citizens.
9. Motivation:
  - Improve the way of life to the Citizen by providing solutions to their problems as cheap and as quick as possible (digital services;
  - Improve Organizational Productivity
  - Enhance Transparency
  - Business Opportunities
  - Become compliant to the rest of the world (OECD)

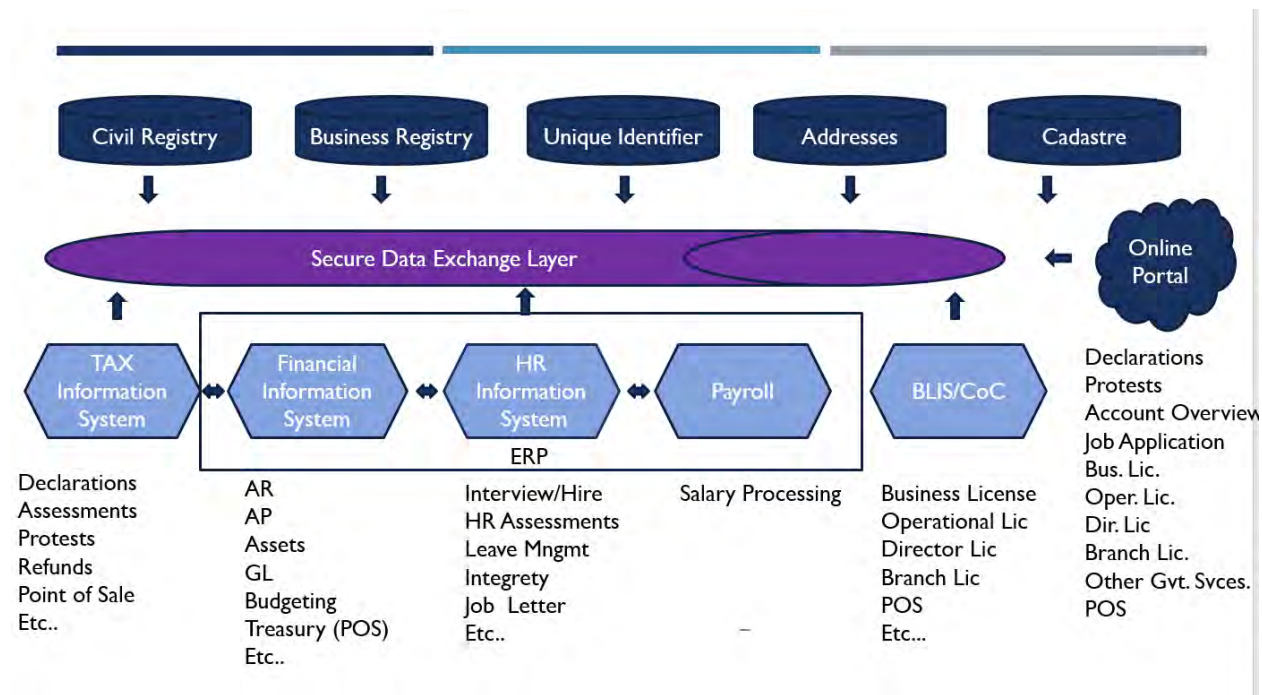
CURRENT SIUTATION:

Reform to create a sustainable country Post Covid-19

OBJECTIVE:

Reform to create a sustainable country Post Covid-19

Currently we have a unique opportunity to move on from the old legacy system, which is over 20 years old. We can develop new systems using platforms that are out of the box which allow us the capability to customize for the desired purpose.

The platforms, allow us to seamlessly, or almost seamlessly integrate systems together. It also includes workflow and work-process automation modules that allow us to automate our internal process. We will be able to look for solutions that will meet the functional requirements of the stakeholder but also fit within the solution for the organization. Finally train the organization to work more client centric.

The Ministry of Finance will benefit as follows:

- Increase in organizational productivity.
- Minimize Errors (Clean Data).
- Faster processing of assessments, refunds and protests.
- Increase client satisfaction. More customer friendly.
- Ability to keeping constant contact with clients.
- Increase in collection time.
- Increase compliancy.
- Ability to analyze, report on and forecast based on real-time data.
- Decrease fraudulent activity.
- Ability to Integrate with authoritative base registries

Reform to create a sustainable country Post Covid-19

ICT BUILDING BLOCKS, BOTTLENECKS AND CONCERNS

The new tax admin, requires a robust backend infrastructure and communication network.

Currently, contrary to common belief, the backend infrastructure is very robust but the systems being used on this infrastructure is outdated and does not utilize the infrastructure optimally.

The backend infrastructure and network architecture has been audited and found to be optimal and scalable for the next 7-10 years.

ICT resources: Currently, the ICT department has almost the same amount of staff as it did 20 years ago. It is impossible to provide optimal services to the organization with old legacy systems with the current ICT staff. ICT has again provided a restructuring plan for approval, taking into account what technical capabilities and knowledge that is required to optimally support the organization moving into the new E-Gov era.

ICT investment: Most current issues are a consequence of the old systems and the old client equipment in the organization (PCs, Laptops, Printers). Since 2017, ICT acquisition new client equipment for the organization has not been possible. 70% of the client equipment has reached end of life.

Wide Area Communication Network: The communication between remote locations and the data center is not as optimal as it should be. There are existing challenges with obtaining Dark Fiber in Government. ICT has resubmitted an advice to upgrade the current WAN to 1 Gbps which will be more than sufficient to provide E-Services.

Additional challenges include the internet speed provided in St. Maarten is sub-par compared to the other countries. This could potentially cause irritation to clients.

Internal application managers must be trained as well as departments need to train super users in the simple administration of systems. Currently the systems require higher skilled staff with ICT knowledge to accomplish simple tasks, such as creating users for the application or running reports. Implementation of new system will not require much ICT support when it comes to creating users or reports because of technology allowing the application managers to accomplish these tasks more easily, but these application managers need to come from the stakeholder not ICT.

SUMMARY

Moving towards E-Government will benefit the organization and ultimately the citizens of Sint Maarten. It will increase the organizational productivity and decrease the errors created by manual intervention.

E-government will allow for real-time report, which will enhance the decision-making and the speed of the decision-making.

Reform to create a sustainable country Post Covid-19

It will enhance the data integrity of the organization; create savings in man-hours, paper, hardware, increase compliancy and auditability. E-government will also decrease the possibility of fraud, enhance the customer experience and enhance the overall government product.

Reform to create a sustainable country Post Covid-19

APPENDIX II: ECONOMY

Marketing

COVID-19 Recovery

“A Recovery within a Recovery”

Research

The outbreak of Coronavirus COVID-19 presents the tourism sector with a major and evolving challenge.

UNWTO calls for solid international leadership and for tourism to be included as a priority in future recovery efforts.

UNWTO also calls upon the sector and travelers to address this challenge with sound judgment and proportionate measures.

The tourism sector is currently one of the hardest-hit by the outbreak of COVID-19, with impacts on both travel supply and demand. This represents an added downside risk in the context of a weaker world economy, geopolitical, social and trade tensions, as well as uneven performance among major outbound travel markets.

As of today, UNWTO estimates that in 2020 global international tourist arrivals could decline between 1% to 3%, down from an estimated growth of 3% to 4% forecast in early January 2020.

This could translate into a loss of US\$ 30 to 50 billion in spending by international visitors (international tourism receipts).

Estimates for other world regions are currently premature in view of the rapidly evolving situation.

(Source: United Nations World Tourism Organization UNWTO)

Objective and Strategy

Our marketing initiatives have been chosen to serve the purpose of increasing tourist arrivals, generate revenue, increase tourism awareness, promote new innovative ideas to regain market share and to become once again one of the preferred tourism destination, and in addition we concentrate on “Inclusive Tourism” in order to maintain a balance between the economy, society, and the environment. The strategy be ready for business when we open our destination to tourist, is a crisis management approach that will be done through a methodology of recovery marketing the 3I's Inform > Inspire > Influence (see Annex for detailed action plan of approach)

Reform to create a sustainable country Post Covid-19

Where are we now?

St. Maarten's visitor arrivals in 2019 showcases the destination's path to recovery. A total of 319,696 visitors were recorded at the Princess Juliana International Airport reporting an overall 80% increase in visitors compared to 2018.

Factors that contributed to the 80% visitor increase were the increase in flight frequencies from key gateway cities in the beginning of the first quarter of 2019, as well as the introduction of new airport gateways. In 2019, Jet Blue introduced its new flight service between Fort Lauderdale and St. Maarten, Sun wing returned with its winter flight service out of Montreal and Toronto, and KLM returned with its direct 3 times weekly flight.

While all source markets arrivals have increased for 2019, the North American market, the destination's main source markets, were the biggest contributors to 2019's visitor increase. 2019 Arrivals from Canada recorded an increase of 203% compared to 2018, and 2019 Arrivals from the United States recorded an increase of 145%. The third biggest visitor increase was the South American market with an increase of 72.2%, followed by the European market with an increase of 22.4%.

Based on the Annual Tourism Exit Survey report of 2018 and preliminary numbers of data collected in 2019, there is strong support that visitors are returning in numbers, with 55% – 70% of 2018 – 2019 survey samples being repeat guests. Satisfaction rates of the destination's product such as airport facilities, accommodation offerings, and tour offerings have recorded minor decreases while other aspects of the destination product have maintained pre-Irma satisfaction averages of previous years.

To boost destination perception in order to aid returning flights; The St. Maarten Tourism Bureau has executed various consumer marketing campaigns in North American market such as campaigns with Expedia and Trip Advisor amongst others.

Compared to 2016, which is utilized as a pre-Irma benchmark being the last full year of standard operations, in 2019, the destination received 61% of 2016's visitor arrivals. It is important that we continue our marketing efforts and strengthen our synergy amongst our partners and stakeholders, while we also focus on the long term objectives that will build the foundation for our tourism industry. The actions for 2020 with COVID 19 now putting the entire tourism industry in serious jeopardy, We will be concentrating on recovery of our market share through consumer awareness with heavy social media and digital marketing efforts as well as our branding

Who is our Customer?

72% were repeat visitors

51% have been to St Maarten 5+ times

North America is our biggest source market, making up 43% of the arrivals in 2018 followed by the European Market, the Caribbean Market and South America Market

Main reasons for visit is vacation/leisure, transit, business/convention

Americans mainly travel with spouse or partner (romance travel)

Caribbean and European travelers mostly travel alone

Reform to create a sustainable country Post Covid-19

Methodology & Data Collection (TES Results) Results of the expenditure and satisfaction surveys that were conducted at the Princess Juliana International Airport in 2018. The surveys took place in August and in December 2018.

Who will we target?

Consumer segmentation:

Mid to high level income US\$45,000 – US\$135,000

Luxury consumers US\$ 135,000 and above for villas and private charters

Single travelers, Couples, family/friends groups, MICE Market

Niche Market?

- Culinary
- Health and Wellness
- Yachting and Sailing (**IMPORTANT! THIS INDUSTRY CONSIDERS US AS THEIR HOME PORT**)
- MICE
- Voluntourism
- Sports
- Nature and Historical lovers

Matching product with customer interest, needs and wants

Time Line

The timeline is still unclear except for the crisis management and informative period we are in now which is March till June. We will continue to monitor and receive indication from various key tourism sources (UNWTO, Skift, Travel insider report and our trade partners and stakeholders.

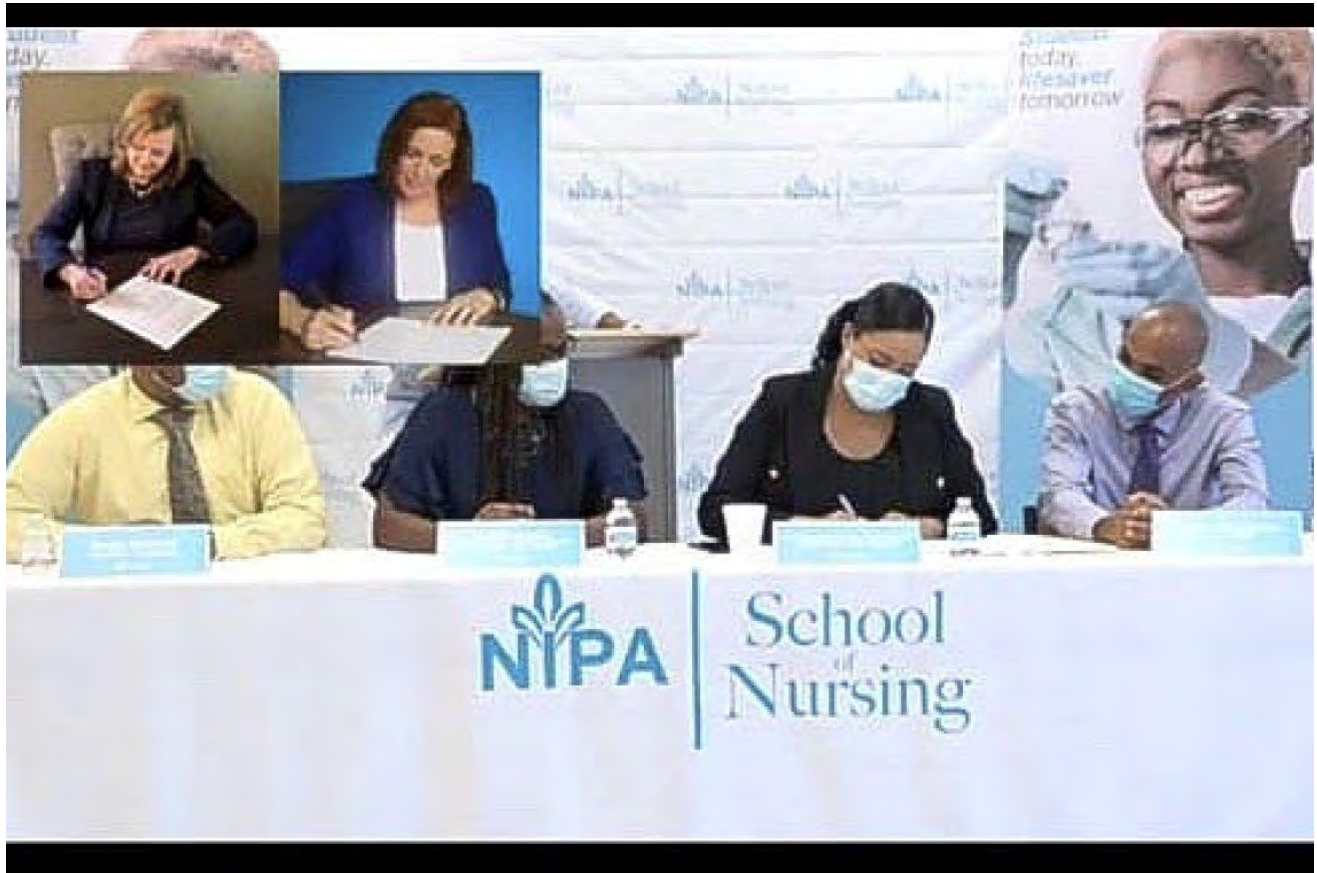
We will continue to monitor the regions we usually target; USA, Canada, Europe, Caribbean and South America.

Reform to create a sustainable country Post Covid-19

COVID -19 Tourism Recovery Marketing Budget			
Budget	US\$ 5,000,000		
Activities & Projects	Budget US\$	Budget NAF	
Crisis Communication PR Firm	800,000.00	1,440,000.00	
Representation Firm North America	1,400,000.00	2,520,000.00	PR and Marketing Communications
Sales Representation USA	90,187.00	162,336.60	
Sales Representation Canada	121,333.00	218,399.40	
Representation Firm EU	400,000.00	720,000.00	PR and Marketing Communications
Representation Firm Latin America	350,000.00	630,000.00	PR and Marketing Communications
Website Development	206,642.00	371,955.60	URGENT Message ot the world
Virtual Marketing 360 Interaction Tour	32,338.00	58,208.40	
Branding & Digital Marketing	450,000.00	810,000.00	
Videographer / Destination Video(s)	36,500.00	65,700.00	
Travel guides	10,000.00	18,000.00	
Local graphic designer, photo & video editor	20,000.00	36,000.00	
Collaboration with local influencers	13,000.00	23,400.00	
Coop marketing initiatives with Airlines Jetblue, United, Delta, American Airlines, KLM, TUI	540,000.00	972,000.00	
Coop marketing iniatives with OTAs Expedia, Booking.com	150,000.00	270,000.00	
Regional Marketing Activities	300,000.00	540,000.00	
Roadshows & Sales Blitz (sales incentives)	80,000.00	144,000.00	
	5,000,000.00	9,000,000.00	

Reform to create a sustainable country Post Covid-19

APPENDIX III: EDUCATION/ EDUCATION TOURISM

Parties during the virtual signing ceremony. Daily Herald

CAY HILL--National Institute for Professional Advancement (NIPA), American University of the Caribbean (AUC) School of Medicine and Chamberlain University on Monday virtually signed a Scope Of Service (SOS) agreement for the development of a nursing programme at NIPA.

Chamberlain University is said to be the largest nursing school in the United States. The SOS would see AUC and Chamberlain University partner with NIPA to develop an Associate Degree in Nursing programme in St. Maarten, and with that solidifying **NIPA's School of Nursing**.

The signing will also ensure the release of the curriculum, lesson plans and course outlines which are standard requirements for the Chamberlain University Associate Degree in

Reform to create a sustainable country Post Covid-19

Nursing programme. The release of the curriculum will set the framework for what persons will need when applying to the NIPA School of Nursing in January 2021, NIPA said in a press release on Monday.

The three entities had signed a Memorandum Of Understanding (MOU) in November 2019 and the SOS is the culmination of the MOU.

“The NIPA Supervisory Board of Directors are very pleased that despite the COVID-19 pandemic affecting the entire world, that AUC and Chamberlain University saw it fit to continue to work on the SOS-agreement signing on June 15,” Chairperson of NIPA’s Supervisory Board Peggy-Ann Dros-Richardson said.

“We recognise as a supervisory board of directors [that – Ed.] there need to be a boost in the public-health entities in St. Maarten as well as in the region in order for us to address continuous public-health threats on a global scale. There is no other way to achieve that outside of properly equipping our people to take on these jobs. Chamberlain University has rightfully positioned itself as the key provider in this, as it has given us the curriculum in nursing.

“We went with Chamberlain University to make it easier for those graduating from NIPA with an Associate Degree in Nursing to matriculate to a Bachelor in Nursing degree at Chamberlain or any other accredited institution of choice. Now that we have signed, we will be able to publicise the cost as well as the requirements for the nursing programme as early as July,” she added.

NIPA urges persons to follow NIPA’s official Facebook page for information on admission requirements, tuition costs and other aspects of the Associate Degree in Nursing programme.

“As the current global health situation continues to unfold, the continued shortage and need for nurses has never been greater and there must be greater access provided for new

Reform to create a sustainable country Post Covid-19

healthcare professionals to fill this void,” Chamberlain University Provost Dr. Carla D. Sanderson said.

“The preparation of highly qualified healthcare professionals is critically important at this time, and we are pleased to be able to partner with our Adtalem [Global Education] colleagues at AUC and NIPA for this unique opportunity to have a transformative impact on the health of the people in St. Maarten.”

“AUC has a long-standing commitment to improving the health and well-being of the St. Maarten community,” said AUC Provost Heidi Chumley. “Skilled nursing is a critical part of any healthcare workforce and this programme will have a profound and long-lasting impact on the people of St. Maarten and the broader Caribbean region. We value our partnership with NIPA and Chamberlain University and look forward to lending our support to this historic nursing programme,” she added.

Representing NIPA at the signing were Dros-Richardson, Denicio Richardson of NIPA’s Supervisory Board of Directors, and Sergio Blomont and Damali Bryson from NIPA’s management. Chumley represented AUC and Sanderson represented Chamberlain University.